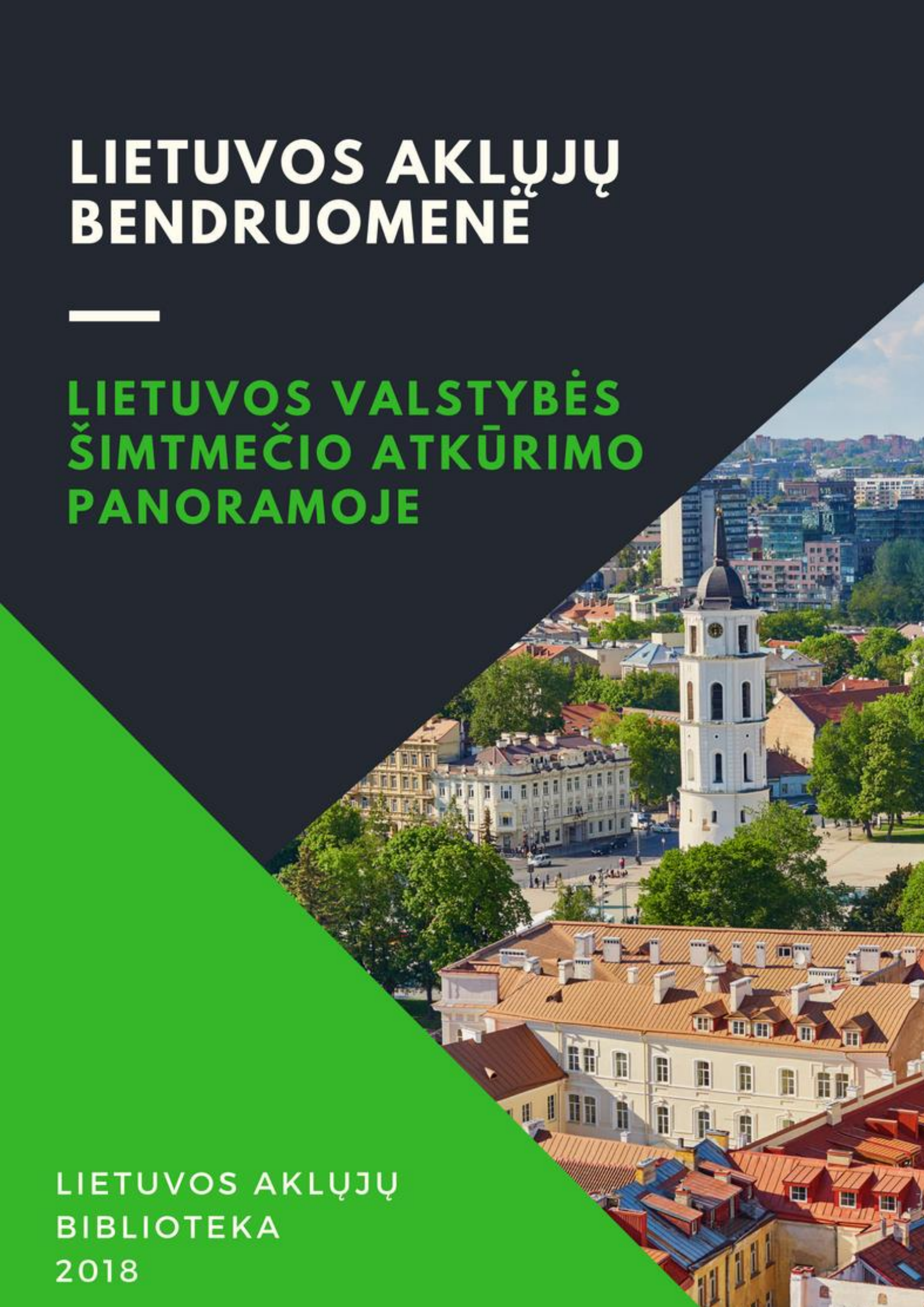
LIETUVOS AKLŲJŲ BENDRUOMENĖ

LIETUVOS VALSTYBĖS ŠIMTMEČIO ATKŪRIMO PANORAMOJE

LIETUVOS AKLŲJŲ BIBLIOTEKA
2018

VIETOJE PRATARMĖS

Atkurtos Lietuvos Šimtmečio sukaktis skatina ne tik didžiuotis mūsų maža, bet išdidžia šalimi, jos gebėjimu pakelti užklupusias negandas ir atsitiesti po jų, bet ir pažvelgti atgal, į nueitą Šimtmečio kelią.

Lietuvos aklųjų biblioteka šiuo leidiniu siekia nušviesti svarbiausius Lietuvos aklųjų ir silpnaregių žmonių bendruomenę formavusius ir veikusius įvykius ir iškiliausias asmenybes, dirbusias šios bendruomenės labui ir prisidėjusias prie jos žinomumo visuomenėje, mūsų šalyje ir pasaulyje. Žinoma, visų tokių įvykių ir žmonių neįmanoma atspindėti jokiame leidinyje. Todėl leidinio sudarytojai atranką vykdė per savitą sietą: remdamiesi informacijos prieinamumo sąlygų kūrimo šią ypatingai sunkią informacijos priėmimo prasme negalią turintiems žmonėms, per švietimo, kultūros, atstovavimo bendruomenei kriterijų. Šis leidinys nepretenduoja į enciklopedinių leidinių kategoriją. Pagrindinis jo tikslas – sudominti Lietuvos aklųjų ir silpnaregių pasiekimais ir skatinti pasidomėti jais giliau ir išsamiau. Daugiau informacijos, šaltinių ir įvairių nuorodų besidomintieji visada gali rasti ir gauti Lietuvos aklųjų bibliotekoje.

Leidinį sudaro dvi dalys. Pirmoji, „Šimtmečio įvykiai“, – tai savita laiko juosta, metai po metų pasakojanti organizuotos aklųjų bendruomenės kūrimosi, formavimosi ir veiklos istoriją mūsų šalyje. Antroji, „Šimtmečio žmonės“ pristato iškiliausias bendruomenės asmenybes ir įvairių sričių specialistus, ženkliai prisidėjusius prie bendruomenės gerovės ir jos žinomumo visuomenėje didinimo.

Informacija šiam leidiniui rinkta iš Lietuvos aklųjų bibliotekos fonduose sukauptų leidinių, o taip pat iš leidinio „Mūsų žodis“ elektroninio archyvo. Ypatingai daug informacijos suteikė „Mūsų žodžio“ rubrika „Iš mūsų kalendoriaus“, kurioje metai iš metų publikuoti glausti, bet išsamūs ir informatyvūs Lietuvos aklųjų bibliotekos tiflologų dr. Valentino Vytauto Toločkos ir Juozo Valentukevičiaus tekstai.

Simboliška, kad šio leidinio sudarytojai – jaunoji Lietuvos aklųjų bibliotekos karta, Vilniaus universiteto komunikacijos ir informacijos ir filologijos magistrai ir doktorantai. Eidami Šimtmečio kelio pėdsakais, būtent šie jauni žmonės tęs kelią toliau.

Sudarytojai

ŠIMTMEČIO ĮVYKIAI

Sudarė dr. Rasa Januševičienė, Fausta Kepalienė, Joris Kazlauskas ir Beata Jasinska

1918–1940
ĮVYKIAI NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS VALSTYBĖS LAIKOTARPIU

1918 m. tautiniu pagrindu atkurta Lietuvos valstybė, kurios gyvavimas tęsėsi iki 1940 m. kai tų metų birželio 15 d. ji buvo okupuota Sovietų Sąjungos.[1]

Šis laikotarpis mūsų šalies aklųjų bendruomenei svarbus tuo, jog tuo metu kūrėsi regos negalią turintiems žmonėms svarbios organizacijos ir draugijos, švietimo įstaigos, buvo plėtojama kultūrinė aklųjų veikla, pradėti leisti akliesiems skirti leidiniai. 1926 m. įkuriama Lietuvos aklųjų sąjunga[2]. 1928 m. Lietuvos aklųjų sąjunga įsteigė aklųjų dirbtuves iš kurių vėliau išaugo aklųjų įmonės. 1927 m. lapkričio 15 d. įsteigtas Kauno aklųjų institutas, lietuvių kalbai pritaikyta ir Švietimo ministerijos aprobuota Brailio abėcėlė. 1930 m. pasirodė pirmoji lietuviška knyga Brailio raštu, imta leisti aklųjų bendruomenei skirtą periodinę spaudą (1929 m. išleistas žurnalas „Mūsų aklieji“, 1932 m. – „Aklųjų dalia“). Telkėsi kultūrinė aklųjų bendruomenė – rašanti, muzikuojanti (1928 m. per radiofoną buvo transliuotas pirmasis Kauno aklųjų instituto auklėtinių koncertas, 1931 m. sukurti pirmieji Lietuvos neregių atlikėjų įrašai).

ᘓ ᘓ ᘓ

[1] ŠAPOKA, Mindaugas (sudarytojas ir teksto autorius). Lietuvos tūkstantmetis. Lietuvos dailės muziejus, Vilnius, 2009, 127 p.
[2] Likviduota 1930 m., vėliau susikūrė Lietuvos akliesiems globoti draugija, kuri buvo likviduota 1940 m.

1923 m. **profesorius Petras Avižonis** Lietuvos gydytojų antrame suvažiavime skaitė pranešimą „Aklųjų globojimas kitur ir Lietuvoje“, kuriame pirmą kartą visuomenei iškelta aklųjų švietimo problema. P. Avižonio perskaitytas pranešimas sulaukė atgarsio visuomenėje. Aklųjų švietimo reikalų ėmėsi dvasininkija, gydytojai, karininkija, Lietuvos karo invalidams šelpti komitetas.

1923 m. Šiaulių apskrityje, Meškučių valsčiuje, Neizių dvare, **įkurta pirmoji Lietuvoje aklųjų prieglauda**. Joje apgyvendinti 25 akli seneliai. Pranas Daunys Šiaulius minėjo kaip pavyzdį kitoms savivaldybėms, kurios taip pat galėtų atidaryti panašias prieglaudas.

1925 m. kovose dėl Lietuvos Nepriklausomybės netekęs regėjimo ir iš dalies klausos, **Pranas Daunys lankosi Rygos aklųjų institute.**

1872 m. vasario 21 d. Rygoje įsteigtas aklųjų institutas buvo artimas ir Lietuvos neregiams. Jį, kaip privačią aklųjų švietimo įstaigą, įkūrė mokytoja Ida Valentinovič, remiama Kuršo vokiečių bendruomenės. Po dvejų instituto veiklos metų auklėtinių jame gerokai pagausėjo, todėl jo išlaikymui sukurta labdaros draugija. Žinomas to meto gydytojas Karlis Valdhaueris 1874 m. parengė labdaros draugijos įstatus, pagal kuriuos draugija turėjo vadintis Pabaltijo aklųjų švietimo draugija. Tai reiškė, kad institute mokytis galėjo ir Lietuvos aklieji. Deja, valdžia šių įstatų nepatvirtino, ir netrukus buvo parengti nauji įstatai su kitokiu draugijos pavadinimu. Kita regos negalią turinčių žmonių draugija su valdžios leidimu buvo įsteigta 1877 metais. Institute buvo mokoma bendrojo lavinimo dalykų, o taip pat muzikos, rankdarbių, pynimo ir šepečių gamybos amatų. Mokymas vyko vokiečių kalba ir tik nuo 1922 m. pereita prie latvių kalbos. Aklieji iš Lietuvos, kur nebuvo jokios aklųjų švietimo įstaigos, mokytis vykdavo į Varšuvos, Karaliaučiaus, Peterburgo, Minsko ir ypač į Rygos aklųjų institutą. Anot dr. Valentino Vytauto Toločkos, 1880-1914 m. čia mokėsi per 10 aklųjų iš Kauno gubernijos ir jie sudarė nemažą visų auklėtinių dalį. Buvo auklėtinių ir iš Latvijoje gyvenusių lietuvių. Pavyzdžiui, 1925 m. institute mokėsi 8 aklieji lietuviai Latvijos piliečiai. Baigę institutą ir įgiję amatą, vieni likdavo juo verstis Rygoje, kiti grįždavo į Lietuvą.

1925 m. į Rygos aklųjų institutą atvyko Lietuvos karo invalidai **Pranas Daunys**, Jurgis Pratkevičius, Jonas Skruodis ir kt**. Rygos aklųjų institutas buvo pavyzdys organizuojant aklųjų institutą Kaune. Abi šios įstaigos palaikė glaudžius ryšius iki pirmosios sovietinės okupacijos.**

Pranas Daunys – pirmojo Lietuvos aklųjų suvažiavimo (1926 m.) iniciatorius, vėliau, 1927 m. pritaikęs lietuvių kalbai Brailio raštą

1926 m. įkuriama Lietuvos aklųjų sąjunga. 1926 metais pradėjusi veikti organizacija yra pati seniausia ir brandžiausia visuomeninė negalią turinčių žmonių organizacija Lietuvoje. XX a. ši organizacija ne kartą keitė savo pavadinimą, bet pagrindinės funkcijos ir tikslai visada buvo rūpestis aklaisiais ir silpnaregiais. 1926 m. pavasarį gavus kai kurių vyriausybės narių pritarimą bei finansinę *Lietuvos karo invalidams šelpti komiteto* (pirmininkas Vladas Nagevičius) paramą, buvo sudaryta komisija suorganizuoti pirmąjį Lietuvos aklųjų suvažiavimą. Šio suvažiavimo didžiausias iniciatorius ir organizatorius buvo neregys **Pranas Daunys**. Tų pačių metų liepos 24 dieną Kaune, Liaudies namų salėje, susirinko 200 aklųjų iš įvairių Lietuvos vietovių.

Suvažiavimas truko dvi dienas. Nutarta įsteigti aklųjų organizaciją ir ją pavadinti *Lietuvos aklųjų sąjunga* (LAS). Priimti sąjungos įstatai, išrinkta 5 asmenų centro valdyba (pirmininkas majoras Petras Šestakauskas), numatyti artimiausi organizacijos tikslai ir svarbiausias uždavinys – įsteigti aklųjų institutą Lietuvos akliesiems.

1930 m. rugsėjo 21 d. Kauno aklųjų institute vyko LAS antrasis suvažiavimas, kuriame dėl nuomonių skirtumo ir nesutarimų dėl organizacijos tolimesnės veiklos faktiškai sąjunga iširo. Tačiau jau tų pačių metų lapkričio 7 dieną įsteigiama nauja organizacija - *Lietuvos akliesiems globoti draugija* (LAGD), kuri perėmė ankstesniosios materialinį turtą, sukauptą darbo patirtį ir rūpinosi šalies aklųjų globa, švietimu, buitimi. Sovietams okupavus Lietuvą, 1940 metų rugsėjo 16 dieną okupacinės valdžios sprendimu LAGD buvo likviduota.

Po metų prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Lietuvos neregių gyvenimas sukosi apie Kauno aklųjų institutą. Vokiečių okupacinė valdžia šiek tiek rūpinosi aklaisiais, bet karo sąlygomis ši veikla nebuvo pakankama. Neregius vienijančios organizacijos nebuvo.

Karui baigiantis, sovietų armija antrą kartą, okupavo šalį. 1944 m. spalio 4 dieną sovietų Lietuvos socialinio aprūpinimo liaudies komisaras pasirašė įsakymą dėl Lietuvos aklųjų draugijos organizacinio biuro sudarymo. Biurą sudarė trys nariai: **Antanas Jonynas** (pirmininkas), **Antanas Baltramiejūnas** ir **Vanda Kulytė**. Šiam biurui pavesta pradėti kurti organizacijos struktūrą suburti akluosius į draugiją pagal sovietinį modelį. Taip pat pavesta parengti įvairius organizacijos veiklai reikalingus dokumentus ir sušaukti *Lietuvos aklųjų draugijos* (LAD) suvažiavimą. Pirmasis LAD suvažiavimas įvyko 1947 m. birželio 29 - 30 d. Vilniuje. LAD antrajame suvažiavime, vykusiame 1951 m. rugpjūčio 25 - 27 d., buvo akcentuojamas pagrindinis organizacijos veiklos uždavinys - aklųjų įdarbinimas ir gamybinės bazės kūrimas ir stiprinimas. Pradėjo gausėti LAD narių skaičius. 1955 metų pradžioje organizacijai jau priklausė 964 I ir II grupės regėjimo invalidai. Plėtėsi LAD veikla, ji darėsi vis įvairesnė, organizacija įkūrė savo regioninius padalinius didžiuosiuose miestuose ir šalies rajonuose. Nuo 1959 metų pradėjo leisti mėnesinį žurnalą "Mūsų žodis". Nuo septintojo XX dešimtmečio LAD tapo finansiškai tvirta organizacija, galėjo savarankiškai spręsti ir tenkinti įvairius savo narių gamybinius, buitinius, kultūrinius ir kitokius poreikius. Praktiškai visi norintys dirbti regos neįgalieji buvo aprūpinti darbu. Buvo statomos gamybinės patalpos, gyvenamieji namai ir bendrabučiai. Labai gerų rezultatų pasiekta švietimo, kultūros, muzikos ir sporto srityse. Tačiau kaip ir visų sovietų sąjungos institucijų, LAD veikla buvo veikiama sovietinės ideologijos ir propagandos.

Prasidėjus Lietuvos dvasiniam ir politiniam atgimimui, Nepriklausomybės idėjoms neliko abejingi ir Lietuvos aklieji bei silpnaregiai. 1989 m. lapkričio 16 - 18 d. vyko LAD XI suvažiavimas. Jo metu dauguma delegatų pasisakė už organizacijos atsinaujinimą ir sovietinio darbo stiliaus metodų atsisakymą. Buvo priimti nauji įstatai ir pakeistas organizacijos pavadinimas. Ji tapo *Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga*. Po metų - 1990 m. gruodžio 20 d. LASS tarybos plenumas nutarė Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos įkūrimo data laikyti 1926 m. liepos 24 d.

Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga nuo 1991 m. yra priimta pilnateise nare į Europos aklųjų sąjungą, o nuo 1992 m. - Pasaulio aklųjų sąjungos lygiateisė narė.

1927 m. lapkričio 15 d. įsteigtas Kauno aklųjų institutas, lietuvių kalbai pritaikyta ir Švietimo ministerijos aprobuota Brailio abėcėlė. 1928 m. vasario 27 d. institutas buvo atidarytas ir prasidėjo pirmieji mokslo metai. Tą

dieną institute buvo 20 auklėtinių ir du pedagogai. Pirmuoju instituto direktoriumi paskirtas atsargos mokytojas Mečislovas Kviklys.

Institutą įsteigė Lietuvos aklųjų sąjunga, o nuo 1931 iki 1940 m. jis perėjo į Lietuvos akliesiems globoti draugijos žinią. Tai buvo keturių klasių mokykla, kurioje be bendrojo lavinimo dalykų buvo sustiprintas muzikos mokymas, auklėtiniai taip pat buvo mokomi šepečių gamybos, pynimo, mezgimo ir audimo amatų.

Kauno aklųjų institutas, įsteigtas 1927 m., šiandien vadinamas Kauno Prano Daunio ugdymo centru

Prano Daunio lietuvių kalbai pritaikyta abėcėlė

Brailio raštą pritaikė lietuvių kalbai P. Daunys. 1928 m. pabaigoje šią Brailio abėcėlę aprobavo tuometinė Lietuvos švietimo ministerija. Nuo 1928 m. pavasario šios abėcėlės pradėjo mokytis pirmieji Kauno aklųjų instituto auklėtiniai. Ji be jokių pakeitimų buvo naudojama iki 2000-ųjų. Nuo XXI amžiaus pradžios Lietuvoje naudojama reformuota Brailio abėcėlė, pakeistos 5 raidės, kitos liko nepakeistos ir naudojamos kaip anksčiau.

1940 m. spalio 1 d. aklųjų institutas sovietų okupacijos valdžios buvo suvalstybintas. Buvo įvesta žemesniosios amatų mokyklos programa, įsteigta penktoji bendrojo lavinimo klasė.

Vokiečių okupacijos metais aklųjų institutas liko valstybinė mokykla. 1944 m. birželio mėn. išleista pirmoji aštuonių klasių laida. Šios klasės baigimo pažymėjimus gavo 5 auklėtiniai.

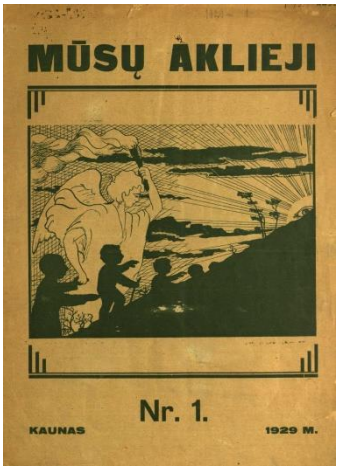
Nuo 1946 m. rugsėjo 1 d. aklųjų institutas buvo prilygintas progimnazijai. 1949 m. birželio mėn. progimnazijos kursą baigė 6 mokiniai. Tais pačiais metais, Lietuvoje pakeitus bendrojo lavinimo mokyklų struktūrą, aklųjų institutas tapo vidurine mokykla. 1955 m. birželio 25 d. aklųjų vidurinė mokykla išleido pirmąją abiturientų laidą. Brandos atestatus gavo 5 abiturientai.

1928 m. Lietuvos aklųjų sąjunga įsteigė aklųjų dirbtuves. Tuo metu dirbtuvėse dirbo 10-11 neregių darbininkų, kurie gamino hamakus ir įvairių rūšių šepečius. 1931 m. dirbtuves perėmė susikūrusi *Lietuvos akliesiems globoti draugija* ir jos tapo aklųjų instituto padaliniu, imta gaminti ne tik šepečius, bet ir pintus dirbinius.

1928 m. per radiofoną buvo transliuotas pirmasis Kauno aklųjų instituto auklėtinių koncertas. Prieš koncertą apie aklųjų švietimą kalbėjo instituto direktorius Mečislovas Kviklys. Per trumpą instituto gyvavimo laiką pedagogų padedami aklieji moksleiviai jau buvo spėję parengti koncertėlio programą. Jie deklamavo, dainavo, grojo. Tuometinėje spaudoje („Lietuvos aide“, „Lietuvos žiniose, „Ateityje“) buvo skelbiamos radijo programos, kuriose kartkartėmis pasirodydavo ir aklųjų instituto koncertų anonsų. Koncertai dažnai vykdavo minint instituto atidarymo dieną – vasario 28-ąją.

Nuo 1937 metų radiofono laidas praturtino neregė dainininkė **Beatričė Grincevičiūtė**. Jos pirmasis koncertas įvyko tų metų lapkričio 27 dieną. Nuo šio koncerto prasidėjo jos, kaip dainininkės, kelias radijuje.

1929 m. Lietuvos aklųjų sąjungos centro valdyba išleido iliustruoto žurnalo „Mūsų aklieji“ pirmąjį numerį. Antrasis numeris pasirodė 1930 m. Žurnalo redaktorius - V. Rickus-Rickevičius. Žurnale išspausdinta straipsnių Lietuvos aklųjų sąjungos veiklos, aklųjų švietimo, globos ir darbo klausimais. Abu numeriai buvo perrašyti Brailio raštu ir saugoti Aklųjų instituto bibliotekoje.

Žurnalo „Mūsų aklieji“ pirmojo numerio, išleisto 1929 m., viršelis

1930 m. pasirodė pirmoji lietuviška knyga Brailio raštu. 1930 m. pradžioje Kauno aklųjų institutas iš Vokietijos gavo rankinę raidžių rinkimo mašiną, sraigtinį spausdinimo presą ir specialios skardos matricoms gaminti. Instituto darbuotojai pradėjo mokytis dirbti su gauta spaustuvine įranga. Pedagogų kolektyvas nusprendė, kad turi būti išleistas vadovėlis pradedantiems mokytis Brailio rašto. Parengti vadovėlį ėmėsi jauna instituto mokytoja **Viktorija Genytė-Šmaižienė**. Naudodamasi įprastinių elementorių reikalavimais ir sukaupta tokių leidinių leidybos patirtimi, ji paruošė knygelę, pritaikytą akliems vaikams mokyti. Ir štai 1930 metais 20 egzempliorių tiražu išleidžiama pirmoji spausdinta knyga Brailio raštu lietuvių kalba – Viktorijos Genytės-Šmaižienės parengtas elementorius pirmajai klasei „Mūsų šviesa“. Šios knygos išleidimas Lietuvos neregiams – labai reikšmingas įvykis. Tai - knygų akliesiems spausdinimo pradžia Lietuvoje. Iki mūsų dienų, deja, neišliko nė vieno šios pirmosios knygos egzemplioriaus. Žinoma, kad šis elementorius daug metų buvo naudotas kaip pagrindinė mokymo priemonė, pradžiamokslis besimokantiems Brailio rašto.

Po šio elementoriaus išleidimo pradėta spausdinti ir daugiau knygų. Išleisti pagrindiniai mokymosi vadovėliai, kelios dešimtys lietuvių grožinės literatūros klasikų kūrinių, keliolika geriausių pasaulinės literatūros klasikos knygų. Iki 1945 metų Kauno aklųjų institutas buvo vienintelis Lietuvoje knygų akliesiems leidybos ir spausdinimo centras. Dr. Valentinas Vytautas. Toločka yra suskaičiavęs, kad per tuos – 1930–1944 metus buvo išleista apie 170 pavadinimų knygų, iš jų – daugiau kaip 50 mokyklinių vadovėlių.

1931 m. sukurti pirmieji Lietuvos neregių atlikėjų įrašai. Plokštelių firma „Columbia“ pagamino tris plokšteles su neregių kanklininkų Prano Daunio ir Jurgio Pratkevičiaus įrašais. Abu akompanavo keturioms liaudies dainoms, kurias padainavo tenoras Kipras Petrauskas „Ant marių krantelio“, „Du broliukai kunigai“, „Prapuoliau, motula“, „Saulelė raudona“. Taip pat jie pritarė dar vienai – Viktoro Dineikos ir Jurgio Petrausko atliekamai dainai „Ar tu žinai, mano broli“ (muzika ir žodžiai Prano Puskunigio) bei paskambino „Kanklininkų polką“.

1931 m. išleista plokštelė su pirmaisiais Lietuvos neregių atlikėjų įrašais

1932 m. pasirodė leidinys „Aklųjų dalia“, kurį išleido *Lietuvos akliesiems globoti draugija*. Leidinyje buvo pateikiama daug istorinės medžiagos apie tų laikų neregių gyvenimą, Kauno aklųjų instituto veiklą. Leidinys iliustruotas nuotraukomis. Kiek vėliau, tais pačiais 1932 m., **draugija reginčiųjų raštu išleido neperiodinio žurnalo „Aklųjų dalia“ antrąjį numerį**, skirtą Kauno aklųjų instituto veiklos penkmečiui. Šis leidinys "Aklųjų dalių" serijoje savo apimtimi buvo didžiausias - 64 puslapiai ir 9 lapai reklamos. Iliustruotas draugijos bei aklųjų instituto vadovų bei svečių nuotraukomis, dailės darbų reprodukcijomis. Leidinį redagavo žinoma visuomenės veikėja Marija Nemeikšaitė. Spausdinimui buvo panaudotos lėšos iš reklamos. Žurnalas išleistas nemažu tiražu ir platintas nemokamai.

1935–1936 m. įvyko pirmasis visuotinis Lietuvos aklųjų surašymas. Jį organizavo Lietuvos akliesiems globoti draugija. Surašymo metu paaiškėjo, kad nuo 1923 iki 1935 m. aklųjų Lietuvoje sumažėjo. Tačiau Lietuvoje aklųjų buvo daugiau nei kaimyninėse valstybėse. Aklų moterų užregistruota daugiau

nei aklų vyrų. Aklų vyrų buvo daugiau jauno amžiaus (iki 50 m.), aklų moterų daugiau vyresnio amžiaus (nuo 50 m.) Aklų vaikų buvo ne mažiau, nei kaimyninėse valstybėse. Lietuvoje daugiau nei kitur buvo senyvo amžiaus aklųjų. Nuo gimimo aklų žmonių Lietuvoje tuo metu užregistruota 99. Dažniausiai aklieji gyveno gausiose šeimose.

1935 m. Kauno aklųjų institutas dalyvauja tarptautinėje aklųjų spaudos parodoje. Tai buvo Čekoslovakijos spaudos draugijos 20 metų gyvavimo sukakties proga Prahoje surengta tarptautinė aklųjų spaudos paroda, kurioje dalyvavo 23 šalys. Į šią parodą aklųjų institutas buvo išsiuntęs 10 egzempliorių akliesiems skirtų vadovėlių, iš vytelių aklųjų mokinių pagamintą Vyties paveikslą, 1932 ir 1933 metų žurnalo "Aklųjų dalia" - 2 egzempliorius, aklojo karo invalido P. Daunio knygą "Vargo keliais", aklosios filosofijos daktarės Emos Zaludokaitės disertaciją ir aklųjų instituto albumą, kurio viršeliui medžiagą-drobę ir juostas pagamino instituto auklėtiniai.

1940–1990
ĮVYKIAI KARO IR SOVIETINĖS OKUPACIJŲ LAIKOTARPIU

Okupacijų laikotarpis Lietuvoje truko nuo 1940 iki 1990 m. 1940 m. Lietuvą okupavo Sovietų Sąjunga, 1941 m. – nacistinė Vokietija. 1944 m. Sovietų Sąjunga Lietuvą okupavo antrą kartą. Antroji okupacija, trukusi iki 1990 m. – Nepriklausomybės atkūrimo – neigiamai paveikė šalies vystymąsi, kultūrą, ekonomiką, politiką.

Nepaisant okupacijos keliamų iššūkių šiuo laikotarpiu plėtojosi aklųjų įmonių veikla, švietimas, informacinio aprūpinimo sistema. Aklieji ir toliau sėkmingai dalyvavo kultūrinėje veikloje: 1948 m. Kauno aklųjų mokykloje susibūrė literatų būrelis, išauginęs neregių literatų kartą, 1962 m. pradėtos leisti lietuviškos garsinės knygos, 1966 m. įkurta Lietuvos aklųjų biblioteka, 1970 m. Vilniuje sukurtas aklųjų choras (dabar valstybinis choras „Vilnius“). Neregiai taip pat aktyviai užsiėmė sportine veikla, 1961 m. Kaune įvyko pirmoji Lietuvos aklųjų draugijos narių spartakiada (taip tuo metu vadinta), kelių sporto šakų respublikinės varžybos.

1940 m. Vilniuje įkuriama aklųjų įmonė. 1940 m. vasarą sovietų okupacinė valdžia uždarė Vilniaus aklųjų mokyklą ir jos patalpas atidavė aklųjų dirbtuvėms (įmonei) įkurti. 1940 m. lapkričio mėn. buvo pradėti priimti darbininkai ir tarnautojai. Tų pačių metų gruodį į šias dirbtuves perkelti darbininkai iš uždarytos Kauno įmonės. 1940 m. pabaigoje čia dirbo 39 darbuotojai, iš kurių 34 – su regos negalia.

Iš Kauno atsikėlę darbininkai buvo apgyvendinti butuose Trakų gatvėje ir internate šalia dirbtuvių. Įmonės darbuotojai būrėsi į vyrų chorą (vadovas Juozas Stankevičius), estradinį ansamblį (vadovas Vladas Pachomovas).

Vokiečių okupacijos metais aklųjų dirbtuvė veikė ypač sunkiomis sąlygomis: trūko žaliavų, buvo sudėtinga realizuoti gaminius, darbininkus slėgė nepritekliai. Dalis darbininkų 1942 m. grįžo į Kauną ir čia įkūrė atskirą aklųjų įmonę.

1942 m. vokiečių okupacijos metais atkurta Kauno aklųjų įmonė iki tol vadinta Kauno aklųjų instituto gamybinėmis dirbtuvėmis (įkurta 1928 m. Lietuvos aklųjų sąjungos, 1940 m. instituto gamybinės dirbtuvės buvo panaikintos, darbininkai perkelti į Vilnių). Įmonė veikė iki vokiečių okupacijos pabaigos. 1944 m. gruodžio 31 d. buvusios Vilniaus ir Kauno aklųjų įmonės perorganizuotos į gamybinius mokymo kombinatus. Juos kontroliuoti, vadovauti gamybinei veiklai pavesta *Lietuvos aklųjų draugijos* organizaciniam biurui.

1944 m. Lietuvos aklųjų draugijos įsteigimas. 1944 m. spalio 4 d. pasirašytas įsakymas dėl Lietuvos aklųjų draugijos organizacinio biuro sudarymo. Tai buvo naujas aklųjų organizuotos veiklos etapas. Organizacinis biuras netrukus įsteigė du pirmuosius draugijos skyrius Kaune ir Vilniuje.

1945 m. priimta **Lietuvos aklųjų draugijos veiklos programa, ilgą laiką vadinta „Laikinąja aklųjų konstitucija“.** Programoje įtvirtintos nuostatos Draugijai buvo aktualios ne vieną dešimtmetį. Todėl Draugijos nariai, kalbėdami apie šią programą, juokaudavo, kad ji – laikinoji aklųjų konstitucija. LAD programą sudarė 15 paragrafų, apimančių visas tuometinės LAD veiklos sritis. Cituojame keletą paragrafų (kalba netaisyta):

1. Padaryti tikslią visų (...) aklųjų registraciją, išaiškinant tikslų jų skaičių, lytį, amžių, sveikatos stovį.

2. Įtraukti į Aklųjų draugiją visus Lietuvos (...) akluosius, sukakusius 16 metų amžiaus.

3. Įdarbinti visus sveikus, t.y. neturinčius kitų fizinių bei psichinių defektų, trukdančių darbui, akluosius, aklųjų draugijos mokymo ir gamybos kombinatuose, o kur tokių kombinatų nebus ir nebus galima įsteigti, mokominėse gamybinėse artelėse.

4. Pagrindine išeitimi, sprendžiant pačių aklųjų savarankiško gyvenimo klausimą, laikyti įdarbinimą, t. y. pritaikymą akliesiems tinkamo darbo. Dėl to, siekiant visų aklųjų įdarbinimo, ieškoti akliesiems prieinamų amatų, visokiais būdais skiepyti akliesiems meilę ir norą gyventi iš savo paties darbo.

1948 m. **literatų būrelis Kauno aklųjų mokykloje** susikūrė padedant lietuvių kalbos ir literatūros mokytojui Kostui Butautui. Pirmuoju literatų būrelio pirmininku buvo išrinktas veiklus mokinys **Antanas Grigutis**. Iš pradžių jaunųjų literatų veikla buvo literatūros teorijos ir rašytojų kūrinių nagrinėjimas. Vienas kitas mokinys jau buvo mėginęs kurti eilėraštį, vaizdelį, apsakymėlį, tačiau viešai skaityti ar kam nors rodyti jų nedrįsdavo. Būrelio pirmininkas A. Grigutis rašančiuosius prikalbinėjo savosios kūrybos neslėpti, ją skaityti būrelio susirinkimuose, nagrinėti ir taip tobulėti. Autoriai darėsi vis drąsesni, savus kūrinėlius pradėjo skelbti staliniame mokinių laikraštėlyje, leistame Brailio raštu. Pradedančiuosius kūrėjus įkvėpė ir spaudoje vis dažniau pasirodančios poeto Antano Jonyno kūrybos pavyzdys. 1949 m. kovo 5 d., šeštadienį, mokyklos salėje buvo surengtas pirmasis viešas jaunųjų literatų pasirodymas.

Savo kūrinėlius skaitė mokinė Antanina Marcinkutė, Adolfas Venckevičius, Antanas Grigutis. Stasys Krasinskas paskaitė poezijos; Zofija Grikšelytė, Juzefa Šurpickaitė, Valentinas Toločka, Juozas Marcinkus - prozos. Baigus skaityti kūrinėlius, mokyklos direktorius Jonas Mikėnas paskatino jaunus literatus ir palinkėjo jiems sėkmės. Pabaigoje buvo meninė dalis, kurią atliko vaikų ir vyresniųjų mokinių chorai, vadovaujami muzikos mokytojo Antano Adomaičio.

Vėliau tokie mokyklos literatų vakarai vykdavo kasmet, buvo skelbiami savosios kūrybos konkursai, kūrinėliai vertinami ir premijuojami.

Į būrelį jungėsi vis nauji ir nauji literatai: Vytautas Stanaitis, Vaclovas Areima, Vladas Verbauskas, Stasė Vielavičiūtė, Lionginas Ragėnas, dar vėliau - Valentinas Zaikauskas ir daugelis kitų. Nuo šeštojo dešimtmečio pradžios ilgą laiką literatus globojo mokytoja Vanda Boreikienė.

Literatų būrelio reikšmė buvo tikrai didelė. Kai kurie jo nariai - A. Venckevičius, L. Ragėnas, V. Zaikauskas, V. Areima - reginčiųjų raštu išleido ne po vieną knygą, tapo Lietuvos rašytojų sąjungos nariais. Šiai sąjungai priklausė Valentinas Zaikauskas, Stasys Babonas, Alvydas Valenta, Juozas Marcinkus (1928–2004).

1949 m. Kauno silpnaregių mokykloje internate įkurtas lėlių teatras, kuris su pertraukomis veikė iki 1983 m. Pakaitomis jam vadovavo Aldona Baltramiejūnienė ir Vilija Baltramiejūnaitė. Šis teatras yra vaidinęs daugelyje scenų, yra ne kartą tapęs respublikinių konkursų laureatu, jo spektakliai rodyti per televiziją.

> *1980 m. „Mūsų žodyje“ Aldona Milkevičienė giria teatrą ir jo vadovę: Ir kas gi nežino mokytojos Baltramiejūnienės! Kas negirdėjo apie jos energiją, entuziazmą! Ji nenustygsta pasidalinti savo kolektyvo džiaugsmu. Kaip nenurimsta neišreikalavusi dėmesio ir paramos lėlių teatrui. <...> Ir originalus orkestrėlis, ir savo gamybos „instrumentai“ gimė darbelių, ritmikos pamokose ar sueigose. Šis orkestrėlis ir nykštukų kvintetas lydi visus lėlių teatro pastatymus. Muzikinis apipavidalinimas, nuotaikingos dainos, kurioms neretai pritaria ir žiūrovai, matyt, ir išskiria šį lėlių teatrą iš kitų.*

1952 m. Lietuvos aklųjų šachmatininkų tarptautinis debiutas. 1952 m. į Estijoje vykusį Baltijos šalių aklųjų ir silpnaregių pirmąjį čempionatą vyko penki žaidėjai iš Lietuvos. Lietuvoje pirmuoju aklųjų ir silpnaregių šachmatininkų treneriu tapo kaunietis Bronius Ibenskas, o pirmąsias pergales iškobojo Vilniaus klubo „Šaltinis“ nariai Borisas Rosicanas ir Irena Skėrutė. B. Rosicanas 1980 m. tapo buvusios SSRS aklųjų ir silpnaregių šachmatininkų čempionu. I. Skėrutė analogiškose pirmenybėse pelnė du sidabro ir vieną bronzos medalius.

1953 m. buvo įsteigtas LAD Švėkšnos gamybinis mokymo kombinatas. Tai buvo ketvirtoji (po Vilniaus, Kauno ir Panevėžio) draugijos įmonė. Čia buvo gaminama veltinė avalynė, šepečiai, pinti gaminiai, tepaliniai filtrai, segtuvai dokumentams. Nors kolektyvas buvo negausus, tačiau veikė keli meno mėgėjų būreliai. Jiems vadovavo Augustinas Kasparavičius, Tomas Pintveris, Juozas Dzidolikas. Veikė įmonės biblioteka, buvo mokoma Brailio

rašto. Įmonė įsigijo suomiškų gyvenamųjų namelių, juos įrengė ir naująją gatvę pavadino Luji Brailio vardu.

Įmonė, būdama Šilutės rajono pakraštyje, turėjo sunkumų atsigabenant medžiagas, išvežant produkciją. Trūko kvalifikuotų specialistų gamybai vadovauti, todėl tolesnis jos augimas buvo neperspektyvus. 1963 m. gruodžio 31 d. Švėkšnos gamybinis mokymo kombinatas nustojo veikęs. Nuo 1964 m. sausio 1 d. buvęs kombinatas cecho teisėmis prijungtas prie LAD Klaipėdos kombinato.

1957 m. pradėjo veikti LAD Kauno kombinato radijas.

1980 m. „Mūsų žodyje“ spausdinami vienos ir šio radijo laidų vedėjų Janinos Kliučinskienės prisiminimai. Ji rašo, kad pradėdama dirbti radijuje labai nerimavo, ar klausytojams tiks ir patiks jos laidos: Skaičiau paruoštą tekstą ir daugiau abejojau, negu tikėjau, kad kažkas klausosi: ar bus žmonėms įdomu tai, kas kliudė mano dėmesį? Ar suskambės skambutis, prašantis pakartoti laidą? Vis dėlto vėliau Janina Kliučinskienė sakė supratusi, kad aklieji jos klausosi ir ne bet kaip, o ypač įdėmiai.–Ne kartą teko susitikti su įvairia publika, bet niekas manęs nesiklausė taip, kaip jie, neturintys akių šviesos.

1959 m. pradėtas leisti žurnalas „Mūsų žodis“. Nuo pat įkūrimo iki šiandienos nepertraukiamai leidžiamas mėnesinis „Mūsų žodžio“ žurnalas yra vienintelis Lietuvoje periodinis leidinys, leidžiamas keturiais formatais – reginčiųjų raštu, Brailio raštu, elektroniniu ir garsiniu formatais.

ᘓ ᘓ ᘓ

Pateikiame keletą įdomesnių straipsnių iš žurnalo „Mūsų žodis“ repertuaro. Straipsniuose „atgyja praeitis“ – iš jų galima nesunkiai įsivaizduoti, kaip aprašomu laikmečiu gyveno žmonės, turintys regos negalią, kokia buvo jų buitis, ką dirbo, kokius turėjo užmojus.

ᘓ ᘓ ᘓ

1960 m. „Mūsų žodyje“ pasirodė straipsnis moterims „Kaip rengsimės“, kuriame Ona Vaisbutienė pataria moterims su regos negalia, kaip derinti drabužius, kad visada atrodytų nepriekaištingai. Autorės nuomone, moteriai užtenka turėti vieną išeiginę suknelę, vieną skirtą darbui, sarafaną, sijoną ir prie jų derančią palaidinę. Taip pat patariama įsigyti patogią sportinę aprangą, kuri pravers keliaujant darbo reikalais ar koncertuoti. Šventinę aprangą patogu vežtis lagaminėlyje. Triūsti namuose labiausiai tinka patogus chalatas. Įmantrių „pagal paskutinę madą“ suknelių autorė pirkti nepataria. O. Vaisbutienės teigimu „kukli suknelė tinka visada, o įmantri – kai kada“. Autorė trumpai pristato 1960 m. pavasario-vasaros sezono madas, bei ragina nepamiršti apsilankyti kirpykloje. Moters įsijungimas į įvairius darbų barus ir į visuomeninę veiklą reikalauja, kad ji būtų gražiai apsirengusi. Autorės žodžiais, drabužis labai puošia žmogų. Jauną – apdailina, seną – pagražina. Tinkamai apsirengusios jausimės laisvai ir atrodysime gražiai.

1961 m. Mūsų žodyje publikuojamas straipsnis „Reikia „kalbančiųjų knygų“, kuriame Lionginas Ragėnas svarsto apie poreikį steigti garsinių

leidinių studiją. „Seniai kalbama apie tai, kad draugijoje reikia įsteigti garso įrašų studiją. Kalbos girdėti, o darbas nepradėtas ir iki šiol. Kodėl taip yra?“. Autoriaus nuomone, studijai neskiriama reikiamo dėmesio, apie ją galvojama kaip apie prabangą, o ne kaip apie būtinybę. Skaitytojai nuolat pasiges naujos literatūros, nes naujai išėjusią reginčiųjų raštu knygą kopijuoti aklųjų raštu dėl vienų ar kitų priežasčių dažniausiai nebus įmanoma. Studija – tai atskira įstaiga. Jai reikia parūpinti atskiras, tinkamas patalpas, nupirkti gerą aparatūrą. Taip pat būtini bent du etatiniai darbuotojai: vedėjas ir radijo mechanikas (...). Įgarsintos knygos po keletą egzempliorių būtų išsiuntinėjamos į aklųjų įmonių bibliotekas, o kai visi norintys jas perskaitytų, jos būtų grąžinamos atgal. Galėdamas skaityti daug knygų, aklasis išplėstų savo akiratį, išlavintų estetinį skonį, ugdytųsi teisingą pasaulėžiūrą, turtintų dvasią.

1964 m. straipsnis „Mūsų žodyje“ apie tiflotechniką buityje. Straipsnyje aprašomi tokie prietaisai kaip: birių maisto produktų ir skysčių matavimo įrenginys, skysčių lygio nustatymo rutuliukai, laikrodžiai su reljefiniais ciferblatais, svarstyklės. Siūlui į adatą įverti naudojamas prietaisas su įtaisyta plonos ir stangrios vielos kilpele. Kilpelė turi aštrų smaigaliuką, kuris lengvai pralenda pro adatos auselę. Tokiu būdu įverti siūlą nematančiam žmogui tampa daug paprasčiau. Vandeniui, pienui dozuoti naudojami vamzdeliai su čiaupu gale. Butelis užkemšamas guminiu kamščiu su tam tikros talpos vamzdeliu. Butelį apvertus, į vamzdelį pribėga skysčio. Atsukus vamzdelio gale čiaupą, belieka skystį išpilti į indą. Yra ir kitų įrankių, kuriuos aklieji naudoja kasdieniame gyvenime. Pavyzdžiui, įvairios matuoklės, kompasai, barometrai. Tai daugiausia tie patys reginčiųjų prietaisai, pritaikyti akliesiems.

1965 m. „Mūsų žodyje“ pasirodė straipsnis „Žaislai akliems vaikams“. Kokiais žaislais turi žaisti aklas vaikas? Juk jis negali laisvai judėti, silpnai įsivaizduoja aplinką, jo orientacijos centras – klausa. Žaisdamas vaikas turi mokytis judėti, plėsti ir tvirtinti vaizdinius, ugdyti savo lytėjimo pojūtį ir lavinti klausą bei sugebėjimą orientuotis. Žaisliukas aklam vaikui turi atitikti tikrovę. Jei perkam vaikui gyvūną, tai jis turi būti toks, kad vaikas, palietęs jį, atskirtų pagal formą. Žaislai privalo būti patvarūs – juk vaikas žais juo ne vien tik rankomis, dažnai jį išmes, užmins. Idealūs žaislai būtų įvairios statybinės dėžutės (medžio, akmens, plastmasės). Žaislas turi būti nelabai didelis, kad jį būtų galima apimti abiem rankutėmis. Kitaip bus sunku jį suvokti.

Vaikams su regėjimo likučiu patartina duoti ryškių spalvų žaislų. O visai nematantiems reikia parinkti tokių, kurie skamba, tarška ir pan. Mažyliui tinka įvairios grandinėlės, barškynės ir žiedai kramtymui. Vasara – smėlio dėžės su kibiriukais, kastuvėliais ir kt. Mažylis, besimokydamas vaikščioti, turėtų dažnai prieš save stumti vėžimėlį su prikabintais tarškučiais. Žengdamas pirmus žingsnius, aklas vaikas jaučiasi neužtikrintai, ir žaislų barškėjimas skatins jį judėti. Mergaitės mielai žaidžia su lėlėmis, tik jos turi būti patvarios, nedūžtančios. Patartina įrengti lėlės kambarį, kurį mergaitė galėtų tvarkyti, taip ruošdamasi savarankiškam gyvenimui.

1968 m. „Mūsų žodyje“ Beatričė Grincevičiūtė atveria skaitytojams savo namų virtuvės duris, kviečia pažiūrėti į ją aklosios šeimininkės žvilgsniu. Straipsnyje „Mano virtuvė“ autorė rašo:

Dauguma aklųjų jau įsikūrėme naujuose butuose. Esant karštam vandeniui, dujoms, mums, neregėms ir silpnaregėms šeimininkėms , nesunku palaikyti tvarką ir švarą savo bute. <...> Mano virtuvė kukli ir toli gražu ne pavyzdinga. Tiesa, ji palyginus, nemaža. Sienos dažytos melsvai, nes kažkur esu girdėjus, kad musės nemėgsta mėlynos spalvos. Virtuvėje – kriauklė, dujų plytelė, dvi virtuvinės baltos spintelės, staliukas. Jis uždengtas melsva cerata. Priėjimas prie lango laisvas, kad lengvai galėčiau atidaryti langą. Beje, pamiršau šaldytuvą, „Saratovo“ markės. Jis irgi baltas. Virtuvės baldus susistačiau taip, kad turėčiau kuo daugiau erdvės: galėčiau laisvai judėti pati, o vaišindama svečius, staliuką ir taburetes pastatyti virtuvės vidury. Ant lango – mažos baltos užuolaidėlės ir melsvos ilgos užuolaidos. (Gyvenu pirmame aukšte, ir langas į gatvės pusę).

Viena indauja susideda iš dviejų spintelių: viršutinėje, mažesnėje, spintelėje – gražesni indai, kavos puodeliai, desertinės lėkštelės, taurelės ir t.t. Didesnėje apatinėje spintelėje – pietų servizėlis, lėkštelės užkandai. Čia taip pat medus, uogienės, kavos malūnėliai – rankinis ir elektrinis. Indaujoje trys stalčiai. Kairėje, dideliame stalčiuje sudėta mašinėlės mėsai malti ir kremui plakti, kočėlai, bulvių košei grūstuvėlis, įrankiai mėsai mušti, koldūnams spausti, taurelės kiaušiniams, formelės sausainiams gaminti ir daugybė įvairių virtuvei reikalingų smulkmenų. Dešinėje – vienas stalčiukas su skyreliais. Ten sudėti šaukštai, šakutės, peiliai, maži šaukšteliai. Kiekvienas savo skyrelyje. Kitame stalčiuke sudėtos švarios šluostės indams. Tiesa, tos pačios indaujos apatinėje lentynoje – įvairūs prieskoniai: cinamonas, gvazdikėliai, vanilė, lauro lapai, pipirai, kmynai.

Kiekvienas daiktas privalo turėti savo vietą, kad nereikėtų gaišti laiko jam ieškoti. Antroje vieno aukšto spintelėje laikau kruopas, cukrų, džiovintus grybus, pupeles. Puodus ir keptuves sudedu į dujų plytelės viršutinį skyrelį virš orkaitės. Šį bei tą sudedu ir į pačią orkaitę. Tešlai kočioti lenta, mažoji lentelė pjaustymui ir koštuvas pakabinti indaujos užpakalinėje išorinėje sienelėje. Dėl to indauja šiek tiek atitraukta nuo sienos. Ten kabo ir prikyštė. Pabaigoje autorė apibendrina:

Na, tai apžiūrėjome viską. O kitą kartą papasakosiu, kaip valau, tvarkau virtuvę ir viską, kas jai priklauso.

1968 m. „Mūsų žodyje“ publikuojama antra B. Grincevičiūtės straipsnio „Mano virtuvė“ dalis. Šį kartą dainininkė papasakoja, kaip valo ir palaiko tvarką savo virtuvėje:

Pradėsiu nuo lubų. Jas retkarčiais (kartą per 2 savaites) su reginčiojo pagalba apžiūriu. Ypač kampus, nes voratinkliai renka dulkes ir nemaloniai atrodo. Užmovusi ant šepečio su ilgu kotu švarų, ploną ir vos drėgną skudurą, mano padėjėja švelniai ir rūpestingai „pereina“ per lubas ir sienas.

Dabar prie lango.

O lange, langeli, koks tu apsinešęs gatvės dulkėmis! Čia irgi reikalinga reginčiųjų pagalba. Kartais ir pati neblogai išsivalau langą, bet tai užima man be galo daug laiko. Su talkininke lengviau ir sparčiau. <...>

Spintelių lentynėles rūpestingai nušluosčius, iškloju jas baltu švariu popieriumi. Indus ir kitus daiktus statau į savo vietą. Tai būtina! Spinteles dažnai vėdinu, valau, ypač sausų produktų spintelę. Spintelių paviršių reikia dažnai apšluostyti ir, reikalui esant, nuplauti. Labai gerai vandenyje atskiestu amoniaku. Liečiant spintelių dureles rankomis, gali būti dėmių. <...> Švarioje virtuvėje malonu pasėdėti, vasarą nėra musių; galima pasikviesti ir svečius išgerti kavos.

1968 m. „Mūsų žodyje“ spausdinama trečia B. Grincevičiūtės straipsnio apie namų virtuvę, dalis. Joje autorė aptaria virtuvėje šeimininkę tykančius pavojus. Autorė perspėja:

Šeimininkaudamos virtuvėje, jei tik būname neatsargios, jei mūsų dėmesys nukreiptas kur kitur, susilaukiame nemalonumų. Ugnis – pavojus numeris pirmas. Kontroliuokime, kad patalpoje neprisirinktų dujų. Verdant virtuvėje turi būti atdaras bent vienas langelis. <...> Nuimdama karštus puodus, pavyzdžiui, sunkdama bulves, naudoju šlapią mazgotę. Tada rankos nejaučia jokio karščio,

ir mazgotė neužsidega. Nemėgstu, kai kas nors po virtuvę vaikšto, šnekina ir triukšmauja. Turiu būti susikaupusi, man reikalingas dėmesys ir klausa.

Niekada nestatykime puodų ant plytelės, spintelės ar stalo krašto. Kuo nors užkabinus, puodas gali nukristi ant grindų. Man jau ne kartą per neatsargumą yra taip atsitikę. Nesmagių „nuotykių“ akloms virėjoms pasitaiko gana dažnai: apsiplikiname garais, nusideginame pirštus į karštą keptuvę ar orkaitę. Tokiais atvejais aš tuoj šoku prie muilo. Sudrėkinu jį ir švelniai trinu skaudamą vietą. Duodu muilui šiek tiek padžiūti ir vėl švelniai trinu. Pūslių niekada nebūna. <...> Dainininkė perspėja moteris atsargiau naudotis peiliu, duoda patarimų kaip raikyti duoną, kaip pjaustyti mėsą ir daržoves. Pabaigoje dar kartą primena, kad saugotume rankas, nes rankos – tai mūsų akys.

1973 m. Mūsų žodyje pasirodė žinutė apie maisto produktų parduotuvę, pritaikytą akliesiems. Vilniuje, Gerosios Vilties gatvėje, visai šalia LAD kombinato iškilo 40 butų namas, kuriame apsigyveno LAD įmonių darbuotojai. Pirmame pastato aukšte atsidarė parduotuvė. Tai didelis patogumas kombinato darbininkams, nes apsipirkti nereikės važiuoti į miesto centrą. Parduotuvėje padaryti turėklai. Taip aklajam lengviau prieiti prie prekystalių. Taip pat numatoma šalia kiekvieno skyriaus ant turėklų pritvirtinti metalines lenteles, ant kurių bus pavaizduotas skyriaus simbolis, pvz. „žuvis“ ir šalia užrašas Brailio raštu.

1978 m. „Mūsų žodyje“ išspausdinti dviejų knygų perrašinėtojų Brailio raštu – Angelės Deltuvaitės ir Stasės Valaitytės-Pilypienės – prisiminimai.

Angelė Deltuvaitė pasakojo, kad knygas perrašinėti jai teko dar prieš Antrąjį pasaulinį karą, tai buvo Žemaitės, Jono Biliūno apsakymai ir kita. Pokario metais ji perrašinėjo Ievos Simonaitytės romaną „Vilius Karalius“, Antano Jonyno poezijos rinktinę „Kovotojų dainos“, Maironio „Pavasario balsus“, Juliaus Janonio poeziją, Aleksandro Puškino „Eugenijų Oneginą“.

Stasė Valaitytė-Pilypienė pasakoja knygas perrašinėti pradėjusi dar mokykloje. Prozos per valandą ji perrašydavo keturis puslapius, poezijos šiek tiek daugiau. Knygos perrašinėtos darbuojantis dviem asmenims: regintis žmogus diktuodavo knygos tekstą, o neregys perrašinėdavo. Vėliau knygos būdavo tikrinamos, leidybos baruose būdavo net specialios tikrintojo pareigybės. Tikrindavo dažnai taip pat du žmonės: regintysis skaitydavo knygos tekstą reginčiųjų raštu, o neregys tikrindavo Brailio variantą.

1983 m. Lietuvos aklųjų draugijos eksperimentinės įmonės direktorius Valerijonas Vogėla ir šios įmonės inžinierius konstruktorius Kęstutis Petkūnas akliesiems pritaikė galvosūkį Rubiko kubiką. Apie šio galvosūkio pritaikymą ir naudojimą „Mūsų žodyje“ rašo K. Petkūnas:

Įsigiję keletą vengrų gamybos kubų, juos sužymėjome mūsų sukurtais reljefiniais ženklais. Vieną kubo sienelę palikome lygią, o ant kitų penkių išgraviravome reljefinius ženklus: kvadratą, apskritimą, ovalią duobutę, du pusapskritimius ir daugybos ženklą. Šie ženklai apskritai yra tiflotechnikos naujovė, nes jais bus galima ir ateityje žymėti akliesiems skirtus analogiškus žaislus bei žaidimus.

Tiflotechniškus kubus bandė nematantys žmonės ir džiaugėsi šiuo nepaprastai įdomiu loginiu žaidimu. Pirmasis kubą surinko Suaugusių aklųjų vidurinės mokyklos Vilniaus skyriaus mokytojas Antanas Žadeikis. Po keleto dienų treniruočių jis kubelius surikiuodavo per 10 minučių, dabar – beveik per 3 minutes. Gal tai pirmas rekordas neregінčio žmogaus ne tik pas mus, bet ir visame pasaulyje? Tikimės, kad Antanas ar kitas kuris aklasis rekordą greitai pagerins.

Antano Žadeikio nuomone, tiflotechnizuotas kubas yra geras žaidimas neregiams, tik reikėtų metodinės literatūros Brailio raštu ir trenerių, žinančių kubo surinkimo paslaptis.

Patobulintą kubą bandė ir kiti pirmos grupės regos neįgalieji. Štai ką pasakė LAD leidyklos tiflologinės literatūros redakcijos vedėjas Valentinas Toločka:

– Kubelių spalvų žymėjimas skiriamaisiais reljefiniais ženklais yra priimtinas. Man, pavyzdžiui, dabar visai lengva rinkti reikalingus kubelius. Šis įdomus, patrauklus, sakyčiau, kultūringas žaidimas, kaip ir šachmatai, tinka prasmingai leisti laisvalaikiui. Lavėja erdvinis mąstymas, orientacija, o tai labai svarbu neregiams. Įsivaizduoju, kokios būtų įdomios neregių ir silpnaregių kubo rinkimo varžybos.

1983 m. „Mūsų žodyje“ pasirodė Danutės Cidzikienės straipsnis apie Lietuvos aklųjų draugijos kilnojamąsias bibliotekėles. Štai kas jame rašoma:

Kiekviename rajone rasime senyvo amžiaus, ligotų ir vienišų draugijos narių, kurie negali į bibliotekėlę ateiti patys. Nepatogumų sudaro ir leidinių Brailio raštu svoris, transporto stoka, dideli atstumai. Aklųjų skaitytojų

namudinis aptarnavimas išsprendžia šias problemas. Ypač gerai aptarnaujami gamybininkai. Jiems knygos į namus pristatomos drauge su žaliava ir atsiimant produkciją. Taip du kartus per mėnesį pakeičiamos knygos, sutaupomas laikas. Didžiausią patirtį, aptarnaujant skaitytojus gamybininkus, turi sukaupusios Alytaus ir Telšių bibliotekėlės.

Straipsnyje taip pat rašoma, kad kilnojamosios bibliotekėlės organizuoja daug renginių ir parodų tiflologine ir kitokia tematika. Tuo galime tik džiaugtis. Praėjusiais metais 41 <...> bibliotekėlė surengė 2341 masinį renginį arba 60 proc. visų LAD respublikinės centrinės bibliotekos organizuojamų renginių, – džiaugiamasi straipsnyje.

1984 m. „Mūsų žodyje“ psichologė I. Gailienė analizuoja „Kokį save matome“. Norint išsiaiškinti reginčiųjų požiūrį į aklųjų gyvenimą ir veiklą, buvo atlikta Šiaulių pedagoginio instituto studentų ir J. Janonio vid. mokyklos moksleivių apklausa. Pasirodo, net 89 proc. apklaustųjų nėra bendravę su aklaisiais. Tik 10 proc. moksleivių ir studentų žino, kad leidžiamas žurnalas „Mūsų žodis“. Beveik nenutuokiama, kokias profesijas renkasi aklieji. Tačiau paprašyti išvardyti žymesnius akluosius, paminėta B. Grincevičiūtė, A. Jonynas. Nors dauguma respondentų mano, kad aklieji gyvena ir tvarkosi buityje panašiai kaip regintys, vis dėlto net 40 proc. apklaustų studentų nenorėtų su jais artimiau bendrauti. Psichologės nuomone, toks nusistatymas atsirado pirmiausia dėl to, kad aklieji gyvena ir dirba labai atsiriboję, jie gerai jaučiasi savo mikrorajone, tačiau iš jo išėję, dažnai pasimeta. Tada išryškėja nepilnavertiškumo jausmas. Psichologė pataria neregiams stengti įsidarbinti reginčiųjų kolektyvuose, labiau su jais bendrauti. Tai padėtų susidaryti realesnį reginčiųjų požiūrį į save.

1986 m. straipsnis apie tai, kaip įveikti vienatvę. Straipsnyje aptariama labai jautri tema – aklo žmogaus vienišumo jausmas. Net būdamas minioje tarp žmonių neregys gali jausti vienatvę. Kadangi regintieji negali bendrauti su neregiais žvilgsniu, kartais jie ima jų vengti, ypač pastebėję įtemptą veido išraišką. Straipsnio autorius siūlo išsikovoti aplinkinių pagarbą ir simpatiją kuo natūralesniu savo elgesiu, bet svarbiausia – būti naudingu kitiems. Yra daug darbų, kuriuos nematantis žmogus gali atlikti savarankiškai, o darbas geriausiai išblaško vienatvę. Telefonas, radijas, kasetės, rašomosios mašinėlės ir Brailio raštas padeda palaikyti ryšį su aplinkiniu pasauliu.

1987 m. „Mūsų žodyje“ publikuojama „Vedlio istorija“. Straipsnis apie šunis vedlius, jų atsiradimo istorija. Iš pradžių šuo buvo visuomenės atstumto, su elgetos krepšiu per žmones keliaujančio neregio vienintelis draugas. Pamokytas apeiti kelyje pasitaikančias kliūtis, jis tapo protingu aklojo pagalbininku. 1780 metais garsiuose Paryžiaus aklųjų namuose šunys jau buvo mokomi vedlių amato. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Vienos gydytojas Zenfelderis kėlė mintį aprūpinti šunimis vedliais akluosius karo invalidus. 1916 m. Vokietijoje atidaryta pirmoji pasaulyje šunų vedlių mokykla.

1988 m. Alvydo Valentos straipsnis apie aklų ir silpnaregių vaikų parengimą mokyklai. Su aklu ar silpnaregiu vaiku būtina specialiai dirbti, kol jis dar nepradėjo lankyti mokyklos. Tokiems mažyliams į pagalbą ateina specialūs ikimokykliniai sutrikusio regėjimo vaikų auklėjimo centrai, specialieji darželiai. Vien Vilniuje yra trys: Lazdynuose, Antakalnyje ir prie A. Jonyno aklųjų ir silpnaregių mokyklos internato. Kaip ir kiekviename darželyje juose vyksta pamokėlės. Tik per jas šalia auklėtojos sėdi mokytoja defektologė, kuri stebi, kas vaikui nesiseka. Vėliau su vaiku dirbama individualiai. Neretai vaikų pasaulio suvokimas yra iškreiptas, pvz. mešką jie įsivaizduoja žalią, gaidį – su kailiuku. Jeigu su tokiu vaiku nebus dirbama, jo pasaulis gali ir likti tarp keturių sienų. Kita problema – vaikų fizinis pasiruošimas, jų laikysena. Dažnai judesiams trūksta plastiškumo, koordinacijos. Priežasčių reikia ieškoti šeimoje. Daugelis vaikų į darželį ateina nesavarankiški, nemokantys patys apsirengti, pavalgyti, per daug globoti. Darželyje jie greitai viso to išmoksta ir po to lengviau adaptuojasi mokykloje.

1988 m. straipsnis apie silpnaregių mokymo problemas. 1975 metais, atidarius aklųjų ir silpnaregių mokyklą Vilniuje bei silpnaregių – Kaune, atsirado galimybė daugiau sutrikusio regėjimo vaikų priimti į šias mokyklas. Silpnaregių klasėse mokosi 10-12 mokinių, su kiekvienu mokytojas gali dirbti individualiai. Atsiranda vis daugiau specialių mokymo priemonių: vadovėliai stambesniu šriftu, gaminami specialūs suolai su lempomis, daugiau dėmesio skiriama regėjimo likučiui išsaugoti. Baigę vidurinę mokyklą, mokiniai būna gerai parengti ir sėkmingai stoja į aukštąsias mokyklas.

1990 m. Mūsų žodžio psichologo skiltyje pasirodė straipsnis „Aklasis šeimos narys“. Parašyti straipsnį autorę Aldoną Mačiūnienę pastūmėjo pamatyta situacija Zelvos poilsiavietėje. Šeimos nariai netinkamai elgėsi su neregiu seneliu – neįspėję palieka jį vieną paplūdimyje ar valgykloje, palieka

nepatogiose situacijose. Autorė duoda patarimų, kaip turi elgtis aklojo šeimos nariai, kad padėtų išvengti nemalonių situacijų. Kad šeimos narys nemato, turi įsisąmoninti visi, gyvenantys su juo viename bute. Labai svarbu tvarkingumas. Vaikai nuo mažens turi būti mokomi elgtis su aklu žmogumi ir suteikti jam pagalbą. Atvažiavus į poilsio namus, nematantis asmuo pirmiausia supažindinamas su kambariu (pasakoma kur durys, langas, koks baldų išdėstymas). Paaiškinama, kur tualetas, valgykla, kad neregys pats ten galėtų nueiti. Valgykloje palydima prie stalo, pristatomas valgiaraštis. Išėjus pasivaikščioti taip pat išsamiai papasakojama apie aplinką.

1990 m. straipsnis apie Vilniaus A. Jonyno aklųjų ir silpnaregių mokyklos internato mokinių kelią į teatrą. Koks turi būti aklųjų ir silpnaregių teatras? Viena, kai vaidinama regintiesiems, o kita – akliesiems ir silpnaregiams. Vaidindami regintiesiems mokiniai stengėsi, kad jų aklumas būtų nepastebimas žiūrovams. Vėliau suabejojo: ar verta atsisakyti savęs, užsidėti reginčiojo kaukę. Kartą viena žiūrovė nustebo sužinojusi, kad aktorius nemato, o vaidino tiksliai ir išraiškingai. Pirmieji spektakliai buvo margi ir eklektiški. Pamažu nereikalingos detalės atkrito, liko tik tai, kas svarbiausia. Spektakliai regintiesiems ir akliesiems skiriasi išraiškos priemonėmis. Vaidinant akliesiems, ypač svarbus žodis, jo raiškumas, taip pat muzika, įvairūs buities garsai, kvapai.

1993 m. Straipsnis apie Audriaus Stonio filmą „Neregių žemė“, kuris 1991 metais pripažintas geriausiu 1991 metų Europos dokumentiniu filmu. Jauno režisieriaus kurtame filme atsiskyrę nuo pasaulio gyvena seni žmonės. „Aplankiau daugybę aklų žmonių, – pasakoja režisierius. Kai susitikdavau aklus vaikus ar savo amžiaus žmones, man jų būdavo nepaprastai gaila. Tada nebegalėdavau galvoti nei apie kiną, nei apie filmavimą. Nenorėjau, kad filme matytųsi žmogiškas gailestis. O senukų, kurie pakankamai ilgai buvo akli, nelaimė yra visiškai susigyvenusi su jais ir tapusi dalimi jų būties. Žiūrėdamas į juos pamatai, kad peržengę nelaimės slenkstį, jie yra atradę visai kitus dalykus“.

1997 m. Mūsų žodyje pasirodė Henriko Stuko straipsnis „Kam man akys – aš matau rankomis“. Autorius aprašo vaiko skonio, regėjimo, uoslės ir klausos lavinimą pagal italės pedagogės M. Montessori metodiką. Vyrauja nuomonė, kad nematantis, silpnaregis vaikas pasižymi gera uosle. Tačiau tai nereiškia, kad nereikia lavinti jo uoslės ir skonio. Įžymioji pedagogė bandymais mėgino atrasti universalų metodą, kuris padėtų darželio auklėtojoms, mamoms lavinti vaiko uoslę. Patariama kuo dažniau vaikams duoti uostyti skirtingų gėlių

aromato. Vaikams patinka žaisti žaidimą: atspėk, kokia čia gėlė. Vaiko uoslė ir skonis lavėja ir valgant. Būtina pratinti ne tik prie malonių duonos, sviesto, kavos, bandelių kvapų, bet ir prie atstumiančių, tokių kaip: sugižęs pienas, skalbimo milteliai, žuvis. Lavinant vaiko skonio receptorius, duodama ragauti karčių, sūrių, rūgščių, saldžių gėrimų ar maisto.

M. Montessori, dirbdama vaikų namuose pastebėjo, jog reikia lavinti vaikų regėjimą. Tai galima pradėti daryti nuo dydžių suvokimo. Kad vaikams būtų įdomu, visi pratimai atliekami žaidžiant. Pirmiausia sukonstruojami specialūs įtaisai. Vienas iš jų – geometriniai įstatomieji kūnai. Žaisdami su šiuo prietaisų, vaikai išmoksta skirti daiktų aukštį, storį ir tūrį. Jeigu mažylis suvokė daiktų charakteristiką, siūloma pereiti prie regimųjų ir lytėjimo formų suvokimo. Čia naudojamo medinės lentelės. Jose išpjautos įvairios geometrinės figūros. Vaikas gauna tokią lentelę ir turi figūras sudėti. Pati sudėtingiausia regėjimo lavinimo dalis – skirtingų spalvų suvokimas. Spalvotos lentelės sudedamos į dėžę, auklėtoja rodo spalvą ir prašo vaikų ją surasti tarp lentelių. Vaikai mielai žaidžia šį žaidimą.

Pasakodama apie pratimus klausai lavinti, pedagogė pradeda nuo tylos. Svarbiausia, kad mažasis žmogus išmoktų klausyti. Pažinę tyla vaikai labiau atkreipia dėmesį į nežinomus garsus. Vėliau tyla paįvairinama varpelio skambėjimu ar muzikiniais instrumentais. Muzikos dėka mažyliai atranda garsų pasaulį.

ᘓ ᘓ ᘓ

1961 m. rugsėjo 20-22 dienomis Kaune įvyko pirmoji Lietuvos aklųjų draugijos narių spartakiada, taip tuo metu vadinta, kelių sporto šakų respublikinės varžybos. Į spartakiadą atvyko sportininkų komandos iš visų organizacijos įsteigtų gamybinių mokymo kombinatų: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Švėkšnos. Individualiai varžybose dalyvavo ir keli Kauno aklųjų mokyklos vyresniųjų klasių moksleiviai. Varžybose dalyvavo 6 komandos, iš viso - 67 sportininkai. Teisėjų komandą sudarė 15 asmenų. Varžėsi dviejų sporto šakų atstovai - lengvaatlečiai ir sunkumų kilnotojai. Štangininkų varžybos vyko Kauno kombinato patalpose, o lengvaatlečiai varžėsi Kauno politechnikos instituto (dabar "Žalgirio") stadione.

1962 m. pradėtos leisti lietuviškos garsinės knygos. LAD Vilniaus kombinate 1962 m. spalio 1 d. įsteigus garso įrašų studiją, Lietuvoje pradėtos magnetofono juostose garsinti knygos. Iš pradžių garso įrašų studijos techninė bazė buvo labai menka, naudotasi tuometiniais buitiniais magnetofonais. Tais pačiais metais įgarsinta pirmoji knyga - Eduardo Mieželaičio "Žmogus" (eilėraščiai), kurią įskaitė aktorius Eduardas Kunavičius. Per 1963 m. įgarsintos dar kelios knygos. 1964 m. spalio 1 d., sujungus Brailio rašto knygų gamybos skyrių ir garso įrašų studiją, Vilniaus kombinate įkuriamas knygų akliesiems gamybos padalinys.

1978 m. tuometinis LAD Garso įrašų namų direktorius Lionginas Ragėnas, duodamas interviu „Mūsų žodžio“ žurnalistui Sauliui Plepiui, pasakojo, kad tuo metu daugiausia buvo garsinama pažintinių, mokslo populiarinimo knygų, literatūros vaikams. Taip pat garsinti tiflologiniai leidiniai, leistos literatūrinės muzikinės kompozicijos, laidos radijo mazgams, meno saviveiklos įrašai. L. Ragėnas paminėjo ir leidžiamus garsinius žurnalus: „Iš viso pasaulio“, „Literatūrinės naujienos“, „Mokslas ir dabartis“, „Kultūra ir buitis“. Garso įrašų namų direktorius vylėsi, kad ateityje įgarsintas knygas gaus ir ligoninės, kuriose yra akių skyriai, ir viešosios bibliotekos. Taip pat jis džiaugėsi, kad garsinės knygos plinta masiškai, nes, kai Brailio knygas skaityti gali tik žmonės, turintys skaitymo įgūdžių, garsines skaityti gali praktiškai visi.

Apie garsines knygas ir LAD Garso įrašų namus „Mūsų žodis“ rašė ir 1983 m.: Čia dirba 25 žmonės: garso operatoriai, garso režisieriai, redaktoriai, inžinieriai. Jau penkeri metai šiam kolektyvui vadovauja <...> Lionginas Ragėnas. Kalbėdamas garsinės knygos sukakčiai skirtame vakare, direktorius apibūdino netolimą šio darbo baro perspektyvą. Kai bus užbaigtas Garso įrašų namų naujas pastatas, ten bus sumontuota aukštos kokybės aparatūra, išsiplės garsinių knygų leidimas. Nors ir dabar kasmet įgarsinama apie šimtas įvairios tematikos knygų. Iš viso per 20 metų įgarsinta 1506 knygos. Garso įrašų namų tiflologinis baras per pastaruosius penkerius metus parengė 65 originalias kompozicijas. Jo veikla irgi plėsis.

Garso įrašų namuose 1983 m. knygas ir žurnalus garsino 10 radijo diktorių ir aktorių, tarp jų ir Vida Vidaitė, Vytautas Radzevičius, Vytautas Širka.

1963 m. buvo įsteigta LAD leidykla Vilniuje. Jos pirmasis direktorius, vyriausiasis redaktorius buvo rašytojas Antanas Jonynas. Į leidyklos sudėtį buvo įtraukta ir "Mūsų žodžio" redakcija, tada vadovauta vyriausiojo redaktoriaus Adolfo Venckevičiaus. Kitos keturios redakcijos Brailio raštu leido vadovėlius, grožinę, mokslo, tiflologinę, muzikos literatūrą ir vaizdines mokymo priemones. Grožinės literatūros redakcija išleido puikios klasikinės literatūros veikalų: Homero "Iliadą" ir "Odisėją", Levo Tolstojaus "Karą ir taiką", Vinco Mykolaičio-Putino "Altorių šešėly", Maironio raštus, Aleksandro Puškino, Adomo Mickevičiaus ir daugelį kitų kūrinių. Iš užsienio kalbų buvo išversta nemažai tiflologinės literatūros.

Per savo veiklos metus leidykla buvo pasiekusi aukštos Brailio rašto leidybos kultūros. Čia 10 - 15 darbo vietų turėjo neregiai inteligentai, dirbę redaktoriais bei redakcijų vedėjais. 1991 m. gruodžio 31 d. dėl LASS finansinių sunkumų leidykla nustojo veikusi. Dabar specialiųjų formatų leidinių leidybą tęsia Lietuvos aklųjų biblioteka, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras ir kiti leidėjai.

1965 m. įsteigtas savarankiškas ūkinis vienetas - spaustuvė-garso įrašų studija, o 1973 m. - garso įrašų namai. Nuo 1990 m. spalio 1 d. garso įrašų namai reorganizuoti į LASS bibliotekos garso įrašų studiją. Dabar garsiniai leidiniai leidžiami Lietuvos aklųjų bibliotekoje.

1966 m. išleistas pirmasis garsinis žurnalas, supažindinantis akluosius su mokslo, technikos naujovėmis (be pavadinimo). Vėliau žurnalas pavadintas "Spinduliu". 1968 metais jį pakeitė garsinis žurnalas "Iš viso pasaulio". Ilgainiui garsinių žurnalų įsibėgėjo: 1976 metais leisti 4, 1983 – 6 garsiniai žurnalai. Medžiaga šiems žurnalams buvo renkama daugiau kaip iš 35 Lietuvoje leidžiamų žurnalų ir laikraščių, kitų informacijos šaltinių. Garsiniai žurnalai greitai išpopuliarėjo. Juos pamėgo ir skaitė daugelis regėjimo negalią turinčių žmonių.

Šiuo metu Lietuvos aklųjų biblioteka leidžia 15 garsinių žurnalų. 7 iš jų yra sudaromi iš skirtingų informacijos šaltiniu. Tai „Aklieji pasaulyje“, „Kultūra.

Literatūra“, „Intelekto generatorius“, „Informacinė visuomenė“, „Iš viso pasaulio“, „Sveikatos ABC“ ir „Vyro pasaulis“. Ištisai garsinami 8 žurnalai: „Savaitė“, „Iliustruotoji istorija“, „Ji“, „Moteris“, „National Geographic Lietuva“, „Psichologija tau“, „Rasos“ ir „Valstybė“.

1986 m. liepos mėn. garso įrašų namai išleido pirmąją garsinę knygą kompaktinėse kasetėse. Tai Just. Marcinkevičiaus dramos "Mindaugas" ir "Mažvydas". Šiuos kūrinius įskaitė aktorius Arnas Rosenas.

Per daugiau kaip 50 metų knygas įskaitė žinomi aktoriai ir radijo diktoriai: M. Mironaitė, D. Rutkutė, G. Urbonaitė, V. Vidaitė, S. Adomėnas, A. Bružas, E. Kunavičius, V. Radzevičius, A. Rosenas, A. Sadukas, Č. Stonys, J. Šalkauskas, V. Širka, R. Jokubauskaitė ir daugelis kitų. Šiuo metu prie knygų akliesiems garsinimo aktyviai prisideda ir savanoriai, tarp jų – žinomi televizijos ir radijo laidų vedėjai.

1966 m. įkuriama Lietuvos aklųjų biblioteka (centralizuota bibliotekų sistema, sujungusi į visumą iki tol skirtinguose miestuose veikusias aklųjų bibliotekėles).

1966 m. žurnalas „Mūsų žodis“ paskelbė konkursą *Geriausiai vienos valso šokėjų porai*. Konkurso tikslas – mokyti akluosius gražiai ir taisyklingai šokti, propaguoti pramoginio šokio meną ir prisidėti prie kultūringo pasilinksminimo. Konkurso sąlyga: šokėjų poroje vienas turi būti visiškai aklas.

1967 m. sukuriamas pirmasis trumpametražis filmas apie akluosius "Žmonės, sugrįžę iš tamsos". Filmas sukurtas Lietuvos kino studijoje, jo autoriai - B. Pajėdienė ir A. Blyža. Tai nespalvotas 10 minučių trukmės filmas, kuriame pasakojama apie akluosius, jų gyvenimą.

Šis filmas 1968 m. buvo rodomas daugelyje Lietuvos kino teatrų. Po to išleista ir daugiau filmų apie Lietuvos neregius: "Šviesos ir darbo keliu", "Juodoji vaivorykštės spalva", "Jie saugo šviesą". 1968 ir 1979 m. sukurti du filmai apie dainininkę Beatričę Grincevičiūtę - "Beatričė" (režisierė - Z. Janulevičiūtė), "Ji kaip daina" (režisierius - R. Sipavičius).

1969 m. kovo 1 d. LAD Centrinėje bibliotekoje pradėjo veikti Tiflotyros skyrius. Kaip 1978 m. rašė „Mūsų žodis“, Tiflotyros (tuo metu Tiflologijos) skyriui rūpėjo viskas, kas buvo susiję su darbo moksliniu

organizavimu, gamybos mechanizavimu ir automatizavimu, įmonių valdymu, kombinatų patalpų ir teritorijos pritaikymu neregių saugiam judėjimui, buitinės ir kultūrinės paskirties tiflotechnikos kūrimu ir kita. Taip pat rūpėjo ir LAD socialinės problemos – regos neįgaliųjų kontingento struktūros kitimas, aklųjų švietimo, asmenybės ugdymo klausimai, taip pat tifllologinių problemų tyrimo organizavimas.

Tačiau pati svarbiausia buvo mokslinė praktinė veikla, siekiant pagerinti aklųjų gyvenimą. 1978 m. Tiflologijos skyrius išsikėlė uždavinį – ištirti aklojo asmenybę ir visuomeninį aktyvumą. Psichologė Nila Kočiūnienė siekė nustatyti, kokį poveikį žmogaus interesams daro aklumas ir dėl jo pakitęs ryšys su socialine aplinka. Psichologas Kęstutis Bandzevičius tyrė aklųjų ir silpnaregių darbinės veiklos motyvus. Aklojo socialinių nuostatų sistemą tyrė psichologas Rimas Kočiūnas. Ekonomisto Eugenijaus Staneikos vadovaujama sociologinė grupė (Marytė Juknevičienė ir Birutė Kvedarienė) tyrė aklųjų socialinio aktyvumo priklausomybę nuo laisvalaikio praleidimo.

1969 m. sukurta pirmoji meno mėgėjų plokštelė, kurioje įrašyta keturiolika kūrinių ir pristatomi aštuoni kolektyvai (keturi iš Kauno, du - iš Vilniaus, po vieną - iš Panevėžio ir Šiaulių. Tarp kitų kūrinių įrašytas ir J. Kairio ir S. Stasiulio akordeonų duetas (S. Kokalio kūrinys "Pašėlusi medžioklė"), Irenos Stelmokaitės atliekama V. Kuprevičiaus daina "Lakštingala" ir lietuvių liaudies dainą, harmonizuota J. Tallat-Kelpšos, - "Vienam darže". Juozas Marcinkus padainavo dvi lietuvių liaudies dainas, harmonizuotas S. Šimkaus, - "Dar nepaketinau" ir "Ko vėjai pučia".

1969 m. Lietuvoje buvo suruošta ekspedicija siekiant daugiau sužinoti apie aklųjų ir silpnaregių gyvenimą. Užpildyta 5710 anketų. Vienas iš anketos klausimų buvo – *kokia jūsų artimiausia svajonė*? Iš dažniausiai pasikartojančių svajonių galima išskirti šias: gauti butą, būti sveikam, praregėti, geriau matyti, gerai išauklėti vaikus, gerai uždirbti, mokytis, jausti pasitenkinimą savo darbu, įsigyti ką nors naujo, pakeliauti.

1970 m. Vilniuje sukurtas aklųjų choras „Vilnius“ atrinkus pačius geriausius dainininkus iš aklųjų ir silpnaregių chorų. Chorą įsteigė ir jo veiklą organizavo Lietuvos aklųjų draugija (vėliau – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga), šiuo metu choro steigėjas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. 1996 m. kolektyvui buvo suteiktas profesionalios koncertinės įstaigos statusas.

Choras „Vilnius“ – profesionalų kolektyvas, žengiantis koja kojon su šiandieninėmis meno aktualijomis ir taip pat meistriškai atliekantis praeities epochų klasikos fondo. „Vilnius“ yra išleidęs 15 kompaktinių plokštelių, 300 kūrinių įrašų saugoma Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos fonduose.

Choro „Vilnius“ senoji fotografija (juodai baltoje nuotraukoje – choro „Vilnius“ kolektyvas). Nuotrauka iš chorasvilnius.lt

1970 m. pradėtas leisti savaitinis informacinis leidinys "LAD įvykiai" reginčiųjų ir Brailio raštu. Brailio raštu įpareigojama spausdinti ir Lietuvos radijo bei televizijos programas.

1970 m. LAB suorganizavo pirmąjį Skaitymo Brailio raštu konkursą. Tai - tradicinis, kas dveji metai vykstantis renginys. Pažymėtina, kad meninio skaitymo Brailio raštu konkursai vyko ir dar anksčiau - pirmasis jų surengtas dar 1960 metais.

Respublikinis skaitymo Brailio raštu konkursas – tai konkursas, skirtas akliesiems ir silpnaregiams, skaitantiems Brailio raštu. Konkurso metu dalyviai turi perskaityti Brailio rašto tekstą kiek įmanoma greičiau ir sklandžiau. Renginys aktualus aklųjų ir silpnaregių bendruomenei, visų pirma, todėl, kad iš visos Lietuvos suburia akluosius, jie gali pabūti kartu, pabendrauti. Šios tradicijos puoselėjimas ypač svarbus ir dėl Brailio rašto skaitymo kultūros tradicijos palaikymo. Nors Brailio raštas yra žmonių, turinčių regėjimo negalią, raštingumo pamatas, tačiau populiarėjant garsinei knygai, vis mažiau neregių moka šį raštą ir gali juo skaityti. Todėl šis, vienintelis šalyje LAB organizuojamas konkursas,

skatina akluosius nepamiršti Brailio rašto skaitymo tradicijos ir perduoti ją ateinančioms kartoms.

Konkursas tradiciškai organizuojamas gegužės 7 d., Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną.

1971 m. Kaune suburtas profesionalus Lietuvos aklųjų pučiamųjų instrumentų orkestras. Šio profesionalaus meno kolektyvo artistų branduolį sudarė Kauno aklųjų mokyklos orkestro muzikantai; į jį įsiliejo Kauno aklųjų įmonės saviveiklinio pučiamųjų instrumentų orkestro dalyviai. Orkestrą gražiai papildė trečdalis reginčių kvalifikuotų pūtikų. Kolektyvas buvo vidutinio dydžio. Geriausiais jo veiklos metais čia grojo 32 artistai. Nematantys muzikalūs žmonės rado savo vietą gyvenime. Orkestrui vadovavo profesionalūs dirigentai ir muzikantai: trombonininkai - Jonas Kupstas, Antanas Kupstys, Antanas Česas, klarnetininkas Vytautas Barniškis.

Kolektyvo repertuaras buvo labai įvairus. Pirmiausia, kaip ir dera pučiamųjų orkestrui, jie grojo nemažai įvairių maršų. Jų programose skambėjo lietuvių ir užsienio kompozitorių kūriniai. Be to, jie atlikdavo ir didesnės apimties klasikinius kūrinius bei jų fragmentus. Jie grojo ir neregių kompozitorių kūrinius. Savo programą orkestras dažnai paįvairindavo solistų vokalistų atliekamais kūriniais. Orkestre dainavo Adomas Bazevičius, Vladas Bagdonas, Juozapas Kairys, Ona Matusevičiūtė. Kolektyvo repertuare buvo beveik 400 įvairių žanrų kūrinių.

1975 m. įkurta aklųjų mokykla Vilniuje. Pradėjo veikti Vilniuje iš Kauno perkelta aklųjų ir silpnaregių vidurinė internatinė mokykla. Tuo pačiu metu Kaune atidaryta silpnaregių internatinė mokykla. 1978 m. „Mūsų žodyje“ Vanda Boreikienė aprašo pirmąją Kauno silpnaregių internatinės mokyklos laidą:

> *Keturi abiturientai yra antros grupės regos neįgalieji, du iš jų – geriausieji klasės mokiniai. Tai Aurelijus Simonaitis ir Sigitas Bilevičius. Sigitas <...> dabar svajoja būti istoriku. Aurelijus, gerai ir labai gerai mokydamasis visus dėstomus dalykus, rasdavo laiko ir muzikai. Jai galvoja paskirti savo gyvenimą, nori stoti į aukštesniąją muzikos mokyklą, paskui į konservatoriją. Tų dviejų jaunuolių pavyzdys dar kartą įrodė, jog regėjimo trūkumas nekliudo siekti mokslo aukštumų. Trečiasis iš jų, Virgilijus Česynas, ruošiasi į Koslovodsko masažistų mokyklą, o Virginija Ščerbavičiūtė nori*

dirbti Kauno gamybiniame mokymo kombinate. Iš likusiųjų šešių keturi – Roma Urbaitytė, Leonas Klibas, Remigijus Tubutis ir Vida Šluberytė – žada stoti į įvairaus profilio technikumus: žemės ūkio, prekybos, technologinį. Aldona Narijauskaitė norėtų dirbti vaikų darželyje ir baigti neakivaizdiniu būdu pedagoginę mokyklą. Alfonsą Vičiulį traukia darbas pramonės įmonėje.

1976 m. rugpjūčio 3 d. atidarytas Vilniaus Balio Dvariono vaikų muzikos mokyklos filialas prie Antano Jonyno aklųjų ir silpnaregių mokyklos-internato. Tai buvo vienintelė tokia mokykla visoje Sovietų Sąjungoje, kurioje akli ar silpnaregiai vaikai galėjo gauti pradinį muzikinį išsilavinimą. Pirmaisiais mokslo metais čia mokėsi 67 mokiniai, dirbo 11 pedagogų, buvo mokoma 8 specialybių (fortepijono, akordeono ir kt.)

1977 m. įkurtas Lietuvos aklųjų istorijos muziejus. Lietuvos aklųjų istorijos muziejaus steigimu rūpinosi ir nuostatų projektą parengė tuometinis LAD centro valdybos pirmininko pavaduotojas Juozas Karlikauskas. Pirmasis muziejaus vedėjas buvo Justinas Stirblys, vėliau muziejuje dirbo Antanas Grigutis ir Saulius Plepys. Pirmoji mintis steigti muziejų kilo Kauno aklųjų institute, instituto vadovui Jonui Mikėnui dar 1940 m. pradžioje. Sausio 24 d. pedagogų tarybos posėdyje buvo pavesta mokytojai Elenai Eskytei įrengti instituto veiklos muziejų. Pradėta kaupti eksponatus. Šį darbą nutraukė sovietinė ir hitlerinė okupacijos.

Šiuo metu Lietuvos aklųjų bibliotekoje sukaupti įvairūs eksponatai aktyviai naudojami edukacinių ekskursijų metu. Lietuvos aklųjų biblioteka sulaukia susidomėjusių moksleivių grupių ištisus metus, taip pat Vilniaus miesto gyventojai ir svečiai bibliotekoje lankosi Muziejų nakties metu.

Nuotraukoje vaizduojamas edukacinis užsiėmimas Lietuvos aklųjų bibliotekoje Muziejaus nakties metu. Bibliotekos direktorė dr. Rasa Januševičienė abonemento patalpose dalyviams pasakoja apie bibliotekos specialiųjų formatų leidinių fondą (Lietuvos aklųjų bibliotekos archyvo nuotr.)

1977 m. išleisti du vadovėliai silpnaregiams mokiniams: M. Gylienės lietuvių kalbos vadovėlis pirmai klasei ir E. Martynaitienės lietuvių kalbos vadovėlis antrai klasei. Nuo reginčiųjų mokyklų vadovėlių šie skyrėsi didesniu formatu, ryškesnėmis ir didesnėmis iliustracijomis ir stambesniu šriftu. 1978 m. išleisti dar keli silpnaregiams skirti vadovėliai: E. Prėskienėnės, V. Ramonaitės skaitiniai „Gimtasis žodis“ antrai klasei, E. Martynaitienės lietuvių kalbos vadovėlis trečiai klasei, B. Balčyčio „Matematika“ pirmai klasei, I. Jurkonio, V. Sirtauto „Lietuvių kalba“ ketvirtai klasei. 1980 m. išleisti E. Prėskienienės skaitiniai „Gimtasis žodis“ trečiai klasei. Visus šiuos vadovėlius išleido leidykla „Šviesa“.

1977–1779 m. Šiauliuose buvo atlikti suaugusiųjų aklųjų skaitymo tyrimai. Štai kaip apie juos „Mūsų žodyje“ rašo Juozas Dzidolikas ir Valentinas Zaikauskas:

> *Buvo nustatyta, jog pagrindiniai Brailio rašto suvokimo sunkumai siejasi su atskirų taškų suvokimu ir su raidės išskyrimu iš viso taškų masyvo. Paruošti tekstai vienas nuo kito skyrėsi skirtingais Brailio rašto raidžių parametrais (buvo parinkti 5 įvairių*

dydžių raidžių variantai). Eksperimento metu buvo nustatyta, jog didinant raidžių parametrus, o ypač ryškinant atstumus tarp raidžių, galima gerokai sumažinti skaitymo sunkumus. Kuo žmogus lėčiau skaito Brailio raštą, tuo jo skaitymo tempą palankiau veikia raidžių parametrų didinimas, o gerai mokantiems skaityti tai tik trukdo. Tačiau paruošiamojo eksperimento metu paaiškėjo, jog raidžių parametrų gerinimas apskritai ypatingai ryškaus efekto neduoda. Siekiant maksimaliai sumažinti sunkumus, buvo paruošti eksperimentiniai tekstai su nesideformuojančiais taškais. Jie užrašyti į politileninės medžiagos lapus, kuriuose buvo varijuojami skirtingo aukščio bei skirtingo profilio nesideformuojantys taškai.

Pagrindinio eksperimento metu pavyko išsiaiškinti, jog nesideformuojantys taškai yra žymiai efektyvesnė priemonė, negu raidžių parametrų didinimas. Tačiau dar geresnius skaitymo rezultatus pavyko gauti, naudojant abi skaitymo gerinimo sąlygas vienu metu. Iš 23 aklųjų, mokėjusių Brailio rašto abėcėlę, paprasto teksto (žurnalo „Mūsų žodis“) nesugebėjo perskaityti net penki žmonės. Tačiau jiems pateikus tekstus su nesideformuojančiais taškais, buvo gauti teigiami rezultatai.

Kaip pagrindinę išvadą straipsnio autoriai nurodo, *jog galima rasti priemonių, padedančių skaitymo greičio augimui stimuliuoti.*

1981 m. įvyko pirmosios Lietuvos aklųjų draugijos tandemų varžybos. Pirmąsias tandemų varžybas laimėjo kauniečiai Julius Paplauskas ir Alvydas Šukys. Antrąją ir trečiąją vietas pelnė klaipėdiečiai.

1982 m. Šiauliuose, šalia Lietuvos aklųjų draugijos kombinato, pastatytas garsinis šviesoforas. Apie tuo metu naują prietaisą „Mūsų žodyje“ rašo Juozas Ežerskis:

Aklasis, priėjęs Žemaitės gatvės važiuojamosios dalies kraštą (bordiūrą), ištiestos palei gatvę grandinės padedamas susiranda šviesoforo stovą ir paspaudžia mygtuką. Kai, atėjus laikui, šviesoforo raudona šviesa sustabdo transporto eismą, o pėstiesiems užsidega žalia, pasigirsta elektrinio skambučio garsas. Tai informuoja akląjį, kad drąsiai galima pereiti gatvę. Tokiu

pat būdu galime pereiti gatvę iš kitos pusės, nes ten irgi yra toks pat įrengimas.

1988–1989 m. neregys žurnalistas Saulius Plepys buvo Londono radijo BBC rusų tarnybos redakcijos neetatinis korespondentas Lietuvoje. Laisvės siekianti, norinti atsikovoti savo nepriklausomybę mūsų šalis tuo metu pasaulį labai domino.

Per pusantrų metų S. Plepys paruošė daugiau kaip penkiasdešimt aktualių reportažų apie įvykius Lietuvoje. Įsimintini jo reportažai apie "Baltijos kelią" - trijų tautų žmonių rankų susikabinimo akciją kelyje į nepriklausomybę, Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio pirmąjį suvažiavimą ir Lietuvos tautinio olimpinio komiteto įsteigimą.

1989 m. prasidėjo reguliarūs Lietuvos golbolo čempionatai. Nuo 1988 m. pradžios, Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje, buvo pradėta žaisti pagal oficialiai Tarptautines aklųjų sporto asociacijos (IBSA) patvirtintas golbolo taisykles. Esminis skirtumas buvo tas, kad vietoje kimštinio sunkaus kamuolio buvo pradėtas naudoti skambantis kamuolys, kurio svoris - 1,250 kg. Patikslinti vartų ir aikštelės matmenys, žaidėjų skaičius. Pirmasis pagal IBSA patvirtintas žaidimo taisykles Lietuvoje neregius pradėjo treniruoti vilnietis Raimundas Šimkus. Jo treniruojama vyrų komanda tais pačiais 1988 metais netikėtai, visų nuostabai ir džiaugsmui, tapo Sovietų Sąjungos čempionais. Todėl Lietuvai ir buvo patikėta 1989 m. surengti tarptautinį golbolo turnyrą Vilniuje. Tais pačiais metais Lietuvoje jau buvo ir pirmieji IBSA licencijas gavę golbolo teisėjai. Jais tapo vilnietis Rimantas Venckutonis ir klaipėdietis Rimantas Kerpys.

1990–2018
ĮVYKIAI ATGAVUS NEPRIKLAUSOMYBĘ

Nuo 1985 m. SSRS vadovas Michailas Gorbačiovas pradėjo pertvarkos ir viešumo politiką, laisvesnis okupantų požiūris į valdymą leido ir Lietuvos visuomenei imtis atitinkamų veiksmų – 1988 m. įsteigtas Lietuvos persitvarkymo sąjūdis, 1989 m. rugpjūčio 23 d. įvyko Baltijos kelias, suvienijęs Baltijos valstybių laisvės ir nepriklausomybės siekius. 1990 m. įvyko pirmi laisvi ir demokratiniai rinkimai į Lietuvos parlamentą – Aukščiausiąją Tarybą, kuriuos laimėjo Lietuvos persitvarkymo sąjūdis, 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba posėdyje paskelbė Lietuvos Nepriklausomybę: „reikšdama Tautos valią [Aukščiausioji Taryba], nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 m. svetimos jėgos panaikintas Lietuvos valstybės suverenių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė“. Kaip atsaką į tokį Lietuvos pareiškimą, Sovietų valdžia suorganizavo ginkluotą perversmą ir 1991 m. sausio 13 d. užėmė radijo ir televizijos pastatus, tačiau neišdrįso pulti Lietuvos Parlamento, saugomo beginklės lietuvių, siekiančiu apginti tautos laisvę, minios. Taip XX a. pabaigoje Lietuva, paskatinusi Sovietų Sąjungos griūtį, pirma išsivadavo iš okupantų valdžios.

Neregių ir silpnaregių bendruomenė prisidėjo prie Lietuvos valstybės atkūrimo – 1991 m. Sovietų Sąjungos užgrobtas Lietuvos radijas ir televizija veikė iš Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studijų.

☙ ☙ ☙

1991 m. – Lietuvos radijas veikė iš Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studijų. 1991 m. sausio 13 d., sovietinei armijai užėmus Lietuvos radijo ir televizijos patalpas bei televizijos bokštą, radijas persikėlė į Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studiją. Sausio 14 d. iš čia transliuota radijo pirmoji programa, antroji programa iš čia buvo pradėta transliuoti vasario 25 d. Lietuvos radijas mūsų organizacijos patalpose dirbo nuo 1991 metų sausio 14 dienos iki gruodžio 17 dienos. Diktorės Danguolės Reikaitės atsiminimai:

A. Sadukas (jis tada buvo mūsų, diktorių, vadovas) pasakė, kaip turime išsiskirstyti darbui: kas į Kauną, kas į parlamentą, o kas į naujai rengiamą radijo studiją Lietuvos aklųjų bibliotekoje. Na, suprantama, kauniečiai pasisiūlė į Kauno radiją. Regis, Bernadeta (Lukošiūtė – sud. past.) ir Vida Vidaitė pasisiūlė į parlamentą. "O kas pas akluosius, į naująją studiją, apie kurią negalima kalbėti?" - klausia A. Sadukas. Nė nedvejodama pasisiūlau pati eiti į aklųjų būstinę. Mano emocionalumas, patriotiniai jausmai kunkuliuoja ir aš lepteliu: "Juozai, eime kartu į Aklųjų biblioteką" (kreipiuosi į Juozą Šalkauską). Per tuos 20 metų diktorės darbe Juozą, regis, pažinau artimiau nei kitus šalia dirbusius vyriško balso savininkus. Žinojau, kad Juozu pasitikiu ir kad mūsų balsai gražiai dera. Taip ir sutarėme, kad vakare apie 17 val. jau būsime aklųjų patalpose.

Kaip sutarta, atėjome abu su Juozu Šalkausku į darbą, radome Nerijų Maliukevičių (tada - mūsų visų radijo viršininką), režisierių Vytautą Grakauską, inžinierių Viktorą Randakevičių. Patikinome Nerijų, kad dėl nieko nebijotų, kad aš mokėsiu parinkti tinkamą muziką (buvau išprususi šioje srityje), kai studija bus paruošta darbui, kad viską padarysime, kaip pridera, ir jie išėjo, palikę mudu su Juozu ir inžinierius, kaip sakoma, "laikyti frontą". Ir dabar matau, kaip inžinieriai gulomis ant nugaros, šliaužiodami

keliais jungia, lituoja laidus laidelius, techniškai ruošia radijo studiją darbui, kad tik galėtume kitą rytą pradėti darbą iš naujos, slapta įrengtos radijo studijos, radusios draugišką prieglobstį Lietuvos aklųjų bibliotekos patalpose. Žavėjausi tais vyrais (gaila, ne visų pavardes pamenu), jų sumanumu, darbštumu, atsidavimu darbui.

O mudu su Juozu - kuris ką mokėjome, sugebėjome, tą ir darėme. Kadangi Juozas visoje Lietuvoje turėjo pažįstamų (spėju - dėl tos priežasties, kad kaip skaitovas daug koncertuodavo, keliaudavo po Lietuvą), tai visą naktį skambino telefonu (visa laimė, kad turėjome nors tokį ryšį) ir klausinėjo, kokia padėtis viename ar kitame mieste, miestelyje. O aš klausiausi angliškų radijo stočių (laisvai kalbu angliškai), ir gabalėlis prie gabalėlio sudėliojome žinias, kurias rengėmės perskaityti 6 val. ryto. Tai ir padarėme. Nebūdami nei redaktoriai, nei režisieriai, spėjome parengti žinių laidą, inžinieriai paleido į eterį Lietuvos himną, mudu su Juozu perskaitėme pačių parengtas žinias ir net pranešimą apie orus - lyg įprastą dieną dirbtume savo darbą. Ir toks geras jausmas apėmė: štai taip, bjaurybės, neįveiksite mūsų, nenutildysite mūsų balsų. Tik perskaičius žinias, iš parlamento paskambino, regis, Virginjus Mičiulis ir stebėjosi: "Iš kur gavote informacijos apie orus?" Tos paslapties su Juozuku neatskleidėme.

LAB darbuotojo Juozo Valentukevičiaus atsiminimai

Pirmadienį nuėjau į darbą pusvalandžiu anksčiau nei įprastai (...). Įėjęs į kabinetą supratau, kad įvyko pasikeitimų. Pakeltas telefono ragelis tylėjo, irgi supratau - taip reikia. Nuėjau pas vyriausiąjį inžinierių G. Marčiulaitį. Pastebėjau jo nuovargį ir susirūpinimą, bet šypsena veide rodė optimizmą. Daug nekalbėjome, anais laikais labai daug ką jautėme viduje, minčių nereikėjo išreikšti žodžiais - ir be jų daug kas buvo aišku.

Inžinieriai pagrindinius laidų ištempimo, prijungimo darbus jau buvo padarę anksčiau. Supratau, kad per mano telefono liniją signalas turėjo patekti į tarpmiestinę telefonų stotį, o iš ten toliau į stiprintuvus, retransliatorius. Visą dieną vyko įvairūs derinimai. Bibliotekos direktorius Stasys Stasiulis, LASS pirmininkas Juozas Dzidolikas sutiko, kad nepriklausomos Lietuvos radijas naudotųsi organizacijai priklausančiomis patalpomis ir garso aparatūra.

~~Turime pasakyti, kad~~ Tuo metu mūsų garso įrašų studijoje visa garso įrašymo aparatūra buvo gera, studijinė, skirta profesionaliam darbui, analogiška tai, kokia buvo Lietuvos radijuje. Todėl radijo darbuotojai iškart galėjo ja naudotis be jokio specialaus pasiruošimo ar mokymo. Tą dieną didžiausias darbas teko Gintautui Marčiulaičiui ir LRT inžinieriui Radijo aparatinių ir studijų komplekso viršininkui Viktorui Randakevičiui. Po pietų į garso įrašų studiją atėjo pirmieji radijo diktoriai ir redaktoriai. Pradėjo dirbti, ruošti laidas.

Sausio 14-ąją 24 valandą nepriklausomos Lietuvos radijas prabilo iš naujosios studijos Vilniuje. Stasys Štikelis 1991 metų pabaigoje išleistoje knygoje "Užgrobti, bet nenutildyti" rašo: "Taip jau sutapo, kad paskutinioji normaliai transliuota prieš užgrobiant RTV pastatus buvo laida užsieniui, ja ir pradėtos atgaivinto radijo transliacijos iš Vilniaus." Po šios laidos į tiesioginį eterį prabyla diktoriai Danguolė Reikaitė ir Juozas Šalkauskas - transliuojama nakties programa. Dirba iki ryto. Skambant muzikai, čia pat, studijoje, šiek tiek pasnaudžia ir vėl tęsia darbą, skaito naujausias žinias, pateikia tuo metu labai reikalingą informaciją Lietuvai.

Kitą dieną į naująją Lietuvos radijo studiją pradeda rinktis daugiau radijo darbuotojų. Netrukus čia įsikuria Žinių, Muzikos, Tautinių mažumų ir kitos redakcijos. Šeimininkams reikia užleisti keletą kambarių. Niekas neprieštarauja, nepyksta, priešingai, net yra patenkinti, kad gali padėti išvarytiesiems. Turime skolinti aparatūrą, duoti magnetinės juostos ir kompaktinių kasečių įrašams, perduoti keletą telefonų, kad žurnalistai operatyviai galėtų gauti naujausią informaciją. Iš namų kai kurie darbuotojai atneša radijo imtuvų, kažkuris atitempia televizorių. Pririnkę geros kokybės muzikinių įrašų nešė naujiesiems draugams. Tampame dideliu ir draugišku kolektyvu. Susitikę koridoriuje sveikinamės, persimetame vienu kitu žodžiu. Ir visi vieningai laikome didelę paslaptį. Niekas neturi sužinoti, iš kur sklinda, iš kur transliuojamas nepriklausomas Lietuvos radijas. Visi žino - neprognozuojamas priešas čia pat, už kelių šimtų metrų, iš užgrobtų patalpų Konarskio gatvėje skleidžia bjauriausią ir šlykščiausią sovietinę propagandą. Saugotis reikėjo, būta ir didesnės baimės, bet apie tai vėliau.

Vasario pabaigoje iš Aklųjų bibliotekos studijos pradėjo transliaciją ir nepriklausomos Lietuvos radijo antroji programa. Visi apsipratome, kad mūsų penktajame aukšte - labai daug. Nors kabinetuose dirbome keliese ir dar su garsu, išties nebuvo lengva, bet supratome, kad tuo metu taip reikėjo. Radijo žurnalistams irgi nebuvo lengva. Matydavome, kaip 15 kvadratinių metrų kabinete susispaudę dirbdavo šeši, aštuoni ir daugiau Žinių redakcijos darbuotojų. Pamažu pradėjome apsiprasti ir su mintimi, kad gal neišdrįs ir nepuls aklųjų organizacijai priklausančio pastato. Nešturmuos. Radijo darbuotojams irgi darėsi drąsiau, kai prisiglaudė pas mus, kaip jie sakydavo, "po aklųjų sparneliu". Kartodavo - sumanę užpulti aklųjų pastatą apsijuoktų prieš visą pasaulį. Tačiau visi galvojome ir mąstėme, kiek laiko tęsis tautai bandoma primesti svetima brutali ideologija ir karinė agresija. Kartais prie pastato pastebėdavome "personų įtartinais veidais". Kartais ir į penktą aukštą užklysdavo nepažįstami - kažko ieškodavo, kažko bandydavo klausti. Žinojome, jautėme, kad esame stebimi ir sekami nepriklausomos Lietuvos nedraugų ir priešų.

1991 metų vasaros pabaigoje Lietuvą ir visą pasaulį pasiekė neramios žinios iš Maskvos. Prasidėjo pučas - taip buvo įvardintas bandymas įvykdyti perversmą Sovietų Sąjungoje. Tvyrojusi įtampa tarp Lietuvos Respublikos valdžios institucijų ir sovietinės kariuomenės, dislokuotos Lietuvoje, pasiekė kritinį tašką. Mažiausia smulkmena galėjo išprovokuoti karinius veiksmus. Prie pastato Naugarduko g. 91 pastebėjome stovintį sovietinį šarvuotį. Jis buvo įvairuotas į mažą aikštelę prie pastato galo, šalia stovinčio kito žemo pastato. Buvo pusiau užmaskuotas, matėsi iš vienos pusės. Reikėjo tik komandos ir veiksmai būtų prasidėję. Darbuotojai pradėjo slėpti svarbesnius dokumentus, garso įrašus, kai ką iš aparatūros. Arčiau gyvenantys detales nešėsi į namus ar prašė pasaugoti patikimų kaimynų. Gerai, kad nežinomybė ir tvyrojusi įtampa rugpjūčio 19-22 dienomis baigėsi Maskvoje žlugusiu puču. Visi džiaugėsi demokratijos pergale.

Po šio rugpjūčio įvykio viskas ėjo tik geryn - kaip pagreitintame kine veiksmas keitė veiksmą. Sovietiniai kariai pasitraukė iš užgrobtų pastatų. Išėjo ir iš Lietuvos radijo bei televizijos pastato

Konarskio g. 49. Paliko nuniokotą pastatą, sugadintą aparatūrą, išplėštą įvairią komunikacinę sistemą, prišnerkštus kabinetus. Tikri šių patalpų šeimininkai negalėjo grįžti - jas būtinai reikėjo iškuopti, suremontuoti, sukomplektuoti įrangą. Radijas LASS patalpose dar dirbo beveik keturis mėnesius.

1991 m. sausio mėn. neregys panevėžietis Vytautas Merkys, trumpabangininkas mėgėjas, trumposiomis radijo bangomis paskleidė žinią pasauliui apie sausio tryliktosios įvykius Lietuvoje.

1991 m. Aklųjų ir silpnaregių socialinio ugdymo mokykloje pradėti vesti orientacijos ir mobilumo užsiėmimai, kuriuos vedė **Juozas Daunaravičius,** kuris taip atsiliepia apie vestus užsiėmimus:

Sunku buvo ką sugalvoti ir pradėti, nes pradžioje labiausiai trūko patirties, kadangi nebuvo ko paklausti, o ir turimas teorines bei praktines žinias sunku buvo pritaikyti prie lietuviškų realijų. Mat vienas iš didžiausių kliuvinių - nepakankamas visuomenės informavimas apie aklųjų ir silpnaregių poreikius bei galimybes.

Daugeliui Vilniaus miesto gyventojų buvo apskritai neįprasta matyti ilgas baltąsias lazdeles. Tik pradėjęs mokyti akluosius orientacijos ir mobilumo, jaučiau šių lazdelių stygių, kol 1992 m. neatsivežėme pakankamo kiekio iš Maskvos, todėl važiuodamas į užsiėmimus pas neregius su savimi turėdavau ilgąją vientisinę lazdelę. Jos niekur negalėjau paslėpti nuo praeivių žvilgsnio. Tiesa, man niekas nieko nesakė, tačiau pastebėdavau, kaip atidžiai esu "varstomas" akimis. Tikriausiai tokiu būdu norima buvo išsiaiškinti, aklas aš ar tik apsimetu tokiu.

Kartą dvi merginos, nieko nepasakiusios, man užleido dvivietę "Ikaruso" sėdynę ir stovėjo netoliese. Aš nebuvau vieno pokalbio liudininkas, tačiau apakęs A. man pasakojo, kada jis pasirodė gatvėje su baltąja lazdele, kažkoks vyras su nuostaba keletą kartų perklausė, ko čia jis ieškąs, - tikriausiai manė, kad švytuojama lazdelė yra kažkoks aparatas.

Pamatę aklįjį gatvėje su lazdele, žmonės atsisukdavo po keletą kartų, senesnės močiutės sustodavo lyg matytų vos ne

stebuklą. Nė kiek neabejoju, kad šito nematė neregio šeimos nariai ar artimieji, kurie gal ir "geranoriškai" patardavo: "Kam juokinti žmones?"

Su šypsena prisimenu vieno aklojo vaikino L. daromą man paslaugą. Atvykęs į Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centrą reabilituotis, jis man pareiškė, kad per užsiėmimus gal ir galėtų pavaikščioti su baltąja lazdele, tačiau grįžęs į namus tikrai ja nesinaudos. Po gero mėnesio išgirstu, kad L. su kitu neregiu savarankiškai su baltosiomis lazdelėmis ne tik vaikšto prie namų, bet nueina į polikliniką, vaikštinėja po miestą. Ir suprask, kad gudrus, tą jaunimą!

1991 m. įvyko Lietuvos aklųjų sporto federacijos (LASF) steigiamoji konferencija. Konferencijoje buvo priimti organizacijos įstatai ir išrinkta 13 narių vykdomasis komitetas. LASF pirmuoju prezidentu išrinktas Juozas Dzidolikas. Federacijos pagrindiniai tikslai - aklųjų ir silpnaregių sveikatos stiprinimas, sportininkų ugdymas, jų socialinė reabilitacija, dalyvavimas ne tik respublikinėse, bet ir tarptautinėse varžybose.

1992 m. Lietuvoje pradėta minėti Tarptautinė Baltosios lazdelės diena.

1992 m. neregių kultūros darbuotojų iniciatyva įkuriamas Prano Daunio fondas.

1992 m. Lietuvoje aklieji pradėjo naudotis kompiuteriais. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre (LASUC) įkurtas Kompiuterinės technikos taikymo centras (KTTC), **kurio įkūrimą inicijavo** iš Jungtinių Amerikos Valstijų grįžęs po metus trukusio mokymosi informatikos mokytojas **Vitas Purlys**. Jau 1992 m. rudenį centras surengė pirmuosius kursus akliesiems kompiuterių vartotojams. Per 10 metų išleistos keturios profesionalių teksto rinkėjų grupės, surengta dešimtys kursų bei seminarų. Daugelis kompiuterius savo darbe naudojančių neregių pirmuosius įgūdžius įgijo būtent šiame centre.

1995 m. pradėtas organizuoti Neregių literatų konkursas, kuris ilgainiui tapo tradicine LAB veikla. Iki 2018 m. jų jau įvyko devyniolika, paskelbta devyniolika konkurso laureatų, išleistos jų autorinės knygos. Pagrindinės

konkurso sąlygos: konkurse gali dalyvauti prozą ar poeziją kuriantys aklieji ir silpnaregiai, jam pateikiami grožinės literatūros kūriniai, prisiminimai, eseistika turi būti niekada anksčiau nespausdinti atskiru leidiniu. Neregių literatų konkursas yra itin svarbus dėl to, kad kuriantys poeziją ir / ar prozą aklieji ir silpnaregiai galėtų atskleisti savo kūrybinį potencialą, būtų pastebėti ir įvertinti jų literatūriniai gebėjimai, o kūriniai pristatyti plačiajai visuomenei.

1995 m. Šiaulių mieste atidarytas Petro Avižonio regos centras. Ši įstaiga pavadinta žymaus Lietuvos oftalmologo vardu. P. Avižonis vienas pirmųjų Lietuvoje propagavo aklų vaikų mokymą. Regos centras yra ugdymo, konsultavimo, metodinės pagalbos teikimo įstaiga, organizuojanti kūdikių, vaikų ugdymą bei apakusių suaugusiųjų reabilitaciją.

1999 m. atidarytas Bendruomenės socialinių paslaugų centras "Vilkpėdė". Pagrindinis centro tikslas - teikti socialines paslaugas namuose ir centre pagyvenusiems ir negalią turintiems žmonėms, plėsti ryšius su sveikųjų bendruomene, padėti turintiems negalę žmonėms į ją integruotis, skatinti savipagalbą, įtraukti moksleivius ir studentus, savanorius į centro veiklą pagal principą: gerumą kurti gerumu.

1999 m. atidarytas Panevėžio apskrities aklųjų ir silpnaregių socialinio ugdymo centras.

1999 m. Lietuvos aklųjų bibliotekoje garsinės knygos pradėtos leisti skaitmeniniu būdu. LAB specialistai parengė programą "Garsinių knygų neregiams leidybos kompiuterizacija". Programą labai gerai įvertino Atviros visuomenės institutas, su kuriuo 1998 metų liepos 28 dieną pasirašyta projekto įgyvendinimo sutartis. Netrukus tokios sutartys sudarytos su Atviros Lietuvos fondu ir LASS centro taryba. 1998 metų spalį iš "Otari" firmos filialo Vokietijoje atkeliavo pirmoji garsinėms knygoms leisti skaitmeniniu būdu reikalinga aparatūros dalis.

1999 m. balandžio mėnesį buvo padaryti garsiniai įrašai skaitmeniniu būdu, pirmasis leidinys - LASS literatės iš Panevėžio Janinos Pipirienės autorinė kasetė "Eilėraščiai, dainos, pasakojimai". Atsisakius kasečių, suredaguotas tekstas galėjo būti įrašomas į kitą formatą; ir atvirkščiai - naudojantis naująja technologija, į kompaktinius diskus, o prireikus ir į kasetes buvo perrašyti pakankamai kokybiški ritiniai įrašai ir plokštelės. Tarsi iš naujo atgimė tik ritėse įrašyti klasikų kūriniai, vaikų literatūra, muzikiniai įrašai.

2000 m. neregiams buvo pritaikytos muziejų ekspozicijos, LAB eksponuota skulptūrų paroda „Nuo Lespiugo Veneros iki Rodeno Mąstytojo“; 2002 m. – „Pajuskime gamtą kartu su Sezanu“, 2004 m. – „Liečiu-matau“.

2000 m. Taikomosios dailės muziejaus parodoje "Krikščionybė Lietuvos mene", apsilankė Stasė Puriuškytė ir žurnale „Mūsų žodis“ pasidalino įspūdžiais:

„(...) Gidė gana išsamiai nupasakojo ilgą ir sunkų krikščionybės kelią į Lietuvą, paaiškino, ką vaizduoja vienas ar kitas paveikslas, statula. Krikščionybė į Lietuvą atėjo ir, kaip kiekvienas gyvenimo reiškinys, rado atgarsį mene. Geranoriškų žmonių surinktais ir iki šių dienų išsaugotais meno kūriniais galim dabar džiaugtis ir mes - parodos lankytojai. Ko tik čia nebuvo! Ir puikių paveikslų nuostabiais rėmais, ir įvairiausių koplytstulpių, ir šventųjų skulptūrų, ir procesijų altorėlių bei žibintų, ir nuostabiai siuvinėtų bažnytinių drabužių bei vėliavų... Visko nė neišvardinsi. O priėjusiam prie stendų, kur yra Katedroje rasti lobiai, ir galinčiam visa tai pamatyti širdis galėjo apmirti iš džiaugsmo ir pasigėrėjimo. Tai tikrai dideli lobiai ne tik materialia, bet ir dvasine prasme. Deja, neregiui mažai kas prieinama. Viskas - po stiklais. Taip norėjosi, kad gidė papasakotų apie eksponatų meniškumą, jų puošybą ir panašiai. Deja... Savo didelei laimei, turėjau gerą palydovę, "Mūsų žodžio" darbuotoją Aldoną Mačionienę. Nesiklausdamos niekieno leidimo, mudvi lietėme viską, ką buvo galima paliesti. Tokiu būdu "apžiūrėjau" paveikslų rėmus, skulptūras, nuostabiai padarytą staliuką. Kojos taip gražiai išlenktos, į apačią smailėjančios. Rodos, stovi staliukas ant galų pirštų, pasiruošęs pabėgti. "Mačiau" dar fotelį, kurio odinėje atramoje - išraižyti paveikslai, sarkofagą ir nuostabiai padarytą bažnytinę spintą. Buvo ir liaudies meno kūrinių - šiek tiek primityvesnių ir naivesnių, tačiau be galo mielų ir nuoširdžių. Negalėjau atsistebėti ano meto menininkų subtilumu, kruopštumu, darbštumu. Kiek laiko reikia norint sukurti tokį kūrinį? Kiek širdies įdėti! Štai paveikslo rėmas. Gana didelis, platus. Medyje - kaip gyvos vynuogių kekės, javų varpos, gėlytės, lapeliai,

smulkiausi ornamentai. O sidabro puošyba, inkrustacijos. Formos... Neišdildomi įspūdžiai!

Labiausiai nustebino Katedros lobiai: siuvinėti drabužiai, bažnytinės vėliavos, relikvijos, monstrancijos, ostijos... Bet kokios jos?! Mano palydovė labai išsamiai, nepraleisdama jokių smulkmenų, apie tai pasakojo, bet kaip tu, žmogau, nupasakosi vingrius siuvinėjimus aukso ir sidabro siūlais, sidabrinių taurių ir brangakmenių puošybą, visokiausius raižinius, išlankstymus, supynimus ir t.t. Visa tai būtina pamatyti ar bent paliesti.

Grįžus namo - mintys, mintys, mintys... Šimtai neatsakytų klausimų. Kodėl visuomenė nelabai moka ir nori padėti neregiui? Kodėl tiflopedagogai mokomi paimti neregį už rankos ir jį vesti lyg karvę iš ganyklos, kai visur reikėtų akcentuoti: neregys "mato" rankomis ir visų pirma būtent rankomis nori gauti kuo daugiau informacijos, paprastai kitų gaunamos akimis? Kodėl nepadoru viešoje vietoje apčiupinėti, sakysime, duris, palanges, sienas, grindų plyteles, kelio ženklus ir t. t. Manau - kas būtų, jei atėjusį žmogų paklausčiau: "Atleiskite, ar negalėčiau su jumis susipažinti brailiškai, taip sakant, apčiupinėti"? Manau, būčiau nesuprasta, o gal žmogus net įsižeistų. Kodėl? Kodėl akimis galima apžiūrinėti žmogų kartais net įžūliai, o rankomis - ne?

2000 m. – **pradėtos edukacinės ekskursijos po Lietuvos aklųjų biblioteką**, supažindinančios specialistus ir plačiąją visuomenę su neregių gyvenimu ir informacijos gavimo galimybėmis.

2000 ir 2008 m. Parolimpinėse žaidynėse Lietuvos vyrų rinktinė iškovojo sidabro medalius, o 2016 m. Rio de žaneiro parolimpinėse žaidynėse iškovojo aukso medalį.

2001 m. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre lankėsi tuometinis LR Prezidentas Valdas Adamkus. 2001 m. rugsėjo 3 dieną, kai Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre buvo švenčiama mokslo metų pradžia ir minima Laisvės diena centre lankėsi Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Dėkodamas už jam padovanotą moksleivių koncertą Prezidentas sakė, kad tai yra pati didžiausia šventinė dovana jam: "Giliai suprantu, kad šio meno jūs pasiekėte dirbdami daug daugiau negu jūsų

bendraamžiai. Jūs esate pavyzdys sveikiesiems. Aš noriu jums palinkėti, kad tas ryžtas pasiekti gyvenime daugiau, būtų jūsų ateities uždegantis pavyzdys. To jūsų ryžto ir užsispyrimo mes dažnai pasigendame netgi tarp mūsų vadovų. Dėkoju jums už tvirtumo pavyzdį".

2001 m. sukurta Lietuvos aklųjų bibliotekos interneto svetainė. Tuo metu jau veikė Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos interneto svetainė. Apie tuomet dar tik pradedamo naudoti interneto reikšmę aklųjų ir silpnaregių gyvenime „Mūsų žodyje“ rašė žurnalo vyriausiasis redaktorius Vytautas Gendvilas:

> *Kas tai yra internetas? Į šį klausimą - daugybė atsakymų. Mokslininkas pateiktų vieną, programuotojas - kitą, vartotojas - trečią apibūdinimą. Apie internetą girdėjusiam, tačiau jo nemačiusiam žmogui galima pasakyti, kad tai laikraščiai, žurnalai, knygos, radijas, televizija, telefonas, paštas, muziejus, parduotuvė ir dar daug kas vienoje vietoje - Jūsų kompiuteryje (...).*
>
> *Aklieji ir silpnaregiai taip pat gali naudotis internetu. Tik neregys dar turi turėti kalbos sintezatorių, Brailio eilutę (prietaisą, ekrane matomą tekstą vaizduojantį Brailio raštu), kompiuterinę programą. Internete, kaip ir televizijoje, spaudoje, svarbus vaidmuo tenka vizualiajai informacijai. Taigi neregio šioje vietoje laukia seniai žinomos problemos. Tačiau dėl to nusiminti neverta, nes tekstų - taigi tokiu būdu gaunamos informacijos - Internete yra kalnų kalnai (...).*

Vystantis informacinėms komunikacinėms technologijoms vis daugiau aklųjų ir silpnaregių įgijo kompiuterinių įgūdžių. Tai padidino jų galimybes įsidarbinti – tiek aklųjų įstaigose, tiek ir atviroje visuomenėje. **2000 m. „Mūsų žodyje“ Lietuvos aklųjų ir silpnaregių kompiuterinės technikos taikymo centro vadovas Vitas Purlys taip rašė apie akluosius darbo rinkoje ir integraciją (pateikiama pokalbio ištrauka):**

> *Neregiui dirbti aklųjų sistemoje visada yra lengviau negu atviroje visuomenėje. Kol yra vieta apskritimo viduje, niekas neieškos jos to apskritimo išorėje. Kai apskritimas užsipildys, vietos jame neliks, nori nenori, teks eiti į išorę. Kitas dalykas - aš niekada neteigiau, kad nematantis ar silpnai matantis žmogus darbo vietos turi ieškoti*

pats vienas. Aš tik sakau, kad jis turi žinoti, kam ir dėl ko mokosi. ~~,~~ ~~jeigu yra kitaip, tai jau negerai.~~

- ***Sąvokos "integracija", "atvira visuomenė" jau niekam nekelia abejonių ir šiauštis prieš jas, matyt, būtų tas pat, kaip moderniam didmiesčiui siūlyti grįžti prie balanos gadynės. Ir vis dėlto: ar įmanoma visiška integracija be jokių sąsajų su aklųjų sistema? Esate bendravęs su daugelio vidurio Europos šalių aklaisiais kompiuterininkais - ką sako jų patirtis?***
- *Koks skirtumas, kur suvedinėti duomenis - aklųjų organizacijoje ar banke? Jeigu sugebi, moki, suvesi ir ten, ir ten. Vis dėlto reikia pripažinti, kad visiškai integruotų yra labai nedaug žmonių. Didesnė dalis vienaip ar kitaip yra susijusi su aklųjų organizacijomis.*

2002 m. Lietuvos aklųjų biblioteka pradėjo leisti garsines knygas skaitmeniniu formatu – knygos imtos įrašinėti ne į magnetofono kasetę, o į kompaktinį diską MP3 formatu. Šiuo metu Lietuvos aklųjų bibliotekoje ir toliau leidžiamos skaitmeninio formato garsinės knygos, kurios įrašomos į kompaktinius diskus ir taip pat yra prieinamos virtualioje bibliotekoje ELVIS. 2016–2017 m. LAB įgyvendino projektą GOSMART, pagal kurį skaitmeniniai garsiniai leidiniai, vartotojams, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, išduodami kartu su garsinių leidinių klausymosi įranga.

2002 m. Neįgaliųjų metai metais Lietuvos Respublikos Seime, Parlamento galerijoje eksponuota paroda "Ir aš tai galiu". Ekspozicijoje - Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro auklėtinių meninės kūrybos darbai. Vaikus rankdarbių moko ir ekspoziciją parengė mokytoja ekspertė Giedrė Rečiūnienė. Kartu eksponuota ir Lietuvos aklųjų bibliotekos parengta kilnojamoji paroda, skirta Lietuvos aklųjų švietimo 75-mečiui.

2004 m. Lietuvoje įsibėgėjo integruotas mokymas. Nemažai neregių ar silpnaregių mokinių pradėjo mokytis arčiausiai savo namų esančiose bendrojo lavinimo mokyklose. Tai integruotas mokymas. LASS centro tarybos darbuotojos Irenos Matulienės duomenimis, Lietuvoje tuo metu buvo apie 790 ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regos sutrikimų. Ikimokyklinio amžiaus - 196, mokyklinio - 594. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre, Vilniuje, mokosi 159 mokiniai, dešimtmetėje Kauno silpnaregių internatinėje

mokykloje - 87 mokiniai. LASUC baigė 14 abiturientų: 1 neregys ir 13 silpnaregių. Iš jų 9 įstojo į aukštąsias mokyklas. Specialiosiose mokyklose mokėsi 246 moksleiviai. Daugiau nei 278 regos negalią turintys mokiniai jau mokėsi integruotai - bendrojo lavinimo mokyklose.

2004 m. atidarytas Klaipėdos regos ugdymo centras, kuriame pradėti ugdyti akli, silpnaregiai vaikai bei įvairaus amžiaus specialiųjų poreikių asmenims taikomas reabilitacinis ugdymas, padedantis atkurti sutrikusias regėjimo funkcijas. Taikant pedagogines ir korekcines priemones lavinami regos sutrikimą kompensuojantys įgūdžiai, rūpinamasi neregių ar regėjimo negalią turinčių asmenų socialine reabilitacija ir integracija.

2006 m. Lietuvos aklųjų bibliotekoje pirmą kartą surengtas Taktilinių knygų kūrimo konkursas. Nacionalinį Taktilinių knygų konkursą biblioteka nuo 2006 m. organizuoja kviesdama visuomenę kurti liečiamąsias knygeles akliesiems ir silpnaregiams vaikams. Geriausiai reikalavimus atitinkanti taktilinė knygelė yra siunčiama į Tarptautinį Taktilinių knygų konkursą, kurį kas dvejus metus organizuoja Prancūzijos ne pelno organizacija „Les Doigts Qui Rêvent“.

2006 m. pirmą kartą surengtas Nacionalinis diktantas Brailio raštu (pirmąjį kartą rengė LAB ir LASS, vėliau – tik LAB).

2006 m. reorganizuota buvusi Lietuvos invalidų reikalų taryba. Įkurta institucija pavadinta Neįgaliųjų reikalų departamentu prie LR Vyriausybės.

2006 m. Nacionalinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejaus filiale, Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, buvo atidaryta nuolat veikianti šiuolaikinio meno ekspozicija - "Muziejus neregiui", skirta neregiams ir silpnaregiams muziejaus lankytojams. Paroda suteikė neregiams ir silpnaregiams galimybę susipažinti su šiuolaikine daile – žinomų ir dar tik pradedančių menininkų darbais: Roberto Antinio terakotinių darbų serija "Pirštų galimybės", Evaldo Pauzos terakotinė, emale dengta skulptūra "Tūros", Vytauto Umbraso "Medžioklė", Kęstučio Lanausko kompozicija "Rasa kėlė", Algimanto Šlapiko "Turėklas" ir kt.

2007 m. pradėtas Lietuviško kalbos sintezatoriaus „Liepa“ kūrimas. 2007 m. LR Vyriausybės Lietuvių kalbos taikymo informacinėse technologijose programa parengta dar 2007 metais. 2009 m. ji atnaujinta: numatyti prioritetai,

veiklos kryptys, kur valstybė buvo numačiusi skirti lėšų. Viena šių krypčių - balso atpažinimo, balso sintezės programos. Pagrindinė sąlyga ta, kad produktas būtų nemokamas ir laisvai prieinamas visiems vartotojams.

2007 m. Telšių miesto Katedros aikštę papuošė centrinės miesto dalies liečiamasis maketas. Liesdami maketą neregiai galėjo susidaryti kalvų, ant kurių išsidėstęs miestas, gatvių ir pastatų vaizdą. Svarbesni pastatai pažymėti Brailio raštu numeriais, šalia maketo tuo pačiu raštu pateiktas trumpas jų aprašymas.

2012 m., minint lietuviškos garsinės knygos 50-metį, šalies neregių bendruomenėje paskelbti **Garsinės knygos metais**. Šia proga LAB organizavo tarptautinę konferenciją „XXI a. skaitmeninė garsinė knyga: leidyba, sklaida, skaitytojas". Konferencijoje dalyvavo ir pranešimus skaitė Lietuvos ir šešių užsienio šalių mokslininkai bei specialistai. Sulaukta svečių iš Didžiosios Britanijos, Švedijos, Suomijos, Estijos, Latvijos, dalyvavo Rusijos Sankt Peterburgo ir Novosibirsko srities aklųjų bibliotekų atsakingi darbuotojai. Iš viso konferencijoje perskaityta 19 pranešimų, kurių temos buvo labai įvairios - nuo skaitmeninių bibliotekų iki daugiaformačių leidinių vaikams. Šešis pranešimus perskaitė Lietuvos aklųjų bibliotekos darbuotojai.

2012 m. LAB įvyko pirmojo filmo su garsiniu vaizdavimu neregiams – Sauliaus Drungos „Anarchija Žirmūnuose“ – seansas ir susitikimas su režisieriumi. 2017 m. LAB demonstruotas animacinis filmas „Avelės ir vilkai“ su garsiniu vaizdavimu, 2018 m. – V. Alleno filmas „Kad ir kas benutiktų“. Šių filmų garsinius aprašymus parengė ir įgarsino Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo studentės – Ieva Andrijauskaitė („Avelės ir vilkai“) ir Greta Lukoševičiūtė („Kad ir kas benutiktų“).

2012 m. Šiaulių „Aušros“ muziejuje surengta taktilinė ekspozicija „Daiktai, kurie kalba“.

2012 m. – startavo kokybiškai nauja paslauga – virtuali aklųjų biblioteka. Sukurta ir pradėta eksploatuoti sistema **ELVIS**.

2014 m. – **pradėtas LAB projektas „Jausti – vadinasi, matyti“.** Projekto metu vaikai kūrė liečiamuosius paveikslus nematančiam draugui. Užsiėmimo metu vaikams pasakojama apie regos negalią, apie tai, kaip nematantis žmogus dirba, kuria, leidžia laisvalaikį. Projekto „Jausti – vadinasi,

matyti“ veiklos padėjo pamatą tolimesnėms LAB kūrybinėms dirbtuvėms, skirtoms tiek vaikams, turintiems negalią, tiek ir visuomenei.

2016–2018 m. LAB vykdo projektą „Pasakojimų dėžutė“, kuriuo siekiama padidinti aklų ir silpnaregių vaikų socialinės aplinkos pažinimo galimybes (projekto vadovė dr. Rasa Januševičienė). Projekto įgyvendinimo metu sukurti 4 trumpieji spektakliai pagal vaikų rašytojo Kęstučio Kasparavičiaus apsakymus su liečiamaisiais veikėjais. 2017 m. prie projekto prisijungė profesionalus „Knygos teatras“, įgyvendinant projektą taip pat organizuojamos kūrybinės dirbtuvės. Užsiėmimai pritaikyti įvairią negalią turintiems vaikams.

ŠIMTMEČIO ŽMONĖS

Sudarė dr. Rasa Januševičienė

ᘓ ᘓ ᘓ

PETRAS AVIŽONIS (1875-1939) – gydytojas oftalmologas, pirmasis pradėjęs kelti aklųjų švietimo problemas Lietuvoje.

Dirbo akių gydytoju Ariogaloje, Žagarėje, Šiauliuose, Kaune. Parengė akliesiems reikšmingą leidinį "Akių ligų vadovas". 1914 m. Tartu universitete apgynė disertaciją, jam buvo suteiktas medicinos daktaro laipsnis. 1923 m. pasirodė P. Avižonio parengtas leidinys "Aklųjų globojimas kitur ir Lietuvoje“, kuriame pirmą kartą argumentuotai buvo keliamas klausimas apie Lietuvos aklųjų švietimo būtinumą. Jo idėjos sulaukė atgarsio – aklųjų švietimo reikalų ėmėsi gydytojai, dvasininkai, Lietuvos karo invalidams šelpti komitetas, inteligentija. P. Avižonis visą gyvenimą rūpinosi aklaisiais ir su jais bendravo. Dideli jo nuopelnai ruošiant visai Lietuvai akių ligų specialistus. Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais šalyje nebuvo nė vienos akių ligoninės, o okulistų visoje Lietuvoje – vos 12. P. Avižoniui, pirmajam Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto dekanui, teko atlikti milžinišką organizacinį darbą, dedant tvirtus pamatus būsimųjų gydytojų studijoms. Nuo 1930 m., kai pradėjo veikti klinikos, kasmet buvo apžiūrima iki 25 000 ligonių. Prof. P. Avižonis buvo žinomas visoje Lietuvoje, pas jį plūdo ligoniai iš visos šalies.

P. Avižonis buvo ne tik gydytojas, bet ir lietuvybės puoselėtojas. Jis ne tik gabeno draudžiamą literatūrą iš Tilžės, bendradarbiavo „Varpe“, bet ir buvo vienos pirmųjų spausdintų lietuviškų gramatikų autorius, parašęs „Lietuvišką gramatikėlę“ (1988 m.), jono Jablonskio talkininkas ruošiant „Lietuviškos kalbos gramatiką (190 m.), kūrė lietuviškus terminus. P. Avižonio dėka buvo sudaryta oftalmologijos terminija, kurią labai vertino kalbininkai.

ᘓ ᘓ ᘓ

MARIJA STŽEMINSKA (1890–1937) – infekcinių ligų gydytoja ir pedagogė, Vilniaus aklųjų mokyklos steigėja ir pirmoji jos vedėja.

Žinomo Vilniaus gydytojo okulisto ir aklųjų globėjo Ignaco Stžeminskio duktė. Gimė 1890 m. Vilniuje. Baigusi medicinos mokslus Maskvos universitete, grįžo į Vilnių, dirbo Žvėryno infekcinėje ligoninėje, buvo gera infekcinių ligų gydytoja. Pirmojo pasaulinio karo metais čia dirbdama apsikrėtė šiltine ir, ligai susikomplikavus, neteko regos. Savo geros draugės gydytojos Juzefos Daugėlaitės-Mošinskos padedama, kelerius metus vertėsi gydytojos praktika kaip konsultantė. Susidomėjusi aklųjų švietimo problemomis,

Varšuvoje baigė specialiosios pedagogikos institutą. Grįžusi į Vilnių 1927 m. dalyvavo steigiant aklųjų globos organizaciją (kuratoriją). Šios organizacijos ir ypač pačios M. Stžeminskos rūpesčiu įsteigta Vilniaus aklųjų mokykla. Jos vedėja nuo įsteigimo 1928 m. rugpjūčio 28 d. iki pat savo mirties buvo pati M. Stžeminska. Marija buvo mylima ir gerbiama ir savo auklėtinių ir pedagogų. Ji rūpinosi, kad akliesiems mokiniams ugdyti būtų taikomi naujausi ir pažangiausi metodai, ieškojo akliesiems naujų profesijų. Buvo įsteigusi profesinę mokyklą, vadintą gimnazija, aklųjų mokykloje įrengusi dirbtuves.

Marija Stžeminska mirė 1937 m., palaidota Rasų kapinėse. Tais pačiais metais aklųjų mokykla buvo pavadinta jos vardu.

ᘓ ᘓ ᘓ

PRANAS DAUNYS (1900–1962) – Lietuvos aklųjų organizuotos veiklos pradininkas, Lietuvos kariuomenės savanoris, kompozitorius, rašytojas, Vyčio ordino kavalierius.

Gimė 1900 m. Utenos raj., mažažemių valstiečių šeimoje. Nuo 1919 m. – Lietuvos kariuomenės savanoris. 1923 m. pradžioje kovose su lenkais prie Širvintų buvo sužeistas ir neteko regos. 1925 m. Karo invalidams šelpti komitetas pasiuntė P. Daunį į Rygos aklųjų institutą, kur jis susidomėjo Latvijos aklųjų visuomenine veikla, 1926 m. vykusiu Latvijos aklųjų pirmuoju suvažiavimu. Tais pačiais metais jis tapo ir Lietuvos aklųjų pirmojo suvažiavimo iniciatoriumi. Buvo išrinktas Lietuvos aklųjų sąjungos centro valdybos nariu, rūpinosi Kauno aklųjų instituto steigimu. Šiame institute dvejus metus dirbo muzikos mokytoju, mokė skambinti fortepijonu.

P. Daunys buvo ir Lietuvos Kurčnebylių sąjungos steigėjas ir valdybos narys. Periodinėje spaudoje paskelbė straipsnių aklųjų ir kurčiųjų švietimo klausimais.

1944 m. rudenį buvo paskirtas Kauno aklųjų įmonės direktoriumi. Šias pareigas ėjo nuo 1944 m. rugsėjo iki 1945 m. vasario. Jis ir buvo pirmasis šios įmonės direktorius.

Rygos aklųjų institute, vėliau Kaune pas Elzę Herbek-Hansen, Jadvygą Čiurlionytę, Nikodemą Martinonį mokėsi muzikos – fortepijono, harmonijos ir kitų dalykų, ruošėsi studijuoti konservatorijoje. Gyvendamas karo invalidų bendrabutyje išmoko skambinti kanklėmis. Yra išlikę plokštelių, kuriose kanklėmis skambina jis ir kitas neregys, buvęs savanoris Jurgis Pratkevičius. P. Daunys buvo ir kompozitorius, jis sukūrė dainų ir pjesių fortepijonui.

P. Daunys parašė ir išleido tris novelių bei apysakų knygas. Už nuopelnus tėvynei kaip Lietuvos savanoris jis buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi ir dviem medaliais. Mirė 1962 m. liepos 13 d., palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse.

1992 m. kovo 5 dieną įsteigtas Katalikiškasis Prano Daunio fondas akliesiems remti. Šio fondo pastangomis 1996 m. išleisti jo raštai. 2000 m. pasirodė atsiminimų apie P. Daunį knyga „Skleidęs šviesą tamsoje“.

ᘓ ᘓ ᘓ

VIKTORIJA GENYTĖ-ŠMAIŽIENĖ (1907–1971) – pirmosios Lietuvoje knygos Brailio raštu rengėja, ilgametė Kauno aklųjų instituto mokytoja, visuomenės veikėja.

Gimė 1907 m. Mintaujoje (dabar Jelgava), Latvijoje. Ten praleido savo vaikystę. Vytauto Didžiojo universitete studijavo humanitarinius mokslus. Buvo veikli, dalyvaudavo vaidinimuose, dainuodavo, skambino pianinu, turėjo gabumų kūrybai. Jos eilėraščius ir straipsnius spausdino žurnalai „Motina ir vaikas“, „Skautų aidas“, „Karys“, „Trimitas“, „Moteris“, „Vyturys“ ir kt.

Nuo 1928 m. lapkričio 1 d. iki 1939 m. pabaigos mokytojavo Kauno aklųjų institute. 1935 m. vasarą ištekėjo už žurnalisto Jono Šmaižio. Dirbo Šaulių sąjungos teatro studijoje ir su skautais. Buvo Kauno radiofono vaikų valandėlės vedėja, žinoma tetos Onos vardu.

1944 m. vasarą, su vyru ir trimis vaikais pasitraukusi Vokietijon, apsigyveno Zėligenštato pabėgėlių stovykloje, kur mokytojavo gimnazijoje, subūrė vaikų teatrą ir vadovavo chorui „Vyturėlis“. 1948 m. su šeima persikėlė į Kanadą ir apsigyveno Vinipege. Čia taip pat įsijungė į visuomeninį darbą: vadovavo chorui, režisavo. Jos kūrybos pasirodydavo ir išeivijos spaudoje. 1965 m. dalyvavo laimėjo premiją konkurse „Laiškai lietuviams“.

V. Šmaižienė mirė 1971 m. gruodžio 25 d. Vinipege. J. Šmaižio rūpesčiu 1973 m. Brukline, JAV, buvo išleista V. Genytės-Šmaižienės eilėraščių knyga „Gyvenimas ir darbai“.

Dirbdama aklųjų institute, V. Genytė-Šmaižienė mokė įvairių bendrojo lavinimo dalykų, parengė vadovėlių, tarp jų ir Brailio rašto elementorius „Mūsų šviesa“ ir „Saulutė“. Žurnale „Aklųjų dalia“ ir kituose leidiniuose išspausdino straipsnių iš tiflopedagogikos srities. **Jos parengtas ir 1930 m. išspausdintas elementorius „Mūsų šviesa“ buvo pirmoji Lietuvoje Brailio raštu spausdinta knyga** (tiražas 20 egz.).

ᘓ ᘓ ᘓ

BEATRIČĖ GRINCEVIČIŪTĖ (1911–1988) – dainininkė, muzikos pedagogė.

Gimė 1911 m. lapkričio 28 d. Vilkaviškio rajone Stolaukėlio kaime. Nuo pat vaikystės ją supo muzikinė aplinka. Vėliau, kai gyveno Varšuvoje ir mokėsi Varšuvos aklųjų ir nebylių institute, ji dažnai lankydavosi giminaičių Mlynarskių šeimoje, kurioje gyvavo gilios muzikavimo tradicijos. Sugrįžusi į Lietuvą ji studijavo Elenos Laumenskienės liaudies konservatorijoje. 1943 m. kovo 6 d. įvyko pirmasis B. Grincevičiūtės koncertas, kuriam akompanavo kompozitorius Balys Dvarionas.

Dirbo Kauno aklųjų institute, po karo – vaikų darželiuose, vaikų vadinta „muzikos tetule“. Daug koncertavo, kartu su aktoriumi, skaitovu Laimonu Noreika buvo parengę programą, su kuria keliavo po Lietuvą.

Buvo draugiško, linksmo būdo žmogus, turėjo daug bičiulių, mėgo šeimininkauti. Nemėgo jaustis neįgali.

B. Grincevčiūtė mirė 1988 m., palaidota Vilniuje. Režisierė Jadvyga Zinaida Janulevičiūtė apie Beatričę yra sukūrusi filmą. Apie Beatričę ir jos gimtinę parašyta nemažai knygų – Tomo Sakalausko „Beatričė“, prof. V. Žuko „Beatričė Grincevičiūtė. Prisiminimai“, A. Vaičiūno „Ilguva amžininkų prisiminimuose“, J. Z. Janulevičiūtės „Kas liko laiškuose“ ir „Lapkričio Beatričė“.

Vilniuje esanti gatvė, kurioje gyveno Beatričė, pavadinta jos vardu. Joje veikia ir memorialinis Beatričės butas-muziejus.

ᘓ ᘓ ᘓ

ANTANAS ADOMAITIS (1916–1990) – kompozitorius, chorvedys, pedagogas, žurnalistas, rašytojas.

Gimė 1916 m. Prienų raj. Būdamas šešerių metų susirgo raupais ir neteko regos. Įsteigus Kauno aklųjų institutą, 1928 m. jis buvo vienas pirmųjų šio instituto mokinių. Greitai išmoko Brailio raštą. Iš kitų mokinių išsiskyrė muzikiniais gabumais. Dar būdamas instituto auklėtiniu, privačiai mokėsi muzikos. 1940 m. rudenį paskirtas Kauno aklųjų instituto muzikos mokytoju. 1944–1952 m. studijavo Kauno, vėliau Vilniaus konservatorijoje chorinį dirigavimą. **Jis buvo pirmasis neregys, po Antrojo pasaulinio karo įgijęs aukštąjį išsilavinimą**. A. Adomaitis Kauno aklųjų institute, kuris vėliau buvo pavadintas Kauno aklųjų mokykla, išdirbo 24 metus – iki 1964 m. Jis

neapsiribojo vien muzikos pamokomis: vadovavo mokyklos chorams ir ansambliams bei LAD Kauno gamybinio mokymo kombinato chorui. Su chorais dalyvavo apžiūrose, respublikinėse dainų šventėse ir Pabaltijo regos neįgaliųjų chorų olimpiadose. Jo vadovaujami kolektyvai buvo pasiekę aukštą meninį lygį. Tą liudija išlikę garso įrašai.

1964 m. A. Adomaitis su šeima persikėlė gyventi į Vilnių. Čia dirbo įvairius darbus: aklųjų spaustuvėje korektoriumi, meno vadovu įmonėje, vadovavo LAD Vilniaus kultūros namams. Nuo 1970 m. iki pensijos dirbo LAD leidykloje – leido LAD informacinį biuletenį „Naujienos“, vėliau buvo muzikos literatūros redaktoriumi.

A. Adomaitis yra žinomas kompozitorius, aranžavęs daug lietuvių liaudies dainų ir sukūręs autorinių dainų bei giesmių, taip pat pjesių instrumentiniams ansambliams.

Antroji A. Adomaičio kūrybos mūza buvo žurnalistika ir literatūra. Nuo 1959 m. pradėjo spausdinti straipsnius periodiniuose leidiniuose. Daugiausia rašė meno saviveiklos ir muzikos klausimais, taip pat ir straipsnių aktualia to meto tematika. Savo grožinę kūrybą spausdino aklųjų literatų almanache „Vaivorykštė“ (t. 2–4). Aklųjų istorijai reikšmingiausias ir didžiausias jo darbas – prisiminimų, apybraižų knyga „Mano draugai ir bičiuliai“, atskleidžianti aklųjų gyvenimą Lietuvoje nuo 1928 metų. 1987 m. išėjo legendų ir pasakojimų knyga „Kielionių šnekos“.

Antanas Adomaitis mirė 1990 m. 2000 m. dukra rašytoja Gintarė Adomaitytė surinko ir parengė spaudai jo meninių apybraižų knygą „Mano laimė manęs palauks“.

ᘓ ᘓ ᘓ

ŽIVILĖ ADOMAITIENĖ (1924–2005) – redaktorė, žurnalistė, mokytoja.

Živilė Medekšaitė-Adomaitienė gimė Kaune 1924 m. inteligentų šeimoje. Būdama gimnazistė ir skautė kartu su kitomis gimnazistėmis eidavo į Kauno aklųjų institutą diktuoti knygų, kurias instituto bibliotekai Brailio raštu perrašinėdavo patys auklėtiniai. Vokiečių okupacijos metais Živilė instituto auklėtiniams laisvalaikiu skaitydavo grožinę literatūrą, padėdavo ruoštis pamokoms tuo metu mokytojų seminarijoje besimokančiam Antanui Jonynui, užrašinėjo jo eilėraščius.

1944 m. spalio 15 d. buvo įsteigtas LAD Kauno skyrius, išrinkta skyriaus valdyba, į kurią įėjo ir Ž. Medekšaitė, ji dirbo sekretore. 1947 m. buvo išrinkta

delegate į LAD pirmąjį suvažiavimą. Kurį laiką Kauno valdyba neturėjo savų patalpų, todėl posėdžiai dažnai vykdavo Medekšų bute Tulpių gatvėje. Organizuojant kultūrinius renginius Živilė nuolat teikdavo draugišką pagalbą, draugijos nariams skaitydavo grožinę literatūrą, padėjo konservatorijoje studijavusiam Antanui Adomaičiui.

1949 m. Ž. Medekšaitė baigė Kauno universitetą, jame studijavo lietuvių ir anglų kalbas. Dirbo mokytoja įvairiose Kauno mokyklose, redaktore valstybinėje leidykloje. 1953 m. ištekėjo už chorvedžio ir kompozitoriaus A. Adomaičio.

Buvo gerai susipažinusi su Brailio natų sistema, todėl su savo vyru, 1964–1988 m. dirbdami LAD leidyklos Muzikos redakcijoje, į Brailio raštą perrašė tūkstančius lapų įvairiausių muzikos kūrinių.

1968–1970 m. Ž. Adomaitienė dar dirbo LAD centro valdybos leisto biuletenio „Naujienos“ redaktore. Mirus A. Adomaičiui, liko jo rašytos knygos „Dešimt pradžių“ juodraščiai Brailio raštu, kuriuos ji iššifravo, suredagavo ir parengė spaudai tekstą. Ji ir pati yra rašiusi straipsnių apie aklųjų gyvenimą, prisiminimų.

Ž. Adomaitienė mirė 2005 m., palaidota Vilniuje.

ᘓ ᘓ ᘓ

ANTANAS JONYNAS (1923–1976) – LAD organizacijos įkūrėjas, rašytojas, poetas, žurnalistas, satyrikas.

Gimė 1923 m. Alytuje. Gimnazijoje labai pamėgo skaityti. Nuo ketvirtos gimnazijos klasės ir pats pradėjo rašyti eilėraščius. Deja, 1940 m. balandį susirgęs gripu ir vėliau smegenų uždegimu, A. Jonynas apako. Bet ir netekęs regėjimo, rašė toliau. 1943 m. periodikoje pasirodė pirmieji jo eilėraščiai. 1949 m. A. Jonynas **priimtas į Rašytojų sąjungą ir tapo pirmuoju neregiu jos nariu**, o 1959–1965 m. buvo Rašytojų sąjungos valdybos prezidiumo nariu. Taip pat buvo žurnalo „Moksleivis“ vyriausiuoju redaktoriumi, dirbo žurnalų „Literatūra ir menas“ bei „Pergalė“ redakcijose.

A. Jonynas – ne tik rašytojas, bet ir vienas iš LAD įkūrėjų. 1944 m. jis buvo LAD organizacinio būrio pirmininku, o 1947–1951 m. – LAD centro valdybos prezidiumo pirmininku. Su bendraminčiais organizuodavo Lietuvos neregių suvažiavimus, rūpinosi jų buitimi, sociokultūrine ir gamybine veikla.

A. Jonynas mirė 1976 m. Vilniuje. Žymesnės jo lyrikos knygos – „Apmąstymai“, „Ateina įkvėpimas“, taip pat gerai žinomos ir jo satyrinės apysakos „Paskutinė vakarienė“, „Žinok, ką pasakys vyriausiasis“, „Šventieji

žiedžia puodus“. Yra išleistas ir A. Jonyno kūrinių serijos šešiatomis, o 1988 m. literatūrologė Janina Riškutė apie šį rašytoją parengė ir išleido monografiją. Pagal A. Jonyno eiles yra sukurta nemažai dainų, kai kurios iš jų labai populiarios. 1963 m. režisierius apie Algimantas Kriščiūnas apie šį žymų neregį sukūrė dokumentinį filmą, o Juozas Marcinkus 1994 m. sudarė ir parengė rašytojo amžininkų prisiminimus.

ᘓ ᘓ ᘓ

MYKOLAS POZNANSKAS (1924–2004) – ilgametis LAD centro valdybos pirmininkas, mokytojas, publicistas.

Gimė 1924 m. Būdamas 13 metų susižeidė ir neteko regos. Nuo 1945 metų aklųjų mokykloje pradėjo dirbti būrelių vadovu, 1950–1958 m. ten pat dirbo mokytoju: dėstė matematiką ir istoriją.

M. Poznanskas buvo vienas aktyviausių Lietuvos aklųjų draugijos (LAD) narių: nuo 1946 m. organizavo knygų perrašinėjimą Brailio raštu, buvo Aklųjų mokyklos ir LAD Kauno skyriaus laikraščių redaktoriumi. 1949–1950 m. dirbo LAD Kauno miesto skyriaus valdybos pirmininku, 1963–1986 m. – LAD centro valdybos pirmininku. 1956 m. buvo paskirtas LAD Kauno įmonės direktoriaus pavaduotoju, vėliau, iki 1963 m. vasaros, dirbo šios įmonės direktoriumi. Jam vadovaujant centro valdybai, smarkiai išaugo LAD organizacinė, gamybinė ir kultūrinė veikla. 1987–1992 m. dirbo Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studijoje tiflologinio garsinio žurnalo redaktoriumi.

M. Poznanskas parengė straipsnių periodinei spaudai. LAD leidykla 1983 m. Brailio raštu išleido jo knygą „Draugijos darbų baruose“. 2002 m. Lietuvos aklųjų biblioteka reginčiųjų raštu išleido jo knygą „Tu mano rūpestis ir skausmas“ (sudarytoja Alvyra Liaudanskienė).

1996 m. liepos 2 d. dekretu Lietuvos Respublikos Prezidentas Valstybės dienos proga už nuopelnus Lietuvai, jos ūkiui, kultūrai, mokslui ir švietimui Mykolą Poznanską apdovanojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino pirmojo laipsnio medaliu.

ᘓ ᘓ ᘓ

EMILIJA DAKTARAVIČIENĖ (1919–2015) – gydytoja oftalmologė.

XX a. antroje pusėje ši viena žymiausių Lietuvos oftalmologių buvo labai artimai susijusi su Lietuvos aklųjų ir silpnaregių bendruomene. Daug žmonių,

turėjusių regos sutrikimų, kreipdavosi pagalbos ar konsultacijos būtent į E. Daktaravičienę ir jos vadovaujamą Kauno akių ligų kliniką.

E. Daktaravičienė gimė 1919 m. Šiaulių apskrityje. Baigusi studijas Kauno valstybiniame universitete, pradėjo dirbti šio universiteto Medicinos fakultete vyresniąja akių ligų katedros laborante. Po metų ji pradėjo dirbti Kauno medicinos instituto akių ligų katedros klinikos ordinatore. 1957 m. Sankt Peterburge apsigynė disertaciją oftalmologine tema ir jai buvo suteiktas medicinos mokslų kandidato laipsnis.

Grįžusi į Kauną, E. Daktaravičienė pasinėrė į mokslinį, praktinį ir tiriamąjį oftalmologinį darbą. Tyrė aklumo ir silpnaregystės priežastis Lietuvoje, domėjosi sutrikusios regos vaikų ir moksleivių medicinine priežiūra. 1958 m. Kauno medicinos instituto vadovybė ją paskyrė Akių ligų katedros vedėja. Šias pareigas ji ėjo net trisdešimt metų. 1969 metais jai suteiktas profesorės mokslinis laipsnis.

Jau nuo XX a. pradžios tarp Lietuvos akių gydytojų ir neregių užsimezgę draugiški ir glaudūs ryšiai profesorės E. Daktaravičienės dėka tapo dar artimesni. Akių ligų į Kauną gydytis žmonės vykdavo iš visos Lietuvos. 1970 m. įsteigta Kauno medicinos instituto Regos apsaugos žinybinė mokslinio tyrimo laboratorija, kurios vedėja paskirta E. Daktaravičienė. Čia buvo suburtas labai aktyvus mokslininkų oftalmologų kolektyvas, kuris vykdė mokslinius tiriamuosius darbus, sprendė aklumo problemas, vedė išsamią sutrikusios regos žmonių apskaitą, rašė straipsnius, ruošė mokslinius darbus ir disertacijas. Profesorė yra parašiusi keletą knygų apie akių ligas ir jų gydymą, apie 400 straipsnių oftalmologine tematika.

Lietuvos Respublikos Prezidentas 1996 m. liepos 2 d. dekretu Valstybės dienos proga už nuopelnus Lietuvai, jos ūkiui, kultūrai, mokslui ir švietimui habilituotą daktarę profesorę Emiliją Daktaravičienę apdovanojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ketvirtojo laipsnio ordinu.

ᘓ ᘓ ᘓ

ANTANAS BALTRAMIEJŪNAS (1925-1975) – pedagogas, Kauno aklųjų mokyklos direktorius, pirmasis “Mūsų žodžio redaktorius.

Gimė 1925 m. Panevėžio apskrityje. Vaikystėje patyrė nepriteklių, pradėjo silpti regėjimas, vyresniame amžiuje visiškai apako. 1932 m. atvyko mokytis į Kauno aklųjų institutą. 1944 m. baigė 8 klases ir išmoko pynėjo amato. Paragintas Antano Jonyno, 1944-1946 metais dirbo Lietuvos aklųjų draugijos

organizacinio biuro pirmininko pavaduotoju. Būrė šalies akluosius į vieningą organizaciją. Nuo 1946 m. rudens pradėjo mokytis darbininkų fakultete prie Kauno universiteto. Sėkmingai jį baigęs 1948 m. įstojo į Vilniaus pedagoginį institutą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1953 m. po studijų grįžo į Kauną, buvusią savo mokyklą ir pradėjo dirbti mokytoju. 1955 m. paskirtas mokymo dalies vedėju, o nuo 1960 m. - direktoriumi. Šiame darbe atsiskleidė A. Baltramiejūno, gabaus administratoriaus, pedagogo, aklųjų švietimo teoretiko, talentas. Mokyklos direktoriumi dirbo iki pat mirties, 1975 m. Ypač dideli rūpesčiai gulė ant direktoriaus pečių statant naują aklųjų ir silpnaregių mokyklą Vilniuje (dabar - Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras - LASUC). Tų metų rugsėjo pirmąją turėjo būti užbaigti visi statybos darbai, turėjo atverti duris naujoji mokymo įstaiga, taigi didelis darbų krūvis alino sveikatą. Rugsėjo pirmosios iškilmės vyko be šio didelio naujosios mokyklos atsiradimo iniciatoriaus ir pagrindinių darbų koordinatoriaus.

A. Baltramiejūnui vadovaujant Kauno aklųjų internatinei mokyklai, pagerėjo moksleivių gyvenimo sąlygos, buvo išspręsta moksleivių maitinimo problema. Gabūs absolventai po mokyklos baigimo sėkmingai tęsė mokslus, studijavo įvairiose aukštosiose mokyklose bei universitetuose. Mokykla buvo žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Per 23 pedagoginio darbo metus Baltramiejūnas paliko ryškų pėdsaką Lietuvos aklųjų ir silpnaregių švietimo sistemoje. Vos pradėjęs dirbti mokykloje, ieškojo naujų darbo formų, rinko ir išsamiai studijavo panašių mokyklų sukauptą darbo patirtį. Mokykloje buvo vykdomas ir praktinis tiriamasis darbas. Suburta pedagogų entuziastų grupė nagrinėjo moksleivių ugdymo ir lavinimo praktinius bei teorinius klausimus, apibendrintas išvadas rekomendavo taikyti pedagoginiame darbe. Šiaulių pedagoginiame institute pradėjus ruošti tiflopedagogus, A. Baltramiejūnas studentams skaitė paskaitas aklųjų švietimo klausimais. Paskaitos dažnai buvo iliustruojamos ir paremtos darbo patirtimi, sukaupta Kauno aklųjų mokykloje. Mokslinėse konferencijose skaitė pranešimus įvairiomis tiflopedagogikos temomis. Yra skelbęs straispnių periodinėje spaudoje. Po jo mirties, 1977 metais, Lietuvos aklųjų draugijos leidykla Brailio raštu išleido A. Baltramiejūno straipsnių ir kalbų rinkinį "Naujų ieškojimų keliu".

Būdamas LAD Švietimo komisijos pirmininku, rūpinosi ne tik mokyklinio amžiaus vaikų, bet ir suaugusių aklųjų švietimu, Suaugusių aklųjų vakarinės mokyklos įkūrimu.

Trumpai vadovavo ir aklųjų organizacijai, ėjo LAD centro valdybos pirmininko pareigas 1952 m. vasario - rugsėjo mėnesiais, dar būdamas studentas. Nusprendus leisti neregių organizacijos mėnesinį žurnalą, Baltramiejūnui buvo patikėta organizuoti leidybą. 1959-1961 m., nenutraukdamas pedagoginio darbo, A. Baltramiejūnas **buvo žurnalo "Mūsų žodis" pirmasis vyriausiasis redaktorius**. Jam vadovaujant buvo išleisti žurnalo pirmieji septyni numeriai.

ᘓ ᘓ ᘓ

JONAS VALANTINAS (1900–1994) – mokytojas, akliesiems mokyti matematikos skirtų priemonių kūrėjas.

Gimė 1900 m. netoli Šeduvos. Buvo Vaidulonių pradinės mokyklos, Tauragės mokytojų seminarijos, Jonavos gimnazijos mokytojas. Dirbdamas Tauragėje, dėstė matematiką, muziką ir vadovavo moksleivių chorui. Vėliau dirbo Švietimo ministerijos pradinių mokyklų inspektoriumi, Kauno aklųjų mokyklos matematikos mokytoju ir dirbtuvių vedėju. Jį mokiniai labai mėgo kaip eruditą ir teisingą pedagogą.

Matematikos mokymui akliesiems palengvinti J. Valantinas pats pagamino nemažai mokymo priemonių: logaritminės liniuotės modelį, trigonometrijos funkcijų keitimo modelį, stereometrinių kūnų (rutulio, piramidės, ritinio ir kt.) modelius, plokštumos geometrijos modelius iš faneros, matavimo prietaisus ir kt. Pagal jo pagamintus matematikos mokymo vaizdinių priemonių pavyzdžius tokias pat priemones pasigamino Gardino aklųjų mokykla Baltarusijoje.

Su pranešimais dalyvavo ne vienuose tiflopedagoginiuose skaitymuose.

ᘓ ᘓ ᘓ

JUOZAPAS KAIRYS (1938–2008) – kompozitorius, dirigentas, choro vadovas.

Juozapas Kairys gimė 1938 m. Šilalės raj. Regos neteko dar kūdikystėje. Dar besimokant Kauno aklųjų internatinėje mokykloje, neeilinius muzikinius jo gabumus pastebėję pedagogai jam – vyresniųjų klasių moksleiviui – patikėjo vadovauti mokyklos merginų vokaliniam ansambliui.

Dirbdamas Brailio rašto raidžių surinkėju LAD Kauno gamybinio mokymo kombinato spaustuvėje, J. Kairys pradėjo vadovauti šios įmonės estradiniam orkestrui. Vėliau tapo kombinato meno vadovu, o dar vėliau paskirtas LAD Kauno tarprajoninių kultūros namų direktoriumi.

Tapęs LAD centro valdybos pirmininko pavaduotoju, J. Kairys persikėlė gyventi į Vilnių. Ten dirbdamas pagrindinį dėmesį skyrė neregių kultūrai, muzikai ir švietimui. J. Kairiui padedant, buvo įkurti profesionalūs kolektyvai: kamerinis aklųjų choras Vilniuje ir pučiamųjų instrumentų orkestras Kaune. J. Kairys tapo jų abiejų direktoriumi. Vadovaudamas profesionaliems meno kolektyvams, labai stengėsi ir rūpinosi, kad muzikai gabūs aklieji ir silpnaregiai galėtų tapti jų artistais. Su kolektyvų meno vadovais ir dirigentais stengėsi parinkti brandžius pasaulio ir lietuvių kompozitorių kūrinius, rūpinosi, kad neregių kompozitorių kūriniai būtų populiarinami.

J. Kairys sukūrė beveik 150 originalių kūrinių. Yra išleidęs nemažai natų knygų, harmonizavęs ar instrumentavęs daugiau nei šimtą liaudies ar estradinio žanro dainų ir instrumentinių pjesių.

Daugiau kaip 30 metų grojo duetu su akordeonininku Stasiu Stasiuliu, dažnai koncertuodavo įvairiuose renginiuose. 2008 m. Lietuvos aklųjų biblioteka surinko geriausius buvusio akordeonininkų dueto įrašus ir išleido kompaktinę plokštelę „Prisiminimai“.

1996 m. liepos 2 d. už nuopelnus Lietuvai, jos kultūrai, mokslui ir švietimui Juozapas Kairys apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino pirmo laipsnio medaliu.

Mirė 2008 m., palaidotas Vilniuje, Karveliškių kapinėse.

ᘓ ᘓ ᘓ

VALENTINAS TOLOČKA (g. 1930 m.) – tiflopedagogas, Lietuvos aklųjų istorijos tyrinėtojas, socialinių mokslų daktaras, poetas.

Gimė 1930 m. Vieštovėnų kaime Plungės rajone. Vaikystėje susižeidė akį, ėmė silpti rega. Vyresniame amžiuje po kitos akies traumos visiškai apako. 1940 m. pradėjo mokytis Kauno aklųjų institute, 1955 m. baigė Kauno aklųjų mokyklą (taip buvo pervadinta ši mokymo įstaiga). 1956 m. pradėjo Vilniaus valstybiniame universitete (dabar – Vilniaus universitetas) studijuoti vokiečių, vėliau – lietuvių kalbą. Po 1971-1976 m. studijų Šiaulių pedagoginiame institute (dabar – Šiaulių universitetas) tapo diplomuotu tiflopedagogu. Parengė ir 1992 m. apgynė disertaciją Lietuvos aklųjų švietimo iki 1940 metų tema. Per savo aktyvios veiklos metus yra dirbęs įvairius darbus – nuo paprasto darbininko, šepečių vėrėjo, iki įstaigos vadovo. 1965 m. paskirtas LAD leidyklos direktoriumi ir vyriausiuoju redaktoriumi. Buvo tuo metu skirtinguose Lietuvos miestuose veikusių aklųjų bibliotekėlių centralizavimo iniciatorius. 1966-1969 m.

vadovavo naujai įkurtai Lietuvos aklųjų centrinei bibliotekai, buvo pirmasis jos direktorius. V.V. Toločkos iniciatyva 1969 m. bibliotekoje įkuriamas unikalus Tiflotyros skyrius, kaupiantis medžiagą apie aklumo problematiką ir aklųjų veiklą. 1969 m. pradeda dirbti LAD leidyklos Tiflologinės literatūros redakcijos vedėju. Nuo 1991 m. dirbo Lietuvos aklųjų bibliotekoje. 2005 m. išėjęs į pensiją, toliau aktyviai užsiima kūrybine veikla.

Yra sudaręs, parengęs ir išleidęs vertingų tiflologinės tematikos leidinių, pvz., aklųjų rašto istorijos apybraižą “Skaitantys pirštai” (1976 m., pakartotiniai leidimai 1997 ir 2009 m.), žinyną “Lietuvos aklųjų organizuotos veiklos 70-metis: faktai ir datos” (1997 m.), ne vieną bibliografinę rodyklę. Sudarė “Lietuvos tiflopedagogų sąvadą” (2002 m.).

Aktyviai populiarino Brailio raštą, yra parengęs ir išleidęs ne vieną metodinį leidinį. Domėjosi esperanto kalba, ja Brailio raštu parengė ir išleido keletą knygų apie gabius Lietuvos neregius.

Aktyviai bendradarbiavo spaudoje, rengė straipsnius, publikuotus įvairiuose periodiniuose leidiniuose.

Yra išleidęs keturias poezijos knygas.

Už nuopelnus Lietuvai, jos kultūrai, mokslui ir švietimui 1996 m. apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino pirmojo laipsnio medaliu.

Lietuvos aklųjų biblioteka yra išleidusi prisiminimų apie V. V.Toločką rinkinį “Jis mus turtina” (2000 m.), bibliografiją (2004 m.) ir aktyviai prisidėjusi prie dokumentinio filmo “Laimingas žmogus” (2014 m.) kūrimo.

ᘓ ᘓ ᘓ

ADOLFAS VENCKEVIČIUS (1929-2008) – žurnalistas, rašytojas, ilgametis “Mūsų žodžio” vyriausiasis redaktorius.

Gimė 1929 m. Plungės raj., valstiečių šeimoje. Regėjimo neteko vaikystėje susižeidęs sprogmenimis. 1948 m. atvyko mokytis į Kauno aklųjų internatinę mokyklą. Dar jos nebaigęs 1951 m. rudenį buvo paskirtas LAD Klaipėdos srities skyriaus valdybos pirmininku. 1952 m. grįžo į aklųjų mokyklą ir ją baigęs 1955 m. **(pirmoji šios mokyklos abiturientų laida)** įstojo į Vilniaus universitetą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1960 m., baigęs universitetą, kurį laiką dirbo LASS Šiaulių įmonėje darbininku. 1961 m. išrinktas LAD Šiaulių tarprajoninės valdybos pirmininku. 1963 - 1996 m. A. Venckevičius - vyriausiasis žurnalo

"Mūsų žodis" redaktorius, buvo Žurnalistų sąjungos narys. Žurnale “Mūsų žodis” dirbo net 45 metus, iš jų 33 – vadovavo redakcijai.

A. Venckevičius yra parašęs daugybę straipsnių, esė ir apybraižų, du scenarijus dokumentiniams kino filmams, sudarė straipsnių rinkinį "Susipažink su mano gyvenimu" (1978). Išleido apsakymų knygas "Gyvatė valgo ledus" (1997), "Anapus vaivorykštės" (1999), “Paslapties šypsenos” (2004 m.)

1979 m. jam suteiktas LTSR nusipelniusio žurnalisto vardas. Už nuopelnus žurnalistiniame darbe ir draugijos veikloje 1981 m. paskirta LAD tiflologinė premija.

ᘓ ᘓ ᘓ

BRONIUS KONDRATAS (1915-2018) - dailininkas, poetas.

Gimė 1915 m. Taline, geležinkelininko šeimoje. Po Pirmojo pasaulinio karo šeima grįžo į Lietuvą. Pirmasis eilėraštis buvo išspausdintas 1928 m. "Žvaigždutėje". Mokėsi ir lavinosi pats - daug skaitė, rinko pašto ženklus, rašė į laikraščius, piešė. Piešimo meno mokė tolimas giminaitis ir garsus tapytojas Justinas Vienožinskis, skulptoriai ir grafikai. Po karo jam, geram piešėjui, užsakymų buvo daug - kino reklamos, portretai. Regėjimą prarado nuo glaukomos. 1979 m. įstojo į Lietuvos aklųjų draugiją. Ėmėsi plunksnos. Jo eilėraščius spausdino Rokiškio rajono laikraštis, LAD žurnalas "Mūsų žodis", nemažai jų pateko į aklųjų literatų kūrybos almanachus ir rinkinius "Vaivorykštė", "Prisimenu dar karklų kvapą". 1988 m. su žmona persikėlė gyventi į Vilnių. Lietuvos aklųjų biblioteka yra išleidusi ne vieną B. Kondrato poezijos knygą.

Mirė 2018 m., perkopęs 100 metų amžių.

ᘓ ᘓ ᘓ

JUOZAS DZIDOLIKAS (1941- 2011) – muzikas, kompozitorius, tiflopedagogas, gamybininkas, aklųjų organizacijų vadovas, pirmasis Lietuvos aklųjų sporto federacijos prezidentas, Beatričės Grincevičiūtės fondo steigėjas.

Regėjimo neteko vaikystėje, susižeidė sprogus sprogmeniui. Nuo mažens buvo gabus muzikantas ir veiklus visuomenininkas. 1951–1959 m. mokėsi Kauno internatinėje aklųjų mokykloje. 1964 m. baigė Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos aukštesniąją muzikos mokyklą, įgijo chorinio dirigavimo specialybę ir bendrąjį vidurinį išsilavinimą. 1979 m. baigė tiflopedagogiką Šiaulių pedagoginiame institute. Jo diplominio darbo pagrindu 1982 m. Lietuvos aklųjų

draugijos (LAD) leidykla išleido knygą „Suaugusių aklųjų mokymas skaityti Brailio raštu“.

Paragintas Lietuvos aklųjų draugijos vadovų, dar mokyklos nebaigęs, 1959 m. pavasarį pradėjo dirbti Lietuvos aklųjų draugijos Švėkšnos gamybiniame mokymo kombinate meno vadovu. 1960–1969 m. LAD Klaipėdos mokymo kombinato meno vadovas. Pradėjo burti naujus meno kolektyvus, koncertavo, dalyvavo įvairiose apžiūrose. 1964 m. išrinktas LAD Klaipėdos tarprajoninės valdybos pirmininku. Teko rūpintis ne tik neregių kultūriniais reikalais, bet ir socialiniais, buitiniais ir kitais klausimais.

1969–1986 m. LAD Šiaulių gamybinio mokymo kombinato direktorius. Jam vadovaujant buvo plečiama gamyba, kurtos naujos neregiams pritaikytos darbo vietos, bendradarbiauta su mokslininkais, sukurta kompleksinė programa neregiams reabilituoti ir jų gamybiniam paruošimui ugdyti, pagerėjo gamybiniai rodikliai. Išsiplėtė gaminių asortimentas, išaugo darbuotojų skaičius. Kombinate buvo pradėti gaminti pirmieji dviviečiai dviračiai – tandemai.

1986 m. išrinktas pirmuoju Lietuvos aklųjų sporto federacijos (LASF) prezidentu. 1987–1989 m. LAD centro valdybos, po to iki 1992 m. gegužės 28 d. – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (LASS) centro tarybos pirmininkas. 1996–2004 m. LASS įmonės „Įranga“ komercijos direktorius.

Iš prigimties muzikalus J. Dzidolikas aktyviai dalyvavo meno saviveiklos kolektyvuose, parašė nemažai kūrinių pučiamųjų orkestrui ir kaimo kapelai. Jo muzikiniai kūriniai įrašyti į kompaktinę plokštelę „Pasveikink muzikantą“.

Beatričės Grincevičiūtės fondo steigėjas.

J. Dzidolikas ne kartą buvo renkamas Šiaulių miesto Tarybos deputatu. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2002 m. sprendimu J.Dzidolikui suteiktas Šiaulių Garbės piliečio vardas.

ᘓ ᘓ ᘓ

STASYS STASIULIS (1939 – 1995) - ilgametis Lietuvos aklųjų bibliotekos direktorius, akordeonistas.

Gimė 1939 m. Plungės rajone, tarnautojų šeimoje. Mokėsi Kauno aklųjų internatinėje mokykloje. Baigęs aštuonias bendrojo lavinimo klases, mokėsi Kauno J. Gruodžio aukštesniojoje, vėliau mokslą tęsė Vilniaus J. Tallat-Kelpšos muzikos technikume (akordeono klasė); 1970 m. baigė Vilniaus konservatorijos akordeono klasę. Dirbo Kauno aklųjų įmonėje akordeonistų būrelio vadovu, vadovavo įmonės saviveikliniam liaudies ansambliui, dirbo muzikos mokytoju ir

choro vadovu Kauno aklųjų vidurinėje mokykloje. 1968 m. paskirtas LAD Vilniaus kultūros namų direktoriumi, o nuo 1971 m. iki mirties (1995 m.) dirbo LAD respublikinės centrinės bibliotekos direktoriumi.

ᘓ ᘓ ᘓ

JADVYGA KUOLIENĖ (g. 1936 m.)

Gimė 1936 m. Ukmergės rajone, Sližių kaime. 1954 m. pradėjo studijuoti Vilniaus valstybiniame universitete bibliotekininkystę. Dar studijuodama paskutiniame kurse 1959 m. pradėjo dirbti Lietuvos aklųjų draugijos Vilniaus gamybinio mokymo kombinato bibliotekos vedėja. Be tiesioginių pareigų bibliotekoje, ji aktyviai dirbo ir savanorišką darbą: organizuodavo meno mėgėjų būrelius, rengdavo įvairiausias ekskursijas, kolektyvinius teatro lankymus. Cechų darbininkams per vietinį radiją skaitydavo knygas ir laikraščius. Jaunoji bibliotekininkė savarankiškai išmoko Brailio raštą ir 1960-1965 metais Vilniuje dirbo Brailio rašto kursų mokytoja, mokė šio rašto suaugusius regos netekusius žmones.

1966 m. Vilniuje įsteigus Lietuvos aklųjų draugijos centrinę biblioteką su penkiais filialais, J. Kuolienė rūpinasi metodiniu skyriumi, bendra bibliotekos struktūra, knygų komplektavimo ir katalogavimo sistema. 1971 m. J.Kuolienė paskiriama bibliotekos direktoriaus pavaduotoja, 1996-2007 metais – bibliotekos direktore. Bibliotekoje išdirbusi 48 metus, J. Kuolienė aktyviai prisidėjo grindžiant nacionalinės tiflobibliotekininkystės pamatus: kūrė ir tobulino bibliotekos struktūrą, plėtojo ryšius su šalies ir užsienio bibliotekomis. Parengė keletą knygų. Labai vertingas darbas – “Lietuviškos knygos akliesiems kelias: 1928-1993”, publikuotas leidinyje “Lietuvos bibliotekų fondų istorija XX amžiuje: teminis mokslo darbų rinkinys” (1994 m.)

J. Kuolienė daug metų nuoširdžiai globojo literatus su regėjimo negalia. Skatino kurti ir skelbti savo kūrinius, rūpinosi knygų leidyba. 1997 m. už nuopelnus Lietuvos kultūrai direktorė apdovanojama Gedimino ordino pirmojo laipsnio medaliu.

ᘓ ᘓ ᘓ

JUOZAS KARLIKAUSKAS (1941-1993) – humanitarinių mokslų daktaras, aklųjų veiklos tyrinėtojas.

Gimė 1941 metais, Žemaitijoje, Šilalės raj., valstiečių šeimoje. 1967 m. baigęs Vilniaus universitete istoriją, vienerius metus dirbo LAD leidyklos

redaktoriumi. 1968 m. išrinktas LAD Vilniaus tarprajoninės valdybos pirmininku. Šias pareigas ėjo ketverius metus. 1972-1987 m. dirbo LAD centro valdybos pirmininko pavaduotoju. Jis paliko ryškų pėdsaką organizacijos veikloje. Ruošė įvairių dokumentų projektus, teikė daug novatoriškų pasiūlymų. Šiaulių pedagoginiame institute buvo pradėti ruošti tiflopedagogai. Buvo įsteigtos penkios mokslinio tyrimo laboratorijos, dirbančios aklųjų ir silpnaregių labui. Skatinant mokslininkų, medikų bei intelektualų domėjimąsi neregiais ir jų problemomis, buvo įsteigtos Lietuvos aklųjų draugijos premijos: tiflologijos, oftalmologijos, meno ir rašytojo Antano Jonyno premija. J. Karlikauskas periodinėje spaudoje yra paskelbęs nemažai straipsnių aklųjų organizacijos veiklos klausimais. Per Lietuvos radiją ir televiziją kalbėdavo įvairiais akliesiems aktualiais probleminiais klausimais. Jo ir bendraminčių iniciatyva buvo sukurti keli dokumentiniai kino filmai apie Lietuvos aklųjų gyvenimą ir veiklą.

J. Karlikauskas domėjosi aklųjų visuomeninės veiklos istorija. 1985 m. Vilniaus universitete apgynė disertaciją. Nuo 1987 m. dirbo vyresniuoju moksliniu bendradarbiu Vilniaus universiteto specialiosios psichologijos mokslinio tyrimo laboratorijoje. Nuo 1991 m. iki mirties (1993 m.) vadovavo LAB tiflotyros skyriui.

ᘓ ᘓ ᘓ

LIONGINAS RAGĖNAS (g. 1933 m.) – spaudos darbuotojas, vertėjas, literatas.

Gimė 1933 m. Zarasų rajone, valstiečių šeimoje. Dirbo "Mūsų žodžio" vyriausiuoju redaktoriumi, LAD leidyklos direktoriumi-vyriausiuoju redaktoriumi, garso įrašų namų direktoriumi. Rūpinosi garso įrašo namų statyba. Jis yra **pirmasis Lietuvos neregys žurnalistas profesionalas, turintis aukštąjį universitetinį žurnalisto išsilavinimą.** Daug prisidėjo prie LASS mėnesinio žurnalo kūrimo ir tobulinimo. Šio leidinio pavadinimo autorius yra būtent L. Ragėnas. Tai jis 1958 m. pabaigoje naujai gimstantį leidinį pasiūlė pavadinti „Mūsų žodis“.

L. Ragėnas žinomas kaip literatas. Apsakymus ir vaizdelius rašyti pradėjo mokydamasis Kauno aklųjų mokykloje. Pirmasis apsakymas "Paskandintas spiningas" 1954 m. buvo išspausdintas žurnale "Žvaigždutė". Vėlesni apsakymai, kurių yra kelios dešimtys, spausdinti žurnale „Mūsų žodis“, neregių literatų kūrybos almanachuose „Vaivorykštė“ ir „Žodžio spalvos“. Apsakymų

knyga "Paežerės vaizdeliai" regінčiųjų raštu išleista 2002 m., “Mano džiaugsmo dienos, mano skausmo dienos” – 2008 m.

ᘓ ᘓ ᘓ

VACLOVAS AREIMA (1935–2013) – rašytojas, leidėjas.

Gimė 1935 m. Pakruojo raj. Būdamas vos kelerių metų susižeidė sprogmenimis, buvo pažeista ir nusilpo rega, o vyresniame amžiuje ir visiškai apako.

Vilniaus universitete baigęs istorijos studijas, dirbo LAD Šiaulių tarprajoninės valdybos pirmininku: rūpinosi šio krašto aklųjų ir silpnaregių socialiniais, buitiniais ir kultūriniais reikalais. Persikėlęs gyventi į Vilnių, dirbo LAD leidykloje Brailio rašto redaktoriumi. Dar vėliau buvo žurnalo „Mūsų žodis“ redaktoriumi ir vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. Šiame žurnale jis sukūrė naują rubriką – humoristinių pasakojimų skyrelį „Jono neregio nuotykiai“, kuriam istorijas dažniausiai pats ir rašydavo. Be to, V. Areima neretai ir pasirašinėdavo būtent tokiu slapyvardžiu – Jonas Neregys.

V. Areima buvo vienas produktyviausių neregių kūrėjų: pagal išleistų autorinių knygų kiekį jis yra trečias po Antano Jonyno ir Juozo Marcinkaus. Iš viso yra išleista šešiolika V. Areimos knygų: penki romanai, devynios poezijos ir dvi apsakymų knygos.

V. Areima mirė 2013 m., palaidotas Vilniuje.

ᘓ ᘓ ᘓ

STASĖ INGAUNYTĖ (1944) – šaškininkė, Brailio leidinių redaktorė.

Gimė Rokiškio rajone, valstiečių šeimoje. Regos neteko nuo ligos vaikystėje. Įgijusi vidurinį išsilavinimą, pradėjo dirbti darbininke Vilniaus aklųjų įmonėje ir neakivaizdiniu būdu studijuoti Vilniaus universitete teisę. Kurį laiką dirbo mokytoja ir LAD Vilniaus rajono bei miesto pirminės organizacijos pirmininke. Nuo 1971 iki 1991 m. ji dirbo LAD leidykloje redaktore. Paskui – Lietuvos aklųjų bibliotekoje garsinių žurnalų redaktore, Knygų leidybos skyriaus operatore-korektore.

S. Ingaunytė – daugkartinė buvusios sporto draugijos „Žalgiris“ pirmenybių čempionė, nuo 1971 iki 1993 m. šešis kartus buvo iškovojusi Lietuvos čempionės vardą. 1976 m., dalyvaudama Sovietų Sąjungos pirmenybėse, pirmą kartą šios šalies sporto istorijoje neregė šaškininkė tapo rusiškų šaškių

čempione. 1971 ir 1981 m. ji laimėjo pirmąją vietą Sovietų Sąjungos aklųjų draugijų moterų rusiškų šaškių pirmenybėse.

1984 m. LAD leidykla Brailio raštu išleido Aleksandro Sniatkovo parengtą knygą „S. Ingaunytės geriausios šaškių partijos“.

1990 m. S. Ingaunytė apdovanota Kūno kultūros ir sporto komiteto prie LR Vyriausybės garbės raštu, 1994 m. – LR kūno kultūros ir sporto departamento medaliu „Už nuopelnus Lietuvos sportui“.

ᘓ ᘓ ᘓ

IRENA SKIERUTĖ (g. 1940 m.) – šachmatininkė.

Gimė 1940 m. Plungės raj., valstiečių šeimoje. Mokėsi Didžiųjų Mostaičių pradinėje mokykloje, baigė keturias klases. Nusilpus regėjimui, po trijų metų pertraukos, 1954 m. atvyko mokytis į Kauno aklųjų vidurinę internatinę mokyklą. Ją baigusi, nuo 1961 m. rudens pradėjo dirbti darbininke Kauno aklųjų įmonėje, spaustuvėje - diktuotoja. Spaustuvę perkėlus į Vilnių, dirbo raidžių rinkėja, knygų komplektuotoja, 1974-1990 m. - LAD leidyklos redaktore, nuo 1990 m. spalio mėn. - Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studijos operatore.

Besimokydama Kauno aklųjų mokykloje, paskatinta mokytojo Broniaus Ibensko, pradėjo žaisti šachmatais. Buvo daugkartinė LAD (LASS) šachmatų čempionė, Sovietų Sąjungos aklųjų moterų čempionato prizininkė; 1993 m. Ispanijoje Pasaulio aklųjų moterų šachmatų čempionate užėmė penktąją vietą, o 1997 m. irgi Ispanijoje - ketvirtąją vietą. Turi šachmatų ir šaškių pirmą atskyrį. Žaidžia rusiškomis šaškėmis ir yra daugkartinė LASS čempionatų prizininkė.

ᘓ ᘓ ᘓ

GEMA PADRIBONIENĖ (g. 1948 m.) – radijo ir spaudos žurnalistė.

Gimė 1948 m. Lazdijų rajone. 1966 m., baigusi Veisiejų vidurinę mokyklą, nusprendė studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą, po poros metų tęsė žurnalistikos studijas. 1973 m. baigė Vilniaus valstybinį universitetą, tapo diplomuota žurnaliste. Tais pačiais metais įstojo į Žurnalistų sąjungą.

Dar studijuodama Vilniaus universitete, nuo 1970 m. pradėjo dirbti Lietuvos radijo ir televizijos informacijos redakcijoje, ruošė informacinio pobūdžio laidas ir radijo reportažus apie šalies gyvenimo aktualijas.

1985 m. pradėjo dirbti į LAD garso įrašų namuose. Tuo metu prie visų aklųjų įmonių penkiuose didžiuosiuose miestuose veikė vietinio radijo stotys. Jų darbui suaktyvinti ir koordinuoti buvo reikalingas žmogus, turintis radijo žurnalisto

patirtį. Naujajai darbuotojai buvo patikėta ruošti informacines laidas apie aklųjų gyvenimą ir veiklą bei metodiškai vadovauti vietinių radijo stočių darbuotojams. Jos iniciatyva buvo surengti mokymosi seminarai. Pasistengta, kad darbuotojai būtų aprūpinti gera garso aparatūra. G. Padribonienės radijo laidose buvo pasakojama apie aklųjų organizacijos veiklą ir jos pasiekimus, pristatomi gabūs neregiai: muzikantai, dainininkai, literatai - stengtasi, kad visuomenė kuo daugiau sužinotų apie šią socialinę žmonių grupę.

Po septynerių darbo metų Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungoje, 1992 m., G. Padribonienė grįžo dirbti į Lietuvos radiją ir televiziją. Pradėjo rengti **savaitinę radijo laidą "Sutik mane". Ši radijo laida buvo pirmoji mūsų šalyje, pradėjusi reguliariai transliuoti medžiagą apie Lietuvos akluosius ir jų gyvenimą**. Šios kas savaitę daugiau kaip dešimt metų transliuotos laidos turėjo didelį poveikį formuojant visuomenės požiūrį į akluosius ir silpnaregius. Šiuo metu žurnalistė ruošia savaitines laidas "Arčiau manęs", skirtas visiems neįgaliems žmonėms.

G. Padribonienės apybraižos ir esė spausdintos periodiniuose leidiniuose: "Švyturys", "Moteris", "Mūsų žodis" ir kitur.

G. Padribonienė už ilgametę žurnalistinę veiklą, radijo laidų akliesiems ir silpnaregiams ruošimą bei aktyvią visuomeninę veiklą buvo įvertinta valstybiniu apdovanojimu. 2006 m. liepos 6 dieną Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus Valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos proga apdovanojo ordino "Už nuopelnus Lietuvai" medaliu.

ᘓ ᘓ ᘓ

EDVARDAS ŽAKARIS – ekomomistas, Lietuvos ir Šiaulių miesto savivaldybės politinis ir visuomenės veikėjas.

Gimė 1952 m. Pagėgiuose. Lietuvos žemės ūkio akademijoje (dabar – Aleksandro Stulginskio universitetas) baigė ekonomisto organizatoriaus specialybę, Šiaulių K. Preikšo pedagoginiame institute (dabar – Šiaulių universitetas) įgijo tiflopedagogo specialybę.

1992–2004 m. buvo LASS Šiaulių įmonės direktoriumi, 2003–2004 m. – Šiaulių miesto savivaldybės Kultūros, švietimo ir sporto komiteto pirmininku. Su Lietuvos socialdemokratų partija **trims kadencijoms (2004–2008 m., 2008–2012 m. ir 2012–2016 m.) buvo išrinktas Lietuvos Respublikos Seimo nariu**. Nuo 2012 m. buvo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko pavaduotoju.

ᘓ ᘓ ᘓ

MYKOLAS LUKAS (g. 1951 m.) – LASS Skuodo rajono filialo pirmininkas, meno mėgėjų būrelio organizatorius.

Gimė 1951 m. LASS Skuodo rajono filialo pirmininku daug metų buvo nuo 1976 m. Žurnalas „Mūsų žodis“ 2000 m. rašė, kad M. Lukas ir jo pagalbininkai Karolina Strazdauskienė bei Edmundas Untulis yra svarbiausi šio filialo veiklai žmonės. Jie daug talkindavo ruošiant įvairius renginius, susitikimus, vakarones, taip pat ir paskaitas įvairia tematika. M. Lukui buvo būtina atsižvelgti į žmonių interesus, jų amžių, sveikatos galimybes. Jis labai palaikė šaškių, šachmatų, pynimo, mezgimo, meno mėgėjų, savišvietos ir kitus būrelius.

ᘓ ᘓ ᘓ

SAULIUS PLEPYS (g. 1939 m.) – žurnalistas.

Gimė 1939 m. Šiauliuose. Dėl ligos ankstyvoje vaikystėje prarado regėjimą. 1948 m. pradėjo mokytis Kauno aklųjų internatinę mokykloje. 1959 metais, baigęs vidurinę mokyklą, Vilniaus universitete pradeda studijuoti rusų kalbą ir literatūrą. Po studijų 1964 m. išrenkamas LAD Vilniaus tarprajoninės valdybos pirmininku, juo dirba dvejus metus. Vėliau dirbo redaktoriumi Lietuvos aklųjų draugijos leidykloje. 1967 m. paskiriamas žurnalo "Mūsų žodis" vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju, 1973-1988 m. – ėjo LAD leidyklos direktoriaus, vyriausiojo redaktoriaus pareigas. Nuo 1990 metų jis - Lietuvos aklųjų bibliotekos garsinių žurnalų redaktorius. 1998-2009 metais vadovavo Lietuvos aklųjų istorijos muziejui.

1966 m. gegužės mėnesį S.Plepys šalies neregiams **parengė ir išleido pirmąjį garsinį žurnalą**. Netrukus šis žurnalas tapo periodinis. Leidinys, sudarytas iš straipsnių, skelbtų periodiniuose leidiniuose, buvo pavadintas "Spinduliu", tapo gana populiarus. Nuo pat jaunystės S. Plepys aktyviai užsiėmė žurnalistine veikla. 1972 m. jis tapo Žurnalistų sąjungos nariu. Plepys yra išspausdinęs įvairių straipsnių bei reportažų periodiniuose leidiniuose: "Mūsų žodyje", "Jaunimo gretose", "Literatūroje ir mene", "Švyturyje", "Bičiulystėje" ir kituose. Iš rusų kalbos yra išvertęs keletą tiflologinės literatūros knygų. Kartu su pedagogu Antanu Baltramiejūnu paruošė ir sudarė "Tiflologijos enciklopedinį žodyną", kurį 1981-1986 metais Brailio raštu išleido LAD leidykla. Žodyno pagrindu Šiaulių universitetas 2001 m. išleido visuomenei skirtą leidinį

"Tiflologijos vardų žodynas". Net dviejų leidimų (1994, 2003) sulaukė S. Plepio knyga "Maištas prieš lemtį". 1988-1989 m. Saulius Plepys buvo Londono radijo BBC rusų tarnybos redakcijos neetatinis korespondentas Lietuvoje.

Per pusantrų šios veiklos metų S. Plepys paruošė daugiau kaip penkiasdešimt aktualių reportažų apie įvykius Lietuvoje, tarp jų – reportažus apie "Baltijos kelią" , Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio pirmąjį suvažiavimą ir Lietuvos tautinio olimpinio komiteto įsteigimą.

ᘓ ᘓ ᘓ

JUOZAS ŠALKAUSKAS (g. 1951 m.) – radijo diktorius, spaudos apžvalgininkas, knygų akliesiems garsintojas, renginių vedėjas, Vilniaus Rotušės ceremonmeisteris

Dėl savo išskirtinio sodraus balso ir taisyklingos lietuviškos kalbos visų atpažįstamas legendinis diktorius Juozas Šalkauskas yra baigęs studijas Vilniaus universitete ir Lietuvos teatro ir muzikos akademijoje. 1970-2009 m. dirbo Lietuvos radijo diktoriumi, 1998-2014 m. – spaudos apžvalgininku. Kai 1991 m. Lietuvos televizija buvo užimta okupantų ir transliacijos vyko iš Lietuvos aklųjų bibliotekos garso įrašų studijų, J.Šalkauskas kartu su kitais diktoriais skleidė žinią apie Lietuvą iš laikinųjų studijų. Daugiau kaip 40 metų garsino knygas akliesiems ir buvo vienas iš mėgstamiausių “balsų”.

Yra gavęs ne vieną apdovanojimą ir premiją, 2004 m. apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

ᘓ ᘓ ᘓ

VITAS PURLYS (1958 – 2011) – tiflopedagogas, informacinių technologijų specialistas, Lietuvos neregių ir silpnaregių kompiuterinio raštingumo pradininkas.

Gimė 1958 m. Šilutėje. 1964 m. šeima persikėlė gyventi į Panevėžį. Vitas mokėsi Panevėžio IV vidurinėje mokykloje, baigė 7 klases. Dėl silpstančio regėjimo 1972 m. tęsti mokslo atvyko į Kauno aklųjų internatinę mokyklą. 1975 m. Vilniuje atidarius naują aklųjų ir silpnaregių mokyklą, paskutinę klasę baigė šioje mokykloje. Buvo aktyvus ir stropus moksleivis, dalyvaudavo įvairiuose renginiuose: muzikos, sporto, atstovaudavo mokyklai lengvosios atletikos komandinėse varžybose. 1975 m. Ukrainoje vykusiose tarprespublikinėse komandinėse moksleivių varžybose geriausią rezultatą, tapo nugalėtoju rutulio stūmimo varžybose.

1976 m. įstojo į Vilniaus valstybinį universitetą, studijavo matematiką. 1981 m. baigęs studijas, pradėjo dirbti auklėtoju Vilniaus aklųjų ir silpnaregių internatinėje mokykloje. Skatino moksleivius, ypač vyresniuosius, domėtis tiksliaisiais mokslais, aktyviai sportuoti ir būti savarankiškus. Atgaivino fotobūrelio veiklą, sutvarkė mokyklos nuotraukų archyvą. Su mokytoju Aristoldu Kubiliumi sukūrė tris mėgėjiškus kino filmus apie mokyklos gyvenimą ir veiklą. V. Purlys, siekdamas tiflopedagoginių žinių, 1985 m. įstojo į Šiaulių pedagoginį institutą (dabar universitetas) ir 1988 m. gavo antrąjį aukštosios mokyklos diplomą, tapo diplomuotu tiflopedagogu. Pusantrų metų dirbo LAD Vilniaus gamybiniame mokymo kombinate socialinio skyriaus viršininku, lygiagrečiai tęsė ir pedagoginį darbą. Dirbdamas įmonėje, rūpinosi buitinės aplinkos pritaikymu žmonėms su regėjimo negalia, jo ir bendraminčių iniciatyva atsirado pirmieji garsiniai šviesoforai judriose Vilniaus miesto gatvėse. Lietuvos aklieji pradėti mokyti naudotis baltąja lazdele.

1990 m. rugpjūčio 9 d. V. Purlys paskiriamas dirbti į Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministeriją ypatingųjų mokyklų skyriaus vyresniuoju specialistu. 1991 m. rudenį pagal tarptautinę programą mokėsi į Jungtinių Amerikos Valstijų Overbruko aklųjų mokykloje, kur studijavo aklųjų ir silpnaregių paruošimą darbui su kompiuterine technika bei įgijo aklųjų orientacijos ir mobilumo instruktoriaus įgūdžius. Grįžęs iš JAV, nuo 1992 m. rugpjūčio 25 d. dirbo Vilniaus aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre naujai įkurto kompiuterinės technikos taikymo skyriaus vadovu. Taip pat vyresnių klasių moksleiviams dėstė informatiką.

Pradėjęs dirbti LASUC naujojo skyriaus vadovu, rūpinosi naujos kompiuterinės technikos komplektavimu, ruošė ir vykdė įvairius respublikinius ir tarptautinius projektus. Nors pirmaisiais mokslo metais buvo tik vienas Amerikos lietuvių dovanotas kalbos sintezatorius, kuris lietuviškas raides tarė su angliškų akcentu, tačiau norinčių pramokti dirbti kompiuteriu moksleivių buvo nemažai. Tais pačiais metais buvo pradėti mokyti kompiuterinio raštingumo ir suaugę neregiai. 1993 m. Didžiosios Britanijos kompanija “Dolphin” padovanojo Lietuvos akliesiems 10 sintezatorių, kalbančių anglų kalba. Kompiuterių klasė buvo praplėsta. Po kelerių metų Dolphin kompanija sukūrė ir pirmąjį lietuvių kalba kalbantį sintezatorių.

Nuo 1994 m. aktyviai dalyvavo tarptautinėse konferencijose, nuolat skaitė pranešimus, teikė konsultacijas ir pasiūlymus, yra parengęs mokymo programų ir darbo su kompiuterine technika metodikų. Buvo įvairių edukacinių program, lietuviško garso sintezatoriaus kūrimo ekspertas, vienas žymiausių

kompiuterinės technikos taikymo neįgaliesiems specialistų Lietuvoje. V. Purlys Lietuvos ir užsienio spaudoje yra paskelbęs straipsnių apie aklųjų kompiuterinį švietimą.

ᘓ ᘓ ᘓ

VLADAS BAGDONAS (g. 1955 m.)– operos dainininkas, „Vilniaus“ choro direktorius, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dėstytojas.

Gimė Telšių rajone. 1974-1978 m. mokėsi Klaipėdos Stasio Šimkaus aukštesniojoje muzikos mokykloje. 1983 m. Lietuvos muzikos akademijoje įgijo choro dirigento, o 1990 m. – operos dainininko specialybes. Po studijų baigimo V. Bagdonas tapo dviejų tarptautinių konkursų laureatu: Latvijoje (1990) ir Čekijoje (1991). Nuo 1992 m. trylika metų dirba Lietuvos operos ir baleto teatre, yra paruošęs per 30 vaidmenų. Dar mokydamasis Lietuvos muzikos akademijoje, pradeda dainuoti Lietuvos aklųjų chore „Vilnius“. 1995 m. paskiriamas šio choro direktoriumi.

V. Bagdonas yra žinomas dainininkas. Jis boso partijas atlieka ne tik teatre, bet ir su įžymiais Lietuvos orkestrais. Jo repertuare – žymiausių Lietuvos ir pasaulio kompozitorių kūriniai.

ᘓ ᘓ ᘓ

LEONAS KIRKILOVSKIS (g. 1948)

Gimė 1948 m. Kybartuose, Vilkaviškio rajone. 1955-1966 m. mokėsi Kybartų vidurinėje mokykloje. 1966 m. įstojo į Kauno politechnikos institutą (dabar Kauno technologijos universitetas), mechanikos fakultetą. 1969 m. būdamas IV kurso studentas, susižeidė autoavarijoje, neteko regėjimo ir studijų tęsti negalėjo.

Po kelerių metų, atgavęs jėgas ir sustiprėjęs, Leonas Kirkilovskis ryžosi tęsti studijas Vilniaus valstybinio universiteto pramonės ekonomikos fakultete ir įgijo ekonomisto diploma. Po studijų 1975 m. pradėjo dirbti LAD Vilniaus Įmonės direkcija, pastebėjusi L. Kirkilovskio organizacinius ir gamybinius sugebėjimus, 1981 m. paskyrė jį vadovauti LAD Vilniaus įmonės Ukmergės cechui. Vadovaujant L. Kirkilovskiui, išsiplėtė gaminių asortimentas, padaugėjo darbuotojų, buvo pastatytos naujos gamybinės patalpos, keli gyvenamieji namai.

1987 m. L. Kirkilovskis paskiriamas LAD Vilniaus įmonės (nuo 2003 m. - UAB "Liregus") direktoriumi. Vadovaudamas įmonei daugiau nei 30 metų, nuolat rūpinasi gaminių kokybe, naujų technologijų diegimu, darbo vietų

neregiams ir silpnaregiams kūrimu. Būdamas iniciatyvus, reiklus įmonės vadovas, L. Kirkilovskis didelį dėmesį skiria ir regos negalią turinčių žmonių reabilitacijai, sveikatingumui.

Apdovanotas ordino “Už nuopelnus Lietuvai” medaliu.

ᘓ ᘓ ᘓ

ANGELĖ DAUJOTIENĖ (g.1955 m.) - tiflopedagogė, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro direktorė.

Gimė 1955 m. Kėdainių rajone. Šiaulių pedagoginiame institute baigė tiflopedagogikos studijas, dirbo Lietuvos aklųjų bibliotekoje, LASS Vilniaus tarprajoninės valdybos pirmininke, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos centro valdybos pirmininko pavaduotoja. Laisvu laiku po pagrindinio darbo Vilniaus suaugusių aklųjų vidurinėje mokykloje mokė Brailio rašto suaugusius akluosius. 1990 – 2017 m. - Vilniaus aklųjų ir silpnaregių mokyklos (vėliau – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras (LASUC) direktorė. A. Daujotienė rūpinosi vaikų su regėjimo sutrikimais švietimu, buitimi, reabilitacija ir profesiniu rengimu, yra paskelbusi publikacijų šiomis temomis.

ᘓ ᘓ ᘓ

ALGIMANTAS ARBOČIUS (g. 1956 m.) – bendruomenės centro direktorius.

Gimė 1956 m. Trakų rajone, Semeliškių miestelyje. Dar nesulaukęs penkiolikos metų, įstojo į tuometinę Lietuvos aklųjų draugiją (LAD). Silpnaregis vaikinas, gavęs specialų socialinės apsaugos ministrės leidimą, pradėjo dirbti Vilniaus aklųjų gamybiniame mokymo kombinate. Dirbdamas kombinate, mokėsi Suaugusiųjų aklųjų vidurinėje mokykloje.

1974-1979 m. A. Arbočius dirbo LAD Vilniaus kultūros namuose. Buvo atsakingas už kultūrinę veiklą Vilniaus rajono filialuose. Pats dalyvavo dramos būrelyje, grojo pučiamųjų orkestre, žaidė šaškėmis, šachmatais, užsiėmė sunkiąja atletika.

1984-1989 m. vadovavo LAD poilsiavietei Trakų rajone, Zelvoje.

Nuo 1998 m. dirba Vilniaus Vilkpėdės bendruomenės socialinių paslaugų centre, nuo2001 m. – jam vadovauja.

Vilkpėdės seniūnija yra viena didžiausių sostinėje, ir šioje seniūnijoje gyvena bene daugiausiai negalią turinčių žmonių. Vilkpėdės bendruomenės socialinis centras aktyviai rūpinasi neįgaliųjų gerove, teikia įvairias paslaugas

šiems žmonėms, kuria aktyvaus ir prasmingo laisvalaikio galimybes – centre veikia įvairūs būreliai, vyksta renginiai, susitikimai.

Be socialinės veiklos, A. Arbočius yra aktyvus Vilniaus miesto neįgaliųjų reikalų tarybos narys. Už aktyvią visuomeninę veiklą apdovanotas garbės ženklu „Už nuopelnus Vilniaus savivaldai".

ᘓ ᘓ ᘓ

ELENA LOZOVSKAJA (g. 1953 m.) – bibliotekininkė, ilgametė LAB Skaitytojų aptarnavimo skyriaus darbuotoja.

Elena daugiau kaip 40 metų dirbo Lietuvos aklųjų bibliotekoje, Skaitytojų aptarnavimo skyriaus bibliotekininke, vėliau tapo šio skyriaus vedėja. Gerai pažino savo skaitytojus, jų interesus ir poreikius, rekomenduodavo jiems tinkamas knygas. "Elena yra tikras fenomenas. Visos knygos, kurias ji rekomendavo, būdavo įdomios", - atsiliepdavo apie E. Lozovskają neregiai skaitytojai. Dirbdama LAB, E. Lozovskaja buvo labai mėgstama ir vertinama neregių skaitytojų.

E. Lozovskaja aktyviai prisidėjo populiarinant Brailio raštą, dalyvaudavo organizuojant Brailio raštu skaitymo konkursus Vilniuje.

ᘓ ᘓ ᘓ

ARVYDAS MARKEVIČIUS – muzikantas (gitara), dainų kūrėjas ir atlikėjas.

Panevėžietis, gimtąjį miestą trumpam buvo palikęs tik dėl studijų Kaune.

Daina ir muzika Arvydui Markevičiui artimos nuo pat vaikystės. Dar ketvirtoje klasėje pedagogai, pastebėję gražų Arvydo balsą, pasiūlė lankyti tuo metu labai populiarų berniukų "Ąžuoliuko" chorą (Panevėžyje veikė jo filialas).

Penkiolikos metų savarankiškai išmoko groti gitara. Atlikti kūrinius publikai paskatino Lietuvos aklųjų bibliotekos Panevėžio padalinio darbuotojos, paprašiusios pagyvinti bibliotekos renginius. Arvydas sukūrė ir atliko dainų neregių poetų tekstais. Pradėjęs aktyvią koncertinę veiklą, dainavo vienas ir duetu su dainininku Petru Simonaičiu. A. Markevičius savo repertuare turi sukaupęs daugiau nei 150 įvairių dainų. Koncertuoja ne tik Panevėžyje, yra kviečiamas ir į kituose miestuose vykstančius renginius. Atlikėjas per savo pasirodymus ne tik dainuoja ir groja gitara, bet programą paįvairina skaitomais poezijos ir prozos kūriniais. Jo atliekamos dainos jau skambėjo Latvijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje.

Lietuvos aklųjų biblioteka yra išleidusi A.Markevičiaus kompaktinę plokštelę “Širdy išnešiota daina”.

ᘓ ᘓ ᘓ

GINTARĖ ADOMAITYTĖ (g. 1957 m.) – prozininkė, eseistė, Neregių literatų konkurso komisijos narė, įvairių kitų su aklaisiais susijusių kūrybinių projektų iniciatorė ir partnerė.

Gimė 1957 m. Kaune. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos studijas, dirbo įvairiose redakcijose. Nuo 1999 -ųjų metų – laisva rašytoja. Kuria prozą vaikams ir suaugusiems, dokumentinių ir vaidybinių filmų scenarijus, radijo pjeses. Savo tekstus skelbia kultūros savaitrasčiuose “Šiaurės Atėnai”, “Gimtasis žodis” ir kt. Lietuvos rašytojų sąjungos bei IBBY Lietuvos skyriaus narė. 2003 m. G. Adomaitytė išleido knygą apie palaimintąjį Jurgį Matulaitį „Kelio dulkės, baltos rožės“, už kurią jai įteikta Vaižganto premija. 2005 m. pasirodė pirmasis šios kūrėjos romanas „Gėlių gatvė “. Rašytoja triskart apdovanota IBBY premija už geriausią knygą jauniesiems skaitytojams.

ᘓ ᘓ ᘓ

SIGITA MARKEVIČIENĖ (g. 1962 m.) – lengvaatletė, parolimpinė čempionė.

Gimė 1962 m. Upytėje, Panevėžio rajone. 1985 m. patekusi į automobilio avariją, Sigita buvo sužalota, neteko regėjimo. Sustiprėjusi ir atgavusi jėgas, mokėsi Aklųjų reabilitacijos profesinėje technikos mokykloje, veikusioje Kretkampyje, Šakių rajone. Po mokymo kursų, įgijusi gyvenimo tamsoje patirties, įsikūrė Panevėžyje ir įsidarbino LASS Panevėžio įmonėje, kurioje dirbo iki 1994 m. pabaigos. Pasirinko aktyvų gyvenimo būdą, pradėjo sportuoti ir dalyvauti meninės saviraiškos kolektyvuose.

1987 m. pirmą kartą dalyvavo neregių bėgikų krose, vykusiame Kretkampio gyvenvietėje. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos sporto vadovai ją iškart pastebėjo, pakvietė rimčiau treniruotis ir sportuoti.

S. Markevičienė - daugkartinė Lietuvos aklųjų moterų lengvosios atletikos varžybų dalyvė, čempionė ir rekordininkė. Pirmi startai Lietuvos rinktinės sudėtyje buvo sėkmingi. Nuo tų metų prasidėjo gana ilgas ir sėkmingas lengvaatletės pergalių kelias. 1990 m. Vokietijoje, Marburgo mieste vykusiame tarptautiniame lengvosios atletikos čempionate, Sigita tapo 800 m bėgimo

nugalėtoja. Sėkmė lydėjo ir kituose tarptautiniuose lengvosios atletikos čempionatuose.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, sportininkams atsivėrė puikios galimybės. 1991 m. įkurta Lietuvos aklųjų sporto federacija, netrukus ši organizacija tapo tarptautinių organizacijų nare. Sportininkai, turintys regos negalią, įgijo galimybę atstovauti mūsų šaliai - Lietuvos Respublikai - Europos ir pasaulio čempionatuose bei parolimpinėse žaidynėse. S. Markevičienė yra viena aktyviausių tarptautinių varžybų dalyvių, taip pat ir tituluočiausia Lietuvos sportininkė. Ji septynis kartus tapo Europos lengvosios atletikos varžybų vidutinių nuotolių bėgimo čempione - 800, 1500 ir 3000 metrų distancijose - tai įvyko 1993, 1995, 1997 metais. 1994 m. ji tapo 800 m rungties pasaulio čempione.

S. Markevičienė **dalyvavo net 5 parolimpinėse žaidynėse.** Tokių laimėjimų gali pavydėti netgi sveiki sportininkai.

Labai sėkmingi startai buvo jos pirmosiose parolimpinėse žaidynėse Barselonoje 1992 metais: iškovoti 3 sidabro medaliai - tai 800, 1500 ir 3000 metrų distancijos - bei bronzos medalis 400 metrų bėgimo takelyje. 1996 m. Atlantos (JAV) parolimpinėse žaidynėse pasiektas 1500 m bėgimo pasaulio rekordas - 5 min. 0,87 sek. 2000 m. Sidnėjaus (Australija) parolimpinėse žaidynėse Sigita dar kartą gerina šios rungties rezultatą - 4 min. 58,07 sek., taip pat pasiekia ir 5000 m bėgimo pasaulio rekordą - 20 min. 5 sek. Šis rekordas iki šiol nepagerintas.

S. Markevičienė nevengia ir savanoriško darbo bei visuomeninių pareigų. Nuo 2000 m. yra Lietuvos aklųjų sporto federacijos vykdomojo komiteto narė. Panevėžio sporto klubo "Šviesa" narė - jau nuo 1993 metų. Dešimt metų (1999-2009) buvo aktyvi LASS Panevėžio dramos kolektyvo "Arka" narė. Garsėjo kaip gera poezijos skaitovė.

Už sportinius laimėjimus, už šalies garsinimą daug kartų apdovanota padėkos raštais, diplomais ir medaliais. 1996 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas gerai įvertino nuopelnus Lietuvai ir apdovanojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto departamentas 1992 m. ir 1996 m. apdovanojo medaliais "Už aukštus sporto pasiekimus". 2007 m. Lietuvos Tautinis olimpinis komitetas S. Markevičienę apdovanojo Kilnaus sportinio elgesio garbės diplomu.

JŪRATĖ VIZBARAITĖ (g. 1962 m.) – dainininkė, muzikos pedagogė.

Gimė 1962 m. Rokiškio rajone. 1970 m. atvyko mokytis į Kauno aklųjų internatinę mokyklą, o nuo 1975-ųjų rudens mokslus tęsė Vilniaus A. Jonyno aklųjų ir silpnaregių vidurinėje mokykloje. Kartu lankė B. Dvariono vaikų muzikos mokyklą. 1980 m. įstojo į Vilniaus J. Tallat-Kelpšos aukštesniąją muzikos mokyklą (dabar - Vilniaus J. Tallat-Kelpšos konservatorija), pasirinko chorinio dirigavimo specialybę. 1981 m. Jūratė pradėjo dainuoti Lietuvos aklųjų draugijos kameriniame chore (dabar - valstybinis choras "Vilnius").

1991 m. pirmajame Respublikiniame Beatričės Grincevičiūtės vardo kamerinio dainavimo konkurse J. Vizbaraitė pelnė pirmąją premiją.

Garsi Lietuvos dainininkė ir pedagogė, konkurso komisijos narė Giedrė Kaukaitė, per konkursą pastebėjusi jaunosios dainininkės ypatingus gabumus, paskatino Jūratę studijuoti Lietuvos muzikos akademijoje (dabar - Lietuvos muzikos ir teatro akademija). 1991 m. Jūratė - jau akademijos studentė, G. Kaukaitės solinio dainavimo klasės mokinė. Pradėjusi studijuoti, Jūratė nutraukė choro dainininkės darbą. Baigusi bakalauro studijas, baigė ir magistrantūrą, įgijo koncertų dainininkės ir pedagogės specialybę. Nuo 1996 m. dainininkė pradėjo pedagoginę veiklą - dirba Vilniaus chorinio dainavimo mokyklos "Liepaitės" solinio dainavimo mokytoja.

Koncertinė Jūratės veikla labai aktyvi: ji koncertavo su Lietuvos kameriniu orkestru, Vilniaus miesto savivaldybės Šv. Kristoforo kameriniu orkestru, Lietuvos radijo ir televizijos lengvosios muzikos orkestru, su pianiste Renata Krikščiūnaite rengė koncertinius rečitalius.

Yra išleidusi solinę kompaktinę plokštelę.

ᘓ ᘓ ᘓ

ONA MATUSEVIČIŪTĖ (g. 1965 m.) – daininkė, chorų vadovė.

Gimė 1965 m. Švenčionių rajone. 1972 m. pradėjo mokytis Kauno aklųjų mokykloje, nuo 1975 m. mokėsi Vilniuje. 1987 m. baigė Kauno Juozo Gruodžio aukštesniąją muzikos mokyklą, fleitos ir vokalo klases. 1983–1993 m. Lietuvos aklųjų draugijos (LAD) profesionaliame pučiamųjų instrumentų orkestre grojo fleita. 1995 m. baigė Lietuvos muzikos ir teatro akademiją, įgijo dainininkės atlikėjos magistrės laipsnį. 1995 m. O. Matusevičiūtė pradėjo dirbti Muzikos ir teatro akademijos Kauno fakultetuose koncertmeisterių klasėje kūrinių iliustratore ir vadovauti moterų vokaliniam ansambliui „Credo“. Kolektyvas dalyvauja „Sidabrinių balsų“ konkursuose, įvairiuose dainos festivaliuose bei

konkursuose. Nuo 2008 m. O. Matusevičiūtė vadovauja ansambliui iš Prienų „Puriena“.

Aaktyviai koncertuoja kaip atlikėja solistė, taip pat dažnai galima ją matyti scenoje su įvairiais muzikiniais kolektyvais, dideliais simfoniniais orkestrais, dainininkė dalyvauja Druskininkų tarptautiniame festivalyje „Vasara su Čiurlioniu“. Solistės repertuare – įvairaus turinio ir žanro kūriniai. 2015 m. su aklųjų choru „Feniksas“ dalyvavo televizijos TV3 projekte „Chorų karai“, kur choras tapo nugalėtoju.

2003 m. Lietuvos aklųjų biblioteka išleido dainininkės solinį albumą „Ona Matusevičiūtė“.

ᘓ ᘓ ᘓ

REMIGIJUS AUDIEJAITIS (1972–2007) – poetas, fotografas, muzikantas.

Gimė 1972 m. sausio 17 d. Kaune. Neregys nuo gimimo. Buvo grupės „Madmanmoon“ vokalistas, daug koncertuodavo su bardu Domantu Razausku. Taip pat kurį laiką dainavo chore „Vilnius“. 2004 m. filmavosi belgų režisieriaus Martin Barnewitz filme „Lost Child“.

R. Audiejaitis, būdamas aklas, labai daug fotografuodavo. Buvo surengęs nemažai savo fotografijos parodų įvairiose galerijose, renginiuose. Pats apie savo fotografavimą R. Audiejaitis yra pasakojęs taip: “ Nuspaudžiu fotoaparato mygtuką tada, kai mano dėmesį patraukia koks nors keistas, neįprastas garsas. Tai būna arba iš vėžių išmušantis triukšmas, arba atvirkščiai – netikėta tyla. Tada aš ir pats nežinau, ką nufotografuoju, ir sužinau, kas tai buvo, tik tada, kai draugai išryškina juosteles ir papasakoja mano „sumedžiotus“ vaizdus. Ir nėra svarbu, ar aš fotografuodamas „pačiumpu“ žmogaus veidą, ar koją, ar dar ką nors. Na, tarkim, praeina moteris, kaukšėdama kulniukais, o aš paimu ir spragteliu. Kad ir kas matytųsi nuotraukoje – man tai bus moteris, kaukšinti kulniukais.”

Būdamas vos 35 metų R. Audiejaitis kartu su poetu, vertėju ir filmų kūrėju Mantu Gimžausku-Šamanu žuvo gaisre. Režisierė Dovilė Survilaitė apie R. Audiejaitį yra sukūrusi filmą „Kurmis“, taip pat jo atminimui išleista knyga su DVD plokštele „Regėta Lietuva“.

ᘓ ᘓ ᘓ

KAROLIS VERBLIUGEVIČIUS (g. 1977 m.) – verslininkas, aktyvaus sporto rūšių mėgėjas.

Regą prarado nelaimingo atsitikimo metu, tuo metu studijuodamas geografiją Vilniaus pedagoginiame universitete. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre mokėsi Brailio rašto, naudotis neregiams pritaikytomis priemonėmis, baltąja lazdele. Tapo vis savarankiškesnis. Grįžo studijuoti į universitetą. “Geografija neįsivaizduojama be žemėlapių: matai ar nematai, tačiau susivokti juose turi mokėti”, - yra pasakojęs Karolis. – “Žemėlapyje žemyno ar kokios kitos geografinės vietovės kontūrus apsivedžioju taip, kad galėčiau juos užčiuopti”. Išmoko dirbti neregiams pritaikytu kompiuteriu ir mokė kitus. Siekdamas dirbti atviroje visuomenėje ir įgyti vadybos žinių, studijavo Vilniaus universiteto Tarptautinėje vadybos mokykloje. Įkūrė masažo saloną “Matančios rankos”, kuriame dirba neregiai masažuotojai.

Domisi aktyvaus sporto rūšimis – kalnų slidinėjimu, vandens slidėmis, banglentėmis, aktyviai sportuoja.

ᘓ ᘓ ᘓ

DAINA VITKAUSKIENĖ – tiflopedagogė, socialinė darbuotoja, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (LASS) Klaipėdos ir Telšių regionų centro direktorė.

Gimė Rusnėje. Studijavo Šiaulių universiteto Klaipėdos ikimokyklinio ugdymo fakultete. Šiaulių universitete įgijo tiflopedagogės išsilavinimą. Dirbo Lietuvos aklųjų draugijos Klaipėdos tarprajoniniuose kultūros namuose buities kultūros būrelių vadove, Aklųjų ir silpnaregių socialinio ugdymo mokyklos Klaipėdos skyriuje (vėliau Klaipėdos aklųjų ir silpnaregių socialinio ugdymo centras), Klaipėdos įmonės poilsio bazėje "Spindulys" (dabar Klaipėdos ir Telšių regionų aklųjų centro poilsio namai), Palangoje poilsio namų "Baltija" reabilitacijos centre - tiflopedagoge ir socialinė darbuotoja. Nuo 2011 m. pradžios – LASS Klaipėdos ir Telšių regionų centro direktorė. Aktyviai veikia fizinės aplinkos regos negalią turintiems žmonėms pritaikymo, reabilitacijos srityse.

ᘓ ᘓ ᘓ

ALVYDAS VALENTA (g. 1963 m.) – poetas, žurnalistas, Lietuvos rašytojų sąjungos (nuo 2007 m.) ir Lietuvos žurnalistų sąjungos (nuo 2008 m.) narys.

1983 m. baigė Antano Jonyno aklųjų ir silpnaregių mokyklą. 1983–1988 m. studijavo Vilniaus universitete pagal lietuvių kalbos ir literatūros studijų programą. 1997 m. jam suteiktas kvalifikacinis VU magistro laipsnis. Nuo 1988

m. dirba žurnalo „Mūsų žodis“ redakcijoje ir yra aktyviausias jos publicistas, nevengiantis aštriausių temų. Pirmasis A.Valentos eilėraštis išspausdintas 1984 m. almanache „Vaivorykštė“. Išleido eilėraščių rinkinius: „Lazdyno žydėjimas“ (1994), „Bliuzo gimimas“ (1997), „Žodžiai – sarginiai šunys“ (2000), „Varpininkas“ (2005). 2003 m. išleido publicistikos rinkinį „Noriu būti gyvenimo dalininkas“. Sudarė keletą knygų akliesiems aktualiomis temomis. A.Valentos kūrybai būdingos sąsajos su mitologija.

A.Valenta yra vienintelis bendruomenės narys, Neregių literatų konkurso nugalėtoju tapęs keturis kartus.

ᘓ ᘓ ᘓ

VILIJA DUMBLIAUSKIENĖ (g. 1964 m.)

Gimė Vilkaviškio rajone. 1973 m. pradėjo mokytis Kauno aklųjų internatinėje mokykloje, 1975 m., atidarius naują Aklųjų ir silpnaregių mokyklą Vilniuje, persikėlė mokytis į ją. Mėgo literatūrą, skaityti, o vyresnėse klasėse ir pati pradėjo kurti eiles. 1986 m. įstojo į Vilniaus valstybinį universitetą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Bestudijuodama atliko praktiką Lietuvos aklųjų draugijos leidykloje "Versmė".

Nuo 2012 m. dirba Lietuvos aklųjų bibliotekoje Brailio rašto redaktore korektore, kaip ekspertė dalyvauja įvairių komisijų darbe: brailio rašto skaitymo konkursuose, liečiamųjų knygelių vaikams atrankose ir pan. Kaip ekspertė Lietuvos Respublikos švietimo ministerijoje dalyvavo rengiant mokyklinių egzaminų užduotis Brailio raštu ir tikrinant moksleivių egzaminų rašto darbus. 2013 m. Vilijos rašinys buvo atrinktas Tarptautiniam rašinio (esė) konkursui "Brailio raštas keičia mano gyvenimą", išverstas į anglų kalbą ir išsiųstas į Europos aklųjų sąjungos sekretoriatą.

Vilija Dumbliauskienė yra žinoma kūrėja. Savo kūrybą spausdino periodiniuose leidiniuose, neregių ir silpnaregių tęstiniame kūrybos almanache "Žodžio spalvos" ir kitur. 2006 m. tapo Neregių ir silpnaregių literatų kūrybos konkurso laureate. Su pirmąja knyga "Lemtis dilgėlynų delnais" prisistatė ir dalyvavo daugelyje susitikimų įvairiose šalies vietovėse. 2010 m. skaitytojus pasiekė ir antroji poetės knyga "Baltosios gervelės rožinis". 2012 m. vykusioje tarptautinėje konferencijoje "XXI a. skaitmeninė garsinė knyga: leidyba, sklaida, skaitytojas" Vilija skaitė pranešimą "Girdėjimai", kuris konferencijos dalyvių buvo išklausytas ypač maloniai, pranešėja remdamasi savo patirtimi parodė, ką reiškia neregiui garsinė knyga, kokią svarbią vietą ji užima aklojo gyvenime.

Vilija Dumbliauskienė yra žinoma kūrėja. Savo kūrybą spausdino periodiniuose leidiniuose, neregių ir silpnaregių tęstiniame kūrybos almanache "Žodžio spalvos" ir kitur. 2006 m. tapo Neregių ir silpnaregių literatų kūrybos konkurso laureate. Su pirmąja knyga "Lemtis dilgėlynų delnais" prisistatė ir dalyvavo daugelyje susitikimų įvairiose šalies vietovėse. 2010 m. skaitytojus pasiekė ir antroji poetės knyga "Baltosios gervelės rožinis". Šių metų ankstyvą pavasarį, pasitikdama savo gražią gyvenimo sukaktį, poetė paruošė jau trečią autorinę knygą ir ją pristatė Neregių ir silpnaregių literatų kūrybos konkurso vertinimo komisijai. Linkime jai sėkmės.

2012 m. vykusioje tarptautinėje konferencijoje "XXI a. skaitmeninė garsinė knyga: leidyba, sklaida, skaitytojas" Vilija skaitė pranešimą "Girdėjimai", kuris konferencijos dalyvių buvo išklausytas ypač maloniai, pranešėja remdamasi savo patirtimi parodė, ką reiškia neregiui garsinė knyga, kokią svarbią vietą ji užima aklojo gyvenime.

ᔓ ᔓ ᔓ

IRMA JOKŠTYTĖ – aktorė, dainininkė, radijo laidos ir televizijos projekto vedėja.

Regos dėl akių ligos netekusi ankstyvoje vaikystėje, Irma visada norėjo ir siekė gyventi taip, kaip jos bendraamžiai. Yra drąsi, aktyvi ir kūrybinga asmenybė. Ir dabar ji derina vokiečių kalbos ir komunikacijos studijas su radijo laidos reporterės darbu, koncertuoja, savarankiškai keliauja po Lietuvą ir pasaulį. Šešerius metus vaidino Naujajame teatre. Kartu su Giedriumi Masalskiu buvo pakviesta vesti televizijos realybės šou “Tamsoje”.

ᔓ ᔓ ᔓ

RASA RIMKŪNAITĖ (g. 1978 m.) – pedagogė.

Gimė Pasvalio rajone. Baigė Kėdainių Jonušo Radvilo kolegiją, yra silpnaregė. Joniškėlio vid. mokykloje dirbo prancūzų kalbos mokytoja. Pasvalio rajono akluosius moko Brailio rašto, dirbti kompiuteriu. Vadovauja LASS Pasvalio rajono filialui, buria regos negalią turinčius žmones prasmingai veiklai, rengia renginius, į kuriuos kviečia įdomius svečius, ekskursijas, skatina bendravimą ir draugišką kaimynystę.

ᔓ ᔓ ᔓ

ASTA GIRNIENĖ – socialinė darbuotoja, bibliotekininkė, tautodailininkė.

Gimė Jurbarko rajone. Įgijusi edukologijos išsilavinimą, šiuo metu gyvena ir dirba Ukmergėje, Lietuvos aklųjų bibliotekos Ukmergės padalinyje. Laisvalaikiu kuria originalius rankdarbius. Nuo 214 m. dalyvauja rajoninėse ir regioninėse tautodailininkų parodose. Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė nuo 2016 m.

Kaip teigia Asta, būtent darbas Lietuvos aklųjų bibliotekoje paskatino kurta vąšeliu nertas lėles. A. Girnienės nertos lėlės padeda akliesiems susipažinti su Lietuvos tautiniais kostiumais. Per parodas tautodailininkė visada drąsina lankytojus – „mano eksponatai rankomis liečiami!“ O tai ypač aktualu regos negalią turintiems žmonėms, kurie dažniausiai ir yra Astos parodų lankytojai. Lietuvos 100-mečio proga Asta papildė savo kolekciją lėlėmis, puoštomis tautiniais drabužiais iš įvairių Lietuvos regionų.

ᘓ ᘓ ᘓ

LINA NORKIENĖ – socialinė darbuotoja, tautodailininkė, savanorė liečiamųjų knygelių regos ir kitą negalią turintiems vaikams kūrėja.

"Su liečiamosiomis knygelėmis susipažinau Lietuvos aklųjų bibliotekos surengtoje parodoje beveik prieš dešimtmetį, - pasakoja Lina, - tuomet savo knygelių parodą čia buvo atvežę, rodos, suomiai. Idėja sudomino. Kuriant knygeles, renkantis joms tekstus ar tiksliau - jau esamiems tekstams iliustracijas, tai, kas brangiausia, kas žinomiausia, pirmiausia ir ateina į galvą. Daugelis eilėraštukų yra iš Ramutės Skučaitės knygelės "Žvangučiai". Tą knygelę kažkada, labai seniai, dar pati besimokydama mokykloje, gavau už dalyvavimą kažkokiame skaitovų konkurse. Vėliau vis skaitydavau savo dukrai, o kai autorė prieš keletą metų svečiavosi Lietuvos aklųjų bibliotekoje, paprašiau jos autografo."

Kaip gimsta vienos ar kitos knygelės idėja? Kaip vėliau jos iškeliauja į pasaulį? Anot autorės, ar neužmiegi, ar kažkur važiuoji ir turi laisvo laiko, galvoje - vis vaizdiniai, skamba atskiros eilėraščių eilutės - šitaip pamažu atsiranda mintis, o tada reikia jai suteikti pavidalą. Tikroji patirtis ateina jau bedirbant: pradedi galvoti, ką ir kaip čia padarius, kad knygelė būtų įdomesnė, funkcionalesnė. Viena yra sugalvoti, kita - įgyvendinti. Pats darbo procesas labai ilgas ir lėtas. Reikia ne tik išmonės, laiko, įgūdžių, bet ir pasitikėjimo savimi.

"Kai kada į galvą ateina mintis, kad tos knygelės skirtos ir man mažytei, - pasakoja L. Norkienė. - Vaikystėje, kai pati pradėjau lankyti darželį, nebuvo nei

tiflopedagogų, nei apskritai supratimo, kaip dirbti su blogiau matančiais vaikais. Labai gerai atsimenu, koks buvo keistas jausmas (žodžio "šokas" nevartoju sąmoningai, nes mažas vaikas jo turbūt dar nežino), kai auklėtoja mus susodino prie ilgo ilgo stalo, pati atsistojo galustalyje, kažką rodė ir kažką liepė piešti. O aš nematau, nei ką ten rodo, nei ką reikia piešti. Su vaikais žaisdama irgi nesuprasdavau, kiek čia aš matau ir kiek nematau. Sutrikimas, nesaugumo jausmas. Noriu, kad kitiems vaikams būtų geriau ir kad tokios vaikystės patirties jie neturėtų."

Liečiamosios knygelės visų pirma skirtos tiems, kurie dar nemoka skaityti ir nori pamilti knygą apskritai. "Mes, suaugusieji, - sako jų autorė, - regintys, silpnaregiai, net ir aklieji, turime galimybę skaityti įprastas spausdintas ar garsines knygas. Tie, kurie dar šiek tiek mato, gali įžiūrėti iliustracijas, o visiškai nematantys ikimokyklinio amžiaus vaikai neturi net tokios galimybės. Jiems reikia parodyti, kaip atrodo mėnulis, saulytė, kokį įspūdį sukelia rūkas. Savo knygelėmis bandau tokiems vaikams bent šiek tiek praverti duris į pasaulį."

L. Norkienės liečiamųjų knygelių paroda vyko LR Seime, Lietuvos edukologijos universitete (LEU). Linos kurtos knygelės nuolat naudojamos LAB edukaciniuose užsiėmuose ir edukacinėse ekskursijose.

1996 m. L. Norkienei suteiktas tautodailininkės vardas. Nuo 2001 m. ji vadovauja rankdarbių ir tautodailės klubui "Vaivos juosta". Kūrybinga ir originalius darbus kurianti menininkė yra surengusi ne vieną savo rankdarbių parodą.

ᘓ ᘓ ᘓ

LIETUVOS VYRŲ GOLBOLO RINKTINĖ

Lietuvos vyrų golbolo rinktinė – Lietuvai tarptautinėse golbolo (aklųjų riedulio) varžybose atstovaujanti nacionalinė šalies rinktinė. Rinktinės veiklą koordinuoja Lietuvos aklųjų sporto federacija. Per savo istoriją rinktinė yra pasiekusi įspūdingų laimėjimų – užimta III vieta 1998 m. Pasaulio čempionate, II vieta 2001 ir 2002 m. Europos čempionatuose, II vieta 2000 m. Sidnėjaus ir 2008 m. Pekino parolimpinėse žaidynėse, I vieta 2006 m. Pasaulio, 2007 ir 2017 m. Europos čempionatuose. Rinktinės triumfas pasiektas 2016 m. Rio de Žaneiro parolimpinėse žaidynėse, kur iškovota I vieta. Auksinės rinktinės kapitonas buvo Genrik Pavliukianec (g. 1976 m.), žaidęs golbolą 25 metus ir atstovavęs rinktinei net penkiose parolimpinėse žaidynėse.

2018 m. Lietuvos golbolo rinktinę sudaro 6 žaidėjai:
1.Justas Pažarauskas (g. 1991 m.)
2. Artūras Jonikaitis (g. 1976 m.)
3. Mantas Brazauskis (g. 1990 m.)
4. Mantas Panovas (g. 1989 m.)
5. Marius Zibolis (g. 1988 m.)
6. Nerijus Montvydas (g. 1985 m.)
Rinktinės vyr. treneris – Šarūnas Jukna.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Andrejauskas V. Tiflologijos skyrius dirba. *Mūsų žodis, 1978, Nr. 8*, p. 8–9.

Armalytė A. Tandemai veržiasi į finišą. *Mūsų žodis, 1981, Nr. 10*, p. 22–23.

Armalytė A. Vadovėliai silpnaregiams. *Mūsų žodis, 1978, Nr. 2*, p. 21.

BALČIŪTĖ, Giedrė. Tragedija paauglystėje vilniečiui atvėrė verslo ir meilės duris. *Lrytas.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://gyvbudas.lrytas.lt/likimai/tragedija-paauglysteje-vilnieciui-atvere-verslo-ir-meiles-duris.htm>. Žiūrėta 2018-07-18.

Barčius J. Lietuvos aklųjų sąjungos sukūrimo apžvalga. *Mūsų aklieji 1929, Nr. 1*, p. 5–6.

Boreikienė V. Pirmoji laida. *Mūsų žodis, 1979, Nr. 8*, p. 4–5.

Choras Vilnius [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.chorasvilnius.lt/apie-mus/>. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 19 d.

Cidzikienė D. Dirbti kūrybiškai. *Mūsų žodis, 1983, Nr. 4*, p. 8–9.

Daunaravičius, J. Dešimt metų su baltąja lazdele. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 10.

Daunys P. Aklųjų ateities klausimu. *Mūsų aklieji, 1929, Nr. 1*, p. 10.

Dzidolikas J., Zaikauskas V. Suaugusių aklųjų skaitymo tyrimai. *Mūsų žodis*, 1979, Nr. 9, p. 18–19.

Ežerskis J. Skambantis šviesoforas. *Mūsų aklieji, 1982, Nr. 1*, p. 16–17.

Gira L. Aklųjų institute. *Mūsų aklieji, 1929, Nr. 1*, p. 9–10.

Greičiūnienė, I.; Baranauskienė, L. Geresnio gyvenimo link. *Mūsų žodis*, 2005, Nr. 11.

Grūda, J. Jubiliejinė maldos diena. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 7.

Ignatavičius J. Šis tas apie aklųjų švietimo reikšmę. *Mūsų aklieji, 1929, Nr.* 1, p. 11–12.

Irma Jokštytė: aš su savo aklumu puikiai sutariu. *Žmonės.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zmones.lt/naujiena/aktualu/irma-jokstyte-as-su-savo-aklumu-puikiai-sutariu-1102-775520>. Žiūrėta 2018-07-19.

Januševičienė, R. Lietuvos aklųjų bibliotekos tinklalapis. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 12.

Juozas Dzidolikas. Interneto enciklopedija *Vikipedija*. Prieiga per internetą: <https://lt.wikipedia.org/wiki/Juozas_Dzidolikas> . Žiūrėta 2018-07-17.

Juozas Šalkauskas. Interneto enciklopedija *Vikipedija. Prieiga per internetą:* <https://lt.wikipedia.org/wiki/Juozas_%C5%A0alkauskas>. Žiūrėta 2018-07-20.

Kairys, J. Muzikos, šokių ir eilių šventė. Mūsų žodis, 2003, Nr. 6.

Kliučinskienė J. Žmonės prie mikrofono. Mūsų žodis, 1980, Nr. 5, p. 14.

Kulakauskienė E. Valentino aruodai. Mūsų žodis, 1980, Nr. 7, p. 6–9.

Kvedaras P. Ar eksperimentas pavyko? *Mūsų žodis, 1979, Nr. 7*, p. 19–20.

Laivelis plaukė ir plauks. Mūsų žodis, 2011, Nr. 3. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/201103/str03.htm>. Žiūrėta 2018-07-19.

Leonova N. Knygos, kaip mes jų troškome. *Mūsų žodis, 1978, Nr. 5*, p. 15–17.

Lietuvos parolimpinis komitetas: apie mus. Prieiga per internetą: <http://www.lpok.lt/lt/federation/lietuvos-akluju-sporto-federacija/>. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 19 d.

Lietuvos vyrų golbolo rinktinė. *Interneto enciklopedija Vikipedija*. Prieiga per internetą:
<https://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_vyr%C5%B3_golbolo_rinktin%C4%97>
Žiūrėta 2018-07-20

Marcinkus J. Pirmojo visuotinio aklųjų surašymo Lietuvoj kai kurie duomenys ir išvados. *Aklųjų dalia, 1934, Nr. 3*, p. 7–16.

Mykolaitytė, A. Pirmasis nepriklausomoj Lietuvoj. *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 5.

Milkevičienė A. Lėlės su laurais: *Mūsų žodis, 1980, Nr. 6*, p. 24–25.

Ona Matusevičiūtė. Vilnijosvartai.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnijosvartai.lt/personalijos/ona-matuseviciute/>. Žiūrėta 2018-07-19.

Padribonienė, G. Abejoju, ar aš tai galiu? *Mūsų žodis,* 2003, Nr. 11.

Padribonienė, G. Ar galiu Jus apžiūrėti rankomis? *Mūsų žodis,* 2001, Nr. 9.

Petkūnas K. Rubiko kubas akliesiems: *Mūsų žodis, 1983, Nr. 6*, p. 28–29.

Petrauskas, O. ES link – per neįgaliųjų metus: Mūsų žodis, 2003, Nr. 1.

Plepys S. Kai prabyla knyga: *Mūsų žodis, 1978, Nr. 3*, p. 14–15.

Pūras K. Sukrausiu kraitelį… *Mūsų žodis, 1981, Nr. 11*, p. 4–6.

Rotundas, A. O jiems jau dešimt! *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 7.

Stukas, Henrikas. Nebijantis iššūkių. Mūsų žodis, 2016, Nr. 12. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/201612/str12.htm>. Žiūrėta 2018-07-18.

Susipažinkime: Arvydas Markevičius. *Nežinomas genijus* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://nezinomasgenijus.lt/susipazinkime-arvydas-markevicius/>. Žiūrėta 2018-07-18.

Sušinskas, V. Svajonė tapo realybe: *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 6.

Šapoka, M. (sudarytojas ir teksto autorius): Lietuvos tūkstantmetis. Lietuvos dailės muziejus, Vilnius, 2009, 127 p.

Toločka V. V. *Lietuvos tiflopedagogų sąvadas*, Vilnius: Lietuvos aklųjų biblioteka, 2002.

Toločka, V. V. Antroji „Aklųjų dalia“. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 10.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 4.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 11.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 9.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 2.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 5.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 6.

Toločka, V. V. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2003, Nr. 9.
Toločka, V. V. Pirmieji muzikiniai įrašai. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 2.
Valenta, A. Pagalbos centrai Vilniuje ir Panevėžyje. *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 4.
Valenta, Alvydas. *Tekstai.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/tekstai/1-tekstai/370-valenta-alvydas>. Žiūrėta 2018-07-18.
Valentinas Vytautas Toločka. *Vilnijosvartai.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnijosvartai.lt/personalijos/valentinas-vytautas-tolocka/>. Žiūrėta 2018-07-18.
Valentukevičius, J. Filmuose – Lietuvos aklieji. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 4.
Valentukevičius, J. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2005, Nr. 1.
Valentukevičius, J. Iš mūsų kalendoriaus. *Mūsų žodis*, 2005, Nr. 2.
Valentukevičius, J. Koncertų aidai. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 10.
Valentukevičius, J. Tiflotyros skyriui–30. *Mūsų žodis*, 1999, Nr. 3.
Valentukevičius, Juozas. Garbingo žmogaus garbingas jubiliejus. *Mūsų žodis*, 2013, Nr. 1. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/201301/str10.htm>. Žiūrėta 2018-07-18.
Valentukevičius, Juozas. Ją pažįsta visa Lietuva. *Mūsų žodis*, 2008, Nr. 10. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/200810/str15.htm>. Žiūrėta 2018-07-19.
Valentukevičius, Juozas. Pašaukimas – žurnalistika. *Mūsų žodis*, 2014, Nr. 1. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/201401/str14.htm> Žiūrėta 2018-07-19.
VALENTUKEVIČIUS, Juozas. Pedagogas, novatorius. Mūsų žodis, 2015, Nr. 5. Prieiga per internetą: <http://www.musuzodis.lt/mz/201505/str13.htm> Žiūrėta 2018-07-18.
Venckevičius, A. Nuo 1926-ųjų liepos. *Mūsų žodis*, 2001, Nr. 7.
Vingytė M., 1983: Garsinei knygai – 20 metų. *Mūsų žodis 1*, 11.